

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİSİPLİNLERARASI KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**VİCTORİA VE TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATINDA
KADIN; *OLİVER TWİST* VE *İNTİBAH* ANALİZİ**

Ecem SOYDAŞ

Zonguldak 2024

**T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DİSİPLİNLERARASI KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR
ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**VİCTORİA VE TANZİMAT DÖNEMİ EDEBİYATINDA
KADIN; *OLİVER TWİST* VE *İNTİBAH* ANALİZİ**

**Hazırlayan
Ecem SOYDAŞ**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Erdem DİRİMEŞE**

**2. Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Selin MARANGOZ**

Zonguldak 2024

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda ve basımda enstitü tez yazım ve basım yönergesine uygun davranıldığını taahhüt ederim.

Ecem SOYDAŞ

--/--/2024

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalında 215282124007 numaralı Ecem SOYDAŞ'ın hazırladığı “**Victoria ve Tanzimat Dönemi Edebiyatında Kadın; Oliver Twist ve İntibah Analizi**” başlıklı YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 12/07/2024 cuma günü saat 14:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OY ÇOKLUĞUYLA / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Erdem DİRİMEŞE(Başkan)
(Tez Danışmanı)
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Fehmi TURGUT
Üye

Dr. Öğr. Üyesi Emre SATICI
Üye

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

-- /-- / 2024

Doç. Dr. Yücel NAMAL
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Victoria ve Tanzimat Dönemi Edebiyatında Kadın; <i>Oliver Twist</i> ve <i>İntibah</i> Analizi
Tez Yazarı	: Ecem SOYDAŞ
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Erdem DİRİMEŞE, Dr. Öğr. Üyesi Selin MARANGOZ
Türü, Yılı	: Yüksek Lisans, 2024
Sayfa Adedi	: 97

Toplumun gelişmesinde öneme sahip olan edebiyat, toplumun düşünce ve yaşam biçiminden hem etkilenip hem de etkileyerek kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktadır. Bir edebiyat eserine bakarak, toplumun yapısını ve kültürünü anlamak mümkündür. Edebiyat, toplumsal hayatın temel aktörlerinden biri olan kadının konumunu, toplumun kadından beklentilerini ve karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktadır. Bir nevi edebiyat eserine bakarak kadının toplumdaki yeri ve önemini anlamak mümkündür. Bu çalışmada, Victoria ve Tanzimat Dönemi'nde kadının konumu, kadına verilen değer ve toplumsal cinsiyet bağlamındaki roller arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çalışmada, iki farklı kültür arasındaki benzerlik ve farklılıkları, toplumlararası ilişkiler ve kültürel etkileşimi ortaya koymak için yakın tarih aralıklarına denk gelen Victoria ve Tanzimat Dönemi kadınlarının toplumsal cinsiyet rolleri incelenmiştir. Bu dönemlerde kadın ideal ve düşmüş kadın olarak ikiye ayrılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerini belirlemek amacıyla örneklem olarak *Oliver Twist* ve *İntibah* romanları alınmıştır. Eserlerin seçilme amacı hemen hemen aynı zaman aralıklarında yazılmış olmaları ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadın rollerinin açık şekilde verilmesidir. Bu dönemlerde ideal kadın olarak Dickens'ın Rose karakteri, Kemal'in ise Dilaşup karakteri incelenmiştir. Düşmüş kadın temsili olarak da Dickens'ın Nancy, Kemal'in ise Mehpeyker karakteri incelenmiştir. Bu çalışma nitel bir araştırma olup, çoğulcu inceleme yönteminden faydalanılmıştır. Bu yöntem esas alınarak iki roman karşılaştırılarak birden fazla yöntemle anlaşılmaya çalışılmıştır. Metne bağlı inceleme ile iki eser incelenmiş, içerik analizi ve kaynak tarama yönteminden faydalanılmış, yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile de kadının toplumsal cinsiyet rolleri analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları, Victoria ve Tanzimat Dönemi

romanlarındaki kadınlar arasında toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında benzer ve farklı rollerin olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Toplumsal cinsiyet rolleri, Victoria ve Tanzimat Dönemleri

ABSTRACT

Institution	: ZBEU, Institute of Social Sciences, Department of Interdisciplinary Cultural Studies
Thesis Title	: Women in Victorian and Tanzimat Period Literature; <i>Oliver Twist</i> and <i>İntibah</i> Analysis
Thesis Author	: Ecem SOYDAŞ
Thesis Adviser	: Assist. Prof. Dr. Erdem DİRİMEŞE and Assist. Prof. Dr. Selin MARANGOZ
Type, Year	: MSc Thesis, 2024
Number of Pages	: 97

Literature, being important in the development of society, ensures the transfer of culture to the future generations by both being influenced by the society's way of thinking and life and by influencing them. It is possible to understand the structure and culture of society by examining at a work of literature. Literature reveals the position of women as one of the main actors of social life, the expectations of society from women and the problems they faced. In a way, it is possible to understand the position and importance of women in society by examining at works of literature. In this study, it is aimed to reveal the similarities and differences between the positions, of women, the value given to women and the roles in the context of gender in the Victorian and Tanzimat Periods. In this study, the gender roles of women of the Victorian and Tanzimat Periods, which coincide in close historical intervals, are analyzed in order to reveal the similarities and differences between two different cultures, inter-societal relations and cultural interaction. In these periods, women are divided into ideal and fallen women. *Oliver Twist* and *İntibah* novels are taken as the sample in order to determine gender roles. These works are selected as they were written at almost the same time intervals and they explicitly present women's roles in the context of gender. In these periods, Dickens' Rose and Kemal's Dilaşup were analyzed as ideal women. Dickens' Nancy and Kemal's Mehpeyker were analyzed as the representation of fallen women. This study is a qualitative research, the pluralist method of analysis are utilized. Based on this method, the two novels are compared and tried to be understood with more than one method. These two works were examined through textual analysis, content analysis and literature review methods were used, and gender roles of women were analyzed through interpretative phenomenological analysis. The findings of the study show that women in Victorian and Tanzimat novels have similar and different roles in terms of gender roles.

Keywords: Gender, Gender roles, Victoria and Tanzimat Periods

ÖN SÖZ

Araştırma boyunca tecrübesinden, bilgisinden ve sabırlı bir şekilde desteğini benden esirgemeyen yol gösteren değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erdem DİRİMEŞE'ye teşekkürlerimi sunarım. Eğitim öğretim hayatımda yanımda olan ve sonsuz destek veren aileme teşekkürü borç bilirim. Bu süreçte beni en çok motive eden, güvenini, sevgisini ve desteğini benden esirgemeyen Ahmet Çağrı YILMAZ'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	xii
1. EDEBİYAT VE KÜLTÜRDE KADIN	7
1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın.....	7
1.1.1. Toplumsal Cinsiyet.....	7
1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın.....	9
1.2. Edebiyatta Kadın.....	11
1.2.1. İngiliz Edebiyatında Kadın.....	12
1.2.2. Türk Edebiyatında Kadın	15
2. VİKTORYA DÖNEMİ VE KADIN	19
2.1. Victoria Dönemi.....	19
2.1.1. Victoria Dönemi'nin Tarihsel Arkaplanı.....	19
2.1.2. Victoria Dönemi'nin Sosyal Durumu.....	21
2.1.3. Victoria Dönemi Sınıf Yapısı	22
2.2. Victoria Dönemi İngiltere'sinde Kadın.....	24
2.2.1. Victoria Dönemi'nde Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Rollerini	27
2.2.1.1. İdeal Kadın.....	28
2.2.1.2. Düşmüş Kadın.....	31
2.2.1.3. Emekçi Kadın	33
2.2.1.4. Yeni Kadın	35
3. TANZİMAT DÖNEMİ VE KADIN	36
3.1. Tanzimat Dönemi.....	36
3.1.1. Tanzimat Dönemi'nin Tarihsel Arkaplanı.....	36
3.1.2. Tanzimat Dönemi'nde Sosyal Durum	38
3.2. Tanzimat Dönemi'nde Kadın	40
3.2.1. Tanzimat Dönemi'nde Kadın Rollerini	41
3.2.1.1. İdeal Kadın.....	41
3.2.1.2. Modern Kadın	42
3.2.1.3. Düşmüş Kadın.....	43

4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	45
4.1. 19. Yüzyıl Yazarları ve Romanları	45
4.1.1. Charles Dickens.....	45
4.1.2. <i>Oliver Twist</i> Kitap Özeti.....	45
4.1.3. Namık Kemal.....	47
4.1.4. <i>İntibah</i> Romanının Özeti	49
4.2. <i>Oliver Twist</i> ve <i>İntibah</i> Romanlarında İdeal Kadın	50
4.3. <i>Oliver Twist</i> ve <i>İntibah</i> Romanlarında Düşmüş Kadın	61
SONUÇ.....	77
KAYNAKÇA	82
ÖZ GEÇMİŞ.....	96

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 4.1: <i>Oliver Twist</i> ve <i>İntibah</i> Romanlarında İdeal Kadın olarak Rose ve Dilaşup Karakterlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Rollerini.....	51
Tablo 4.2: <i>Oliver Twist</i> ve <i>İntibah</i> Romanlarında Düşmüş Kadın Temsili Olarak Nancy ve Mehpeyker Karakterlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Rollerini	62

KISALTMALAR LİSTESİ

Çev	: Çeviren
Ed.	: Editör
Eds.	: Editörlerin Sayfası
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
vd.	: Ve Diğerleri

GİRİŞ

Edebiyat, duygu ve düşünceyi yazılı veya sözlü olarak ifade etme sanatıdır. İnsanın dâhil olduğu her şey edebiyat alanının kapsamına dâhil edilmektedir. Edebiyat toplumdan etkilenirken aynı zamanda toplum üzerinde etkileyici bir güce sahiptir. Bunun yanında kültür üzerinde etkisi vardır ve aynı zamanda da kültürden etkilenir. Edebiyatın toplumun gelişmesinde ve ilerlemesinde önemi olduğu söylenebilir. Toplumun düşünce ve yaşam biçiminden hem etkilenip hem de etkileyerek ortaya çıkan kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlar. Bir edebiyat eserine bakarak oluştuğu toplumun duygu ve düşüncelerini, kültürünü ve yapısını anlamak mümkündür.

Toplumda önemli bir yere sahip olan kadın, edebiyatın da ele aldığı konulardan biri olarak edebi eserlerin her alanında ve her zamanında yer almaktadır. Kadınların gündelik yaşamda toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda görünürlüğü, önemi ve etkisi giderek artmaktadır. Kadın, gündelik hayatın her alanında yer aldığı gibi edebiyat alanında da bazen onun konusu, bazen de bir yazar veya şair olarak yer almış ve kendini edebiyatın her alanında göstermiştir. Toplumsal yaşamın edebi eserlerde bazen realiteyi bazen hayali durumunu aktaran edebiyat eserleri toplumsal hayatın temel aktörlerinden biri olan kadının konumunu, beklentileri, sorunları ve insana dair her şeyi ortaya koymaktadır. Edebi eserlerdeki kadının konumuna bakılacak olursa eğer içinde olduğu döneme göre toplum hayatı içindeki önemi ve konumunun anlaşılabilmesi mümkündür (Küçüksayacıgil & Küçükşen, 2021).

Klasik Dönem'den Postmodernist Dönem'e kadar toplumsal hayatta meydana gelen değişimler edebiyata da yansımıştır. Toplumsal cinsiyet ve kadın konusu günümüzde giderek önem kazanmaktadır. Kadının konumu ve toplumsal cinsiyet rolleri birçok bilim dalında tartışma konusuyken edebiyat alanı da bu inceleme alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Edebiyat alanında kadın, genellikle toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılı olarak incelenmekte ve bu rollerin değerlendirilmesi edebiyat sosyolojisinin konusunu oluşturmaktadır. Toplumun kadın-erkek üzerinde belirlediği belli roller vardır. Gündelik yaşamda olduğu gibi edebiyatta da erkeğe nazaran kadının, daha

geri planda olduğunu söylemek mümkündür. Feminist edebiyat eleştirisi alanında bu konuda birçok çalışma ve inceleme yer almaktadır. Genellikle feminist edebiyat eleştirilerine göre kadın, edebi eserlerde nesne olarak karşımıza çıkmakta, evinde çocuklarına bakmakla görevli, tatmin etme ve hizmet etme amacıyla bedeni ile hizmet nesnesi konumunda bir varlık olarak tasvir edilmektedir (Polat, 2017, s. 1517-1518). Toplumun belirlediği bu geleneksel rollerin, modern dönemde de devam ettiği söylenebilir. Bu anlamda edebi eserlerin bir nevi kadınların maruz kaldığı haksızlıkları görünür kıldığını söylemek mümkündür (Şengül, 2016, s. 209). Edebiyatın, kadının toplumda karşılaştığı sorunları dile getirme araçlarından biri olduğu kabul edilebilir.

Farklı toplumların edebiyat akımları tıpkı bu toplumlar arasındaki toplumsal etkileşimin gerçekleştiği gibi birbirinden etkilenir. Dünya edebiyatında kadın üzerine birçok eser kaleme alınmıştır. Kadının toplumsal rolleri ve karşılaştığı sorunlar dönemlere göre edebi metinlere de yansımıştır. Bu etkileşim aynı toplum içinde olduğu kadar farklı toplumların edebiyat alanında da izlerini göstermektedir. İngiliz ve Türk edebiyatında da toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının yeri dönemlere göre farklılık göstermektedir çünkü edebi dönemler toplumsal yaşama ve çağın toplumun anlayışına göre şekil almaktadır. İngiltere’de Victoria Dönemi’nin olduğu zaman aralıkları Osmanlı’da Tanzimat Dönemi’ne denk gelmektedir. Bu dönemlerde farklılıklar olduğu gibi benzerlikler de görülmektedir. Her iki dönemin bulunduğu aralıklarda edebiyatta dönemlerin eserlerinde kadın konusu ele alınmıştır.

Victoria Dönemi İngiltere’nin zirvede olduğu dönemdir. Teknoloji, bilim, sanat, din ve politika gibi alanlarda önemli adımlar atılmıştır (Gilmour, 1993). İngiltere bu dönemde adını daha geniş bir çevreye duyurmuş ve başarılar elde etmiştir. Hatta İngiltere bu dönemde “*Güneş batmayan ülke*” olarak nam kazanmıştır. Sanayileşme ile teknolojik değişikliklerin yanında yaşam standartlarında da değişiklikler görülmüştür. Orta sınıfı temsil eden burjuva sınıfı doğmuştur. Aristokrat ve burjuva sınıfı bir araya gelerek karma bir sınıfı oluşturmuş ve en üst kademeye ulaşmıştır. Nüfusun yarısını oluşturan bu sınıf yeni bir ekonominin oluşmasına sebebiyet vermiştir ve böylece güç soylulardayken artık burjuva sınıfına geçmiştir (Olcay, 2010, s. 368). Sanayi

Devrimi'yle beraber sömürgecilik ve işgücü artmış, ticaret gelişmiş ve madene olan ilgi artmıştır. Makineleşmenin artmasıyla da köyden kente göçe sebebiyet olunmuştur. İngiliz işçi sınıfı Sanayi Devrimi'nde insan gücüne olan ihtiyaçla ortaya çıkmıştır (Korukçu, 2015, s. 30).

Victoria Dönemi toplumun ahlakını, kültürünü ve değerlerini de etkilemiştir. Dönemin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında iki tip kadın olduğu görülmektedir: İdeal kadın ve Düşmüş kadın. İdeal kadın genellikle eş ve anne rolündedir. Kadın, baskılar altında evde yaşamını sürdürmektedir. Bu durum Kraliçe Victoria'nın dindar olmasından kaynaklıdır. Kitap okur, kırsal yaşamın tadını çıkarır ve davetlere katılır. Bu tip kadın ideal kadın rolündedir. Bu dönemde bazı kadınlar fabrikalarda düşük ücret karşılığında çalışmak zorunda kalmıştır. Aynı zamanda Victoria Dönemi'nin sokaklarında bedenini kullanarak fuhuş aracılığıyla para kazanan kadınlar da yer almaktadır. Bu tip kadınlar kötü kadın rolünde kabul görmektedir. İki farklı uçta kadınların olması dönemin çelişkilerinden kaynaklıdır. Toplumda olduğu gibi dönemin edebiyatına da kadın aynı şekilde yansımıştır. Dönemin yazarları da eserlerinde kadınları “ideal kadın” ve “düşmüş kadın” olmak üzere ikiye ayırmıştır.

İngiltere'de Victoria Dönemi'nin tarih aralığı Osmanlı Devleti'nde Tanzimat Dönemi'nin olduğu tarih aralıklarını kapsamaktadır. Tanzimat Dönemi modernleşme, yeniden inşa etme ve düzenleme anlamına gelmektedir (Şentop, 2005, s. 647). Bu dönemde devletin neden gerilediğine dair çalışmalar yapılmış ve toplumsal yaşamda politika, eğitim ve ekonomi gibi alanlarda kanuni düzenlemelere geçilmiştir. Ticaret, sanayi ve tarım alanlarında geliştirmeye yönelik kanunlar eklenmiştir. Devlette tıpkı Batı gibi sanayileşmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Çeşitli fabrikalar açılmıştır (Seyitdanlıoğlu, 2009, s. 58). Yapılan reformlar Batı'da “Osmanlı Reformu” olarak bilinmektedir. Bu dönemde Tanzimat Fermanı ilan edilmiştir. Tanzimat Fermanı'nda ülkede yaşayanların can ve mal güvenliğini sağlamak amacıyla halkın gücünün yeteceği şekilde vergilere düzenleme getirme, saraya hediye göndermeme gibi ilkeler yer almaktadır. İlkeler Batı'yı örnek alarak yazılmıştır. Böylece toplumsal yaşam, politika, eğitim, askeri ve ekonomi gibi alanlarda batıya doğru yönelmelerin olduğu söylenebilir.

Tanzimat Dönemi'nde toplumsal yaşamda yenilikler de söz konusudur. Toplumsal hayata bakıldığında eğitime olan önem artmış ve Avrupa'ya okumak amacıyla öğrenciler gönderilmiştir. Yabancı dilin önemi anlaşılmıştır. Üst sınıf aileleri çocuklarının yabancı dil eğitimi alabilmeleri için özel dadılar tutmuştur. Alt sınıf ahşap evlerde iken varlıklı aileler de konaklarda yaşam sürmüştür. Bu dönemde genellikle tek eşlilik kabul edilmekte ancak ailelerde birden fazla kadınla evliliklerin de yaygın olduğu görülmektedir. Erkeklerde pantolon moda olmuş, kadınlarda ise başörtü gibi süslemeler getirilmiştir. Şık çarşaflar ve maşlah kullanılmıştır. Tanzimat Fermanı'nda kadına yönelik ilkeler yazılmamıştır ancak yapılan yenilikler kadın yaşamını da doğrudan etkilemiştir. Kız çocuklarının eğitimine önem verilmiş ve kız çocuklarına okullar açılmıştır. Kadınlar hiçbir baskı altında kalmadan kendi iradesiyle evlenebilmiştir. Kadın ve erkeklerin aynı mekânı kullanabilecekleri alanlar açılmıştır. Böylece kadın ve erkek karşı karşıya gelerek aşk yaşama fırsatı bulmuştur. Bu dönemde kadın hakları savunulmuş ve Fatma Aliye Hanım Osmanlı'da ilk kadın hakları savunucusu olarak tanınmıştır (Hamzaoglu, 2018, s. 77). Toplum ataerkil yapıdan uzaklaşmış kadınlar özgürleşmeye başlamıştır. Toplumda eşitlik anlayışına doğru yönelmeler görülmüştür.

Tanzimat edebiyatında kadın önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Bu dönemde kadınlara sıkça yer verilir. Hatta “Özellikle bir birey olarak kadının toplumdaki konumu ilk defa Tanzimat Dönemi'yle birlikte dönemin entelektüel ve aydın denen kesimi tarafından gündeme getirilmeye başlamaktadır.” (Tombul, 2019, s. 17). Bu dönemde genellikle de kadının toplumdaki yeri ve önemi işlenir. Özellikle dönemin etkili yazarlarından olan Ahmet Mithat Efendi kadınların haklarına ve önemine romanlarında yer verir. Tanzimat edebiyatında kadın ailesine bağlıdır, çocuklarını yetiştirmekle ve eşine hizmet etmekle görevlidir ve hem ideal bir anne hem de ideal bir eş rolünde verilir (Karabulut, 2013, s. 50). Aynı zamanda Batının örnek alınmasıyla edebiyatta da Batılı kadın tiplerine sık sık yer verilmektedir. Genellikle Tanzimat Dönemi edebiyatında kadınlar “ideal” ve “düşmüş kadın” olarak anlatılır.

Bu çalışmada, Charles Dickens'ın *Oliver Twist* romanındaki Nancy karakteri, Namık Kemal'in *İntibah* romanında ise Mehpeyker karakteri Victoria

ve Tanzimat dönemlerinin düşmüş kadın temsili olarak incelenmiştir. *Oliver Twist* romanında yer alan Rose karakteri ve *İntibah* romanında yer alan Dilaşup karakteri ise ideal kadını temsilen incelenmiştir. Seçilen karakterlerin davranışları, düşünce biçimi ve konuşma metinleri üzerinden Victoria ve Tanzimat Dönemi'nde kadınların toplumsal cinsiyet bağlamındaki roller arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların ortaya konulması amaçlanmıştır. Aynı zamanda her iki dönemde kadına yönelik yapılan toplumsal baskıya da yer verilecektir. Bu çalışmada *Oliver Twist* ve *İntibah* romanları, hemen hemen aynı zaman aralıklarında yazılmış olmaları ve kadın rollerinin açık bir şekilde verilmesi nedeniyle seçilmiştir. *Oliver Twist* romanının Klasik Dünya edebiyatı örneklerinden biri olması, *İntibah* romanının da Türk edebiyatında Batılı tarzdan etkilenen ilk romanlardan biri olması eserlerin seçiminde etkili olan faktörlerden biridir. Bu iki roman yazıldığı dönemlerin edebiyat ve toplum anlayışını anlamak için ışık tutan eserlerdir. Bu romanlardaki kadın tipleri hayal ürünü olmalarının yanı sıra dönemin toplum ve kadın anlayışını yansıtmaları açısından gerçekliği de içinde barındırırlar. Gündelik yaşamda da romanlarda yer alan kadın tiplerine kolayca rastlanabilmektedir. Araştırmamızın konusu olan *Oliver Twist* ve *İntibah* romanları konusu bakımından benzerlik göstermese de bu iki romandaki kadın kahramanlarının dönemlerinin toplumsal rolleri bakımından değerlendirilmesi toplumlararası ilişkileri, edebiyat akımlarının birbirleri ile ilişkisini ve kültürel etkileşimi ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma nitel bir çalışmadır ve nitel araştırma yöntemlerinden çoğulcu inceleme yönteminden faydalanılmıştır. Bu yöntem esas alınarak *Oliver Twist* ve *İntibah* romanları karşılaştırılarak birden fazla yöntemle anlaşılmaya çalışılacaktır. Aynı zamanda metne bağlı inceleme ile bu iki eser incelenmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri, Victoria ve Tanzimat Dönemi'nin incelenmesi kapsamında içerik analizi ve kaynak tarama yöntemi kullanılmıştır. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz ile de dönemlere göre kadının toplumsal cinsiyet rolleri analiz edilmiştir.

Bu çalışma hem İngiliz hem de Türk edebiyatının dönemsel ve toplumsal özelliklerinin anlaşılması ve kültür dünyamıza katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir. İngiliz edebiyatı ile Türk edebiyatından seçilen iki eserde, yani iki

farklı kültürde kadın rollerinin ve kadına yönelik yapılan baskının nasıl yansıtıldığını ortaya koymak ve toplumsal cinsiyetin dönemsel karakteristiklerini edebiyat üzerinden okumak ve incelemek bu çalışmanın özgün değerini oluşturur. Böylece farklı kültürler arasındaki ilişki ve etkileşim benzerlikler ve farklılıklar açısından ortaya konulacaktır. Aynı zamanda bu çalışma geçmişten günümüze kadar kadına yönelik toplumsal baskının farkındalığını arttırmayı hedeflemiştir.

1. EDEBİYAT VE KÜLTÜRDE KADIN

1.1. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın

1.1.1. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet, kadın erkek arasındaki biyolojik farklılıkların yanı sıra fizyolojik ve genetik farklılıklarını temsil eden bir kavramdır. Spesifik olarak temelde iki cinsiyet bulunur ancak cinsiyetler de birkaç farklılıkla birbirinden ayrılır. Doğumdan itibaren biyolojik farklılıklara yönelik, bireylerin cinsiyetine göre toplumsal kimliği belirlenir. Kohlberg (1966) cinsel kimliği, temel olarak kadın ya da erkek olmak üzere sınıflandırmıştır. Cinsel kimlik kavramı Vatandaş (2007) tarafından da şu şekilde açıklanmıştır:

“Cinsel kimlik, bireyin biyolojik açıdan belli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgisine ve ayrıca aynı kategoride olmak üzere diğer insanların cinsiyetlerini tanıma yeteneğine işaret eder. Cinsel kimliğin oluşumu, yaşamın oldukça erken bir döneminde başlar. Çocuklar çok erken bir yaşta, genellikle iki yaş civarında, kendi cinslerini tanırlar. İki yaşındaki çocukların ekseriyeti, iki cinsiyetin bulunduğunu, kendisinin de bunlardan birine ait olduğunu ve babasının er, annesinin dişi olduğunu bilirler” (s. 31-32).

Cinsiyet, toplumsal düzlemde anlam kazandığında cinsiyetler arasında diğer farklılıklar oluşmaktadır. Böylelikle toplumsal cinsiyet kavramına tekabül ettiği söylenebilir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramı genellikle bir arada kullanılır. Ancak her iki kavram arasında benzerlik olduğu sanılsa da farklı kavramlar olduğu bilinmelidir. Cinsiyet kavramı biyolojik bir temelde farklılıklara dayanır. Toplumsal cinsiyet kavramı ise kadın erkek arasındaki toplumsal farklılıkları ve toplumun kültürü kapsamında cinsiyetler arasındaki farklılıkları vurgular (Dökmen, 2004, s. 20; Marshall, 1999). Toplumsal cinsiyet çerçevesi içerisinde cinsiyetler doğumdan itibaren, biyolojik farklılıkların yanında psikolojik, sosyal ve kültürel anlamda farklılıkları barındırır. Bunun yanında toplumsal cinsiyet, ilgi alanlarında ve sosyal yaşantılarında farklılıkları beraberinde getirmektedir (West & Zimmerman, 1987, s. 125).

Toplumsal cinsiyet, kültürden kültüre farklılıklar meydana getirmekte ve toplumların kültürünü de etkilemektedir (Connell, 1998). Toplumsal cinsiyet, kültürel olarak cinsiyetlerin belirli roller etrafında hareket etmelerini sağlayabilecek güce sahiptir. Şahin (2019, s. 245), toplumsal cinsiyet ile kültür

arasında bir ilişki söz konusu olduğunu vurgular. Bu iki kavram, bir toplumun benimsediği normlar ve değerler etrafında toplumsal cinsiyet rollerini şekillendirmek ve bu rollere yönelik sosyal dinamikleri keşfetmek bakımından birbiriyle ilişkilidir. Cinsiyetlerin toplumsal rolleri gelenek ve görenekler başta olmak üzere birçok faktöre göre şekillenmektedir. Cinsiyetler üzerinde oluşan bu roller, gelecek nesillere kültür aracılığıyla aktarılır ve kadın ile erkeklerin toplum içerisindeki yerini ve önemini belirler. Kùltürler arasındaki farklılıklar da göz önünde bulundurulduğunda, toplumsal cinsiyet rolleri toplumlar arasında belirli dönemlere göre büyük ölçüde farklılık gösterebilmektedir. Çünkü her dönemde farklı insanların ve farklı kùltürlerin yaşantılarına tanık olunmaktadır (Yılmaz, 2019). Kısaca toplumsal cinsiyet içinde bulunduğu topluma ve kùltürüne göre şekillenirken aynı zamanda o toplumu ve kùltürünü de etkileyebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet, kadınların ve erkeklerin toplumdaki rollerini belirler. Toplumsal cinsiyet rolleri, doğuştan değildir ve sonradan toplum tarafından kazandırılmakta ve benimsenmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri toplumun kùltürü ile şekillenir ve her toplumun da cinsiyetlerden farklı bir beklentisi olduğu söz konusudur (Connell, 1998, s. 58; Ecevit, 2003, s. 83). Toplumsal cinsiyet kavramı, aynı zamanda bir nevi cinsiyetlere biçilen değer ve beklenti olarak da kabul edilmektedir (Oakley, 1972).

Toplumların çoğu ataerkil bir yapıya dayandığı için, bireylerden istenen beklentiler cinsiyetler arasında eşitsizliğin oluşmasına sebep olabilmektedir. Bu yüzden toplumsal cinsiyet kavramı bir cinsiyetin bir diğerine göre ayrıcalıklı olması olarak da tanımlanmaktadır (Corbett, 1991). Toplum tarafından cinsiyetlere verilen rollere bakıldığında ataerkil toplumlarda genellikle ayrıcalıklı olan kesimin erkekler olduğu söylenebilir.

Özetle toplumun, cinsiyet rollerine yönelik beklentileri oluşmakta, kùltürel doğrultuda da toplumsal cinsiyet rolleri tanımlanmaktadır. Cinsiyetlere, yaşadıkları toplumun beklentisi ve düşünce sistemi ekseninde toplumsal cinsiyet rolleri çatısı altında toplumsal alanda sorumluluk yüklenmektedir. Genel anlamda kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri eşitsizliğin de bir göstergesi kabul edilebilir.

1.1.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın

Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınlar, bir toplumda kültürel ve sosyal açıdan belli rollerle karşılaşmaktadır. Bu roller kadınların aile, iş ve sosyal yaşamlarında yerine getirmeleri beklenen rollerdir. Bir toplumda kadın ve erkek kendilerine biçilen rollere göre algılanır ve ona göre toplumdaki konumları belirlenir. Toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen faktörlerden en önemlisi kültürdür. Bu nedenle toplumsal cinsiyet bağlamında cinsiyetlere karşı beklenti ve davranışlar da kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir (Butler, 2008). Kadın, bulunduğu toplumda zamanla rollerini öğrenir. Öğrenilen bu toplumsal roller kalıplaşır ve o toplumun kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. Gelenek ve göreneklere göre şekillenen bu roller, bireyin sosyal rollerini oluşturur. Sosyal rol kuramına göre toplumun geleneksel açıdan beklentisine göre sosyalleşerek toplumsal cinsiyet rolleri belirlenmekte ve stereotipler oluşmaktadır (Eagly & Steffen, 1984). Bu tipler de kültürün birer parçası haline gelir.

Toplumsal cinsiyetin kadınlık ve erkeklik rolleri bağlamında cinsiyetler üzerinde eşitsizlik yarattığı söylenebilir. Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyetlerin kimliğinden, rollerinden iş bölümüne kadar olan tüm eşitsizliği içermektedir (Marshall, 1999, s. 99). Toplumların çoğunun ataerkil yapıya sahip olması eşitsizlik sebebinin temelini oluşturmaktadır. Cinsiyetlere yönelik yapılan eşitsizlik, kadınların erkeklere nazaran birçok alanda karşılaştığı sorunlardır. Örneğin erkekler birincil, kadınlar ise ikincil konumda yaşamlarını sürdürmektedir (Tuğrul, 2019, s. 86). Ellemers'e göre (2018), toplumsal cinsiyet kadınlara karşı toplumsal, psikolojik ve fiziksel anlamda olumsuz düşüncelere bürünmüş beklentileri ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların yaşamını olumsuz etkileyen ve kadınlar üzerinde baskı oluşturan bir durumdur. Toplumların kültürüne göre bu durum şekillenmektedir.

Gelenekçi toplumlarda kadınlar erkeklere nazaran daha zayıf ve değersiz görülmektedir. Bu durum da ayrımcılığa yol açmakta ve kadınların birçok alanda başarıya ulaşmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla kadınlar, karşılaştıkları birçok alanda eşitsizliğe maruz kalmakta ve erkeklerle eşit tutulmamaktadır. Kadınlar, erkeklere göre daha dezavantajlı konumdadır. Erkekler ön planda tutulurken,

kadınlar genellikle görmezden gelinir (Lorber, 2001). Eşitsizlik, kültürlerin incelenmesiyle daha görünür hale gelebilmektedir.

Türk toplumunda kadınların hayatının sadece ev ile sınırlı olduğuna dair bir algı söz konusudur. Bu algının temel sebebi kadınları doğası gereği zayıf olmalarıdır. Bu nedenle de kadınlar evde kalmalı gibi bir kalıp yargı olduğu ifade edilmektedir (Sekmen, 2017, s. 829). Kadınlara durgun, alçakgönüllü ve şefkatli gibi naif sıfatlar yakıştırılmaktadır. Çünkü kadınlar bunlara benzer nitelikte özellikler taşımaktadır (Dökmen, 1999). Hassas, narin varlıklar gibi söylemlerle toplumsal anlamda kadının yeri belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu söylemlere istinaden de kadınlar genellikle öğretmenlik ve hemşirelik gibi mesleklere yönlendirilebilmektedir. Kadınlar bununla birlikte girişimcilik, iş kadını ve politik rollerde de yer alırlar ancak erkekler kadar fazla değildir (Alesina, Giuliano & Nunn, 2013). Erkeklerle biçilen toplumsal rollerin kaynağı güç ve dayanıklılık üzerine kurulu iken kadınların rolleri ise zayıflık, hassaslık ve yönetilme üzerine inşa edilmektedir.

Kadınlara verilen en temel rol de bu bağlamda anne rolü olmuştur. Bu rolün kadınlara layık görülmesinin sebebi yapıları ve doğurgan olmalarıdır. Kadınların bebeklerinden itibaren annelik rolü kutsal bir rol olarak toplumca kadınlara aşılarmaya başlanır. Eğer kadınlar, annelik rolünü istemez ve bu rolün dışında kalan toplumsal cinsiyet rollerine bağlanırsa da bu durum büyük bir sorun olarak kabul edilir (Tuğrul, 2019, s. 72-74). Kadınlardan, bedenlerine yönelik cinsel anlamda rolleri yerine getirmeleri beklenmektedir. Cinsel anlamda aşağı konumda tutulmaları, ezilmelerinde ve şiddete maruz kalmalarında etkili olabilmektedir. Kadınlara yönelik şiddetin en temel nedeni, cinsiyetler arası eşit olmayan rol dağılımlarından kaynaklı toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir (Bükecik & Özkan, 2018, s. 33).

Kültürün temel taşı insandır. Kadınların kültürün oluşumunda ve gelişiminde erkekler kadar rolü vardır. Toplumun duygu, düşünce ve inançlarını aktaran, kültürünü gösteren en önemli unsurlardan birisi edebiyattır. Edebiyatta toplumsal olanın sunulur veya beklentiler dile getirilir. Kadın bazen aşkın, bazen aklın bazen de inancın bir parçası olarak edebiyat eserlerinde yer almaktadır.

1.2. Edebiyatta Kadın

Edebiyat, dil aracılığıyla herhangi bir olayın veya fikrin güzel söz ile aktarılması sanatıdır. Kurgu veya gerçeklik üzerine kurulu olan edebiyat öğretici ve estetik amaçlı, okuru üzerinde etki bırakır. Bu amaçlar doğrultusunda edebiyat, üstü kapalı bir şekilde okuru hem eğlendirmekte hem de bilgilendirmektedir (Kavcar, 1999).

Edebiyat toplumla doğrudan ilişkili bir alandır ve insan üzerine inşa edilir. Bu yönüyle insanın bulunduğu her şeyi ele alır (Bülbül, Türkoğlu & Küzeci, 2015). Örneğin, insanların gündelik yaşamından bahsederken insanın iç içe olduğu doğa ile de ilgilenmektedir. Edebiyat aynı zamanda toplumun aynası olarak toplumsal işlevlerinden birini görmektedir. Yazıldığı dönemin ve toplumun özelliklerini, kültürünü okura sunar. Okuyucu edebiyat sayesinde kültürleri tanırken aynı zamanda kültürel dönemler hakkında da bilgi edinir (Albrecht, 1954, s. 425). Böylelikle edebiyat gelecek nesillere yazıldığı toplumun kültürünü, duygu ve düşüncelerini yansıtan bir araç olarak görülebilir.

Toplum ve kültür tarafından yön verilen ve aynı zamanda toplumu yönlendiren edebiyat, okuyucusunu dünyadaki gerçeklerle baş başa bırakır. Bu süreçte okuyucu bilgilenir ve sorgulayarak gerçeklerle yüzleşme fırsatı yakalar (Bülbül, Türkoğlu & Küzeci, 2015, s. 3-4). Ayrıca edebiyat, okurun düşüncesini etkileme gücüne de sahiptir. Dünyaya ilham ve toplumun aynası olarak edebiyat, okura ışık tutarak toplumların gerçeklerini görmesini sağlayabilir. Toplumda ayrımcılığa maruz kalanların da sesi olabilir (Bumke, 1991). Aslında edebiyatın en önemli özelliklerinden biri olarak toplumdaki sorunları dile getirmesi kabul edilebilir çünkü edebiyatın toplumsal işlevlerinden birisi toplumsal sorunları açığa çıkarmaktır (Albrecht, 1954).

Toplumlarda meydana gelen sorunlardan biri cinsiyetçi yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre bir cinsiyete ayrıcalık tanınırken öteki ise dışlanır (Rubin, 1975, s. 13). Cinsiyetçi bakış açısı özellikle de toplumsal anlamda cinsiyet eşitsizliğine yol açar. Cinsiyetlere adaletli bir şekilde davranılmaması da cinsiyet eşitsizliği olarak tanımlanır (Lorber, 2001). Adaletsiz tavırlara maruz kalan kısım genellikle kadınlar olmuştur ve bu durum onların yaşamlarında dezavantajlılık

yaratmaktadır. Ayrıca bu adaletsizlik kadınların haklarını da kısıtlamaktadır. Edebiyat, toplumsal konuların üzerinde durduğu için kadınların yaşamları boyunca karşılaştıkları ve maruz kaldıkları konuları da ele almaktadır. Edebiyat insanı ele aldığından kadın, edebiyatın kalıcı bir unsurudur.

Toplumsal cinsiyet, sosyal yapıyı etkilediği gibi edebiyatı da etkilemekte ve sosyal yapıda meydana gelen bir durum olarak edebiyata yansımaktadır. Kadın üzerinde yazılan çalışmalar giderek artmaktadır (Iskandarovna & Kenjabayevna, 2020).

Edebiyat, kültür bakımından başka ülkelerdeki kadınların toplumdaki yeri ve önemini de görebilmeyi ve anlayabilmeyi sağlayan bir alandır. Edebiyat eserlerinde, yazıldığı dönemin kadını tasvir edilirken o döneme ait toplumsal cinsiyet rolleri de ortaya konulmaktadır. Edebiyattaki bazı dönemlerde toplumsal cinsiyet rolleri bakımından kadınların eşitsiz konumda oldukları görülebilmektedir. *“Kadınların yaşamının diğer alanlardaki ikincil konumu edebiyat için de geçerlidir”* (Aytemiz, 2016, s. 66). Kadınların ikincil konumda yer alması toplumsal cinsiyet rollerini de etkiler bu roller de dönemlere yansımaktadır. Kadının toplumdaki rolleri dönemsel olarak değişime uğramaktadır. Tıpkı toplumsal değişmelerin tarihsel dönemlerde belirgin bir şekilde ayrılabilirdiği gibi edebiyatta da dönemler ve akımlarla bu değişimler görülebilmektedir. Toplumlara ve kültürlere göre olan bu değişimler, her toplumda farklı dönemlerle ortaya konulabilmektedir.

1.2.1. İngiliz Edebiyatında Kadın

Edebiyat, içinde gerçekleştiği zamanın şartlarına göre kadının toplumsal cinsiyet rollerini gösteren en önemli alanlardan biridir. Kadının rolleri toplumsal cinsiyet bağlamında içinde bulunulan dönemlere bağlı olarak benzer veya farklı nitelikler taşıyabilmektedir.

İngiliz edebiyatında kadınların rolleri de eserlerde yer almıştır. Toplumsal ve tarihsel dönemlere göre kadınların rollerinde değişimler ve gelişmeler yaşanmıştır. Dünya edebiyatında olduğu gibi İngiliz edebiyatı da sözlü edebiyatla birlikte başlar. İngiliz edebiyatının ilk tarihi, Eski İngiliz edebiyatı ya da Anglo-Sakson edebiyatı olarak bilinmektedir. Bu dönemde kabile hayatı hâkim olmakla

birlikte Pagan dini benimsenmiştir. Eski İngiliz edebiyatının sözlü edebiyat döneminde Pagan dini anlatılır, yazılı edebiyata geçiş ile birlikte Hristiyanlık dini anlatılmaya başlanır (Godden & Lapidge, 2013). Eski İngiliz edebiyatında epik şiirler, efsaneler, destanlar anlatılmış ve kahramanlık teması bu türlerin temelinde tutulmuştur (Fulk & Cain, 2013). En eski İngiliz destanı *Beowulf* dur. Canavarı öldürmeye odaklı bir kahramanlık öyküsü olan *Beowulf* adlı eserde kadın, ölümlerin ardından ağıt ve yas tutmakla görevli ideal anne rolündedir. *Beowulf* eserinde, ataerkil bir toplumda kadın pasif rolünde verilmiştir (Heaney, 2020). *The Wife's Lament* şiirinde kadının rollerini belirlemekte erkekler öncül olarak gösterilmiştir. Erkek egemen toplumda ortaya çıkan bu şiirde kadının çilesi ön planda tutulmaktadır (Yıldız, 2022, s. 35).

Orta Çağ İngiliz edebiyatının bulunduğu dönemde özellikle dil ve toplumsal yaşamda kültür değişimleri meydana gelmiştir. 15. yüzyıla kadar süre gelen bu dönemin edebiyatı dinin esareti altındadır. Aynı zamanda Orta Çağ İngiliz edebiyatında Mina Urgan'ın (2010, s. 55) da ifade ettiği gibi *kibar şövalye* (*courtly love*) ve sevdiği kadın konu edilmiştir (Bumke, 1991). Chaucer'ın *Canterbury Masalları* adlı eserinde hacca birlikte giden bir grup insanın birbirlerine anlattıkları hikâyelerden bahsedilmektedir. Bu eserde ataerkil bir toplumda kadın, baskı ve sürekli kontrol altında tutulmaktadır (Atasoy, 2021, s. 236). Orta Çağ İngiliz edebiyatının önemli eserlerinden biri *Sir Gawain ve Yeşil Şövalye*'dir. Bu eserde o dönemde ideal bir kadının nasıl olması gerektiği tasvir edilmektedir. Bu eserde kadın uysal, ideal bir eş, ideal bir kadın rolünde verilmektedir (Hay, 2017, s. 353).

Orta Çağ İngiliz edebiyatını, Rönesans Dönemi İngiliz edebiyatı takip eder. Rönesans Dönemi İngiliz edebiyatının önde gelen yazarlarından biri William Shakespeare'dir. Shakespeare eserlerinde her tipte kadına büyük ölçüde yer vermektedir. Örneğin güçlü, özgür rolünde iyi kadını da tasvir etmiş; kötü, yalancı rolünde kadınlara da eserlerinde yer vermiştir (Tangün, 2010, s. 19).

Neoklasik Edebiyat, Neoklasik Dönem'de bir diğer adı Aydınlanma Çağı'nda ortaya çıkmıştır. Hristiyanlık sorgulanmış ve yeniden yorumlanmaya başlanmıştır (Ringer, 2019, s. 67). Bu dönemde kadınlar, toplumsal yaşamda maruz kaldıkları eşitsizlikten ve cinsiyet kalıplarından kurtulmak istemiştir

(Ercan, 2021). Neoklasik edebiyatta kadınlar genellikle psikolojik açıdan ele alınmaktadır. Örneğin Samuel Richardson'ın *Pamela* romanında kadın saflığı, erdemliği ve masumluluğu ile ön plana çıkmıştır (Arıkan, 2009, s. 160). Neoklasik edebiyatın önemli yazarlarından Henry Fielding ise kadın karakterler üzerinden gerçek olayları anlatmış ve hatta toplumsal cinsiyet konularına da değinmiştir. *Tom Jones* romanında Sofia karakteri üzerinden dönemin kötü kadın tipini okuyucusuna sunmuştur (Kaya, 2019).

İngiliz edebiyatında Neoklasik edebiyatın ardından Romantik Edebiyat Dönemi gelmektedir. Romantik İngiliz edebiyatında *“Kadınlar genellikle güzellik, saflık ve ilham ideallerini somutlaştıran erkeğin arzu aracı olarak tasvir edilirdi. Aşk ise her şeyi tüketen bir güç olarak tasvir edilirdi”* (Kashyap, 2023, s. 425). Romantik Dönem’de kadının rollerine, romanlarda sık sık değinilmiştir. Romantik Dönem’de kadınlar belli bir kalıba sokularak ve belli kurallar çerçevesinde toplumsal cinsiyet rolleri erkeklerle yönelik şekil almıştır. Genellikle de klişe bir şekilde duygusal, hassas ve pasif rollerle eserlerde yer almıştır (Wollstonecraft, 2012).

Romantik Dönem ile Modern Dönem arasında geçiş sağlayan Victoria Dönemi’nde, Victoria edebiyatı ortaya çıkmıştır. Victoria, toplumsal sorunların çığır açtığı bir dönemdir. Toplumsal hayatın gerçekleri dönemin edebiyatına da yansımıştır. Victoria Dönemi’nde kadınlara karşı tutucu bir tavır sergilenmektedir. Bu dönemde kadınların cinsellikten söz etmeleri yasaklanmıştır. Victoria edebiyatında ideal kadın, kendini eşine ve çocuklarına adanmış anne ve eş rolündedir (Dillman, 1998).

Victoria edebiyatından sonra İngiliz edebiyatında Modern Edebiyat Dönemi gelir. Modern Dönem’de, gerçeklik temel alınır. Modern İngiliz edebiyatında dönemin feminist hareketinin etkisiyle kadın; özgür, kariyer odaklı birey olarak tasvir edilir. Dönemin önde gelen yazarlardan biri olan Virginia Woolf eserlerinde toplumsal cinsiyet düzleminde kadınların konumunu, rollerini ve onlara yapılan haksızlıkları ele alır. Woolf, *Kendine Ait Bir Oda* isimli romanında, yaşadığı dönemde kadınlara karşı yapılan eşitsizliğe değinir ve kadın kimliklerini işler. O dönemde toplum tarafından kadınların kısıtlandığını bu eserinde göstermiştir. Kadın, toplumsal cinsiyet bakımından geleneksel rollerle ev içerisinde yer alır.

Eserinde kadınların zekâsı ve gücünü ön plana çıkararak ev haricinde rollerde yansıtır (Durukoğlu & Erol, 2018, s. 135-143). Modern edebiyatta kadın, geleneksel rolde erkek himayesi altında yer alır.

II. Dünya Savaşı sonrasında Postmodern İngiliz edebiyatı ortaya çıkmıştır. Postmodernist edebiyatta her şey akla dayalıdır ve geleneksel olan sorgulanmaktadır. Postmodernist edebiyatta feminist hareketin yayılmasıyla kadın, özgür tipte rol alır. *Altın Defter* romanında, Anna karakteri güçlü, kendi ayakları üzerinde duran, gerçekçi kadın rolündedir (Sivri & Demir, 2021, s. 239). Özetle, İngiliz edebiyatında toplumsal ve kültürel değişimlerle birlikte kadına olan bakış açısı ve toplumsal cinsiyet rolleri de değişime uğramıştır.

1.2.2. Türk Edebiyatında Kadın

Türk toplumunda da tarihi süreç boyunca değişimler meydana gelmiştir. Değişiminin sonucunda Türk kültürü de etkilenmiş ve bu değişim edebiyatına da yansımıştır. Türk edebiyatında kadın, tarihi süreçlerin farklı dönemlerinde farklı rollerde ele alınmaktadır. Türk edebiyatına bakıldığında edebiyat üç döneme ayrılır: İslamiyet öncesi Türk edebiyatı, İslamiyet Dönemi Türk edebiyatı, Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı.

Türk edebiyatın üç döneminde de kadın ele alınmıştır. İslamiyet öncesi Türk edebiyatı sözlü ve yazılı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İslamiyet öncesi dönemde Orta Asya Türkleri tarım ve hayvancılıkla uğraşarak göçebe bir yaşam tarzı sürdürmüşlerdir. O dönemlerde insanlar çevreyi ve doğayı anlamak için destanlara başvurmuştur. Doğada karşılaştıkları her bir olayı ise Tanrı ile ilişkilendirmiş ve Gök Tanrı inancına bağlı kalarak Şamanizm'i benimsemişlerdir. Bu inanca göre, kadının temel görevi annelik olarak kabul edilir. Bu dönemde kadın ile erkek eşit tutulur. Hakan'ın yanında Hatun yer alır ve birbirlerinden ayrı düşünülemez (Gökalp, 1990). Türk tarihinde önemli bir yeri olan Yusuf Has Hacıb'in, *Kutadgu Bilig* adlı eserindeki sözlerinden de kadının yeri anlaşılabilir. “*Oğul-kız hakikatte gören gözün nurudur*” (Yusuf Has Hacıb, 2003, s. 94).

Türklerin yerleşik hayata geçmesiyle İslamiyet kabul edilmiş ve yeni bir dönem başlamıştır. İslamiyet'in kabul edilmesi bir nevi Divan edebiyatının

başlangıcına vesile olmuştur. İslam kültürünün temelinde özellikle Arap ve Fars kültürü etkisinde yeni bir kültür ortaya çıkmıştır (Veyis & Kayar, 2019, s. 554). Divan edebiyatında din ve aşk konuları ön plandadır. Aşk konusu daha çok ilahi aşka yöneliktir. İslamiyet öncesi Türk edebiyatında, kadın ve erkek eşit haklara sahiptir (Bilecan, 2017, s. 21). Türklerin İslamı kabul edişyle birlikte yaşamlarının değişmesinin yanında cinsiyetlerin toplumsal önemi ve rolleri de değişir ve bu durum edebiyata yansır. İslamiyet Dönemi Türk edebiyatının örneklerinden biri olan, Mevlana'nın eserinde erkeklerin kadınlardan üstün olmadığı ortaya konulmuştur:

“Ey Yiğit er, erkeklerin kadınlara üstünlüğü kuvve, kazanç ve mal mülk bakımından değildir.

Öyle olsaydı aslan ve fil daha kuvvetli olduğu için insandan daha yüce daha üstün olurdu a kör!

Ey yalnız bu anı gören, erkeklerin kadınlardan üstün olması erkeğin kadına nazaran daha ziyade sonu görür olmasındandır!” (Mevlana Celaleddin Rumi, 2004, s. 137).

Yükneki (2019), eserinde kadının bilgili olduğundan ve hatta bilgisinin onu erkeklerden üstün kıldığından söz eder. Khandan (2022), kadının edebiyatta sevgili, eş ve anne rolünde yer aldığını ifade eder. Divan edebiyatında kadın aşk ve haz ile yan yana verilmektedir. Kadın, İslamiyet Dönemi'nde baş tacı iken ataerkil bir toplum ile kadının toplumdaki yeri de değişmeye başlamıştır. Divan edebiyatında kadın daha çok pasif olarak yer alır. Haremlik sultanlık anlayışı ile eve hapsedilir ve sahtekâr rolü ile de edebiyata yansıtılır (Çetinkaya, 2008, s. 281-284). İslamiyet Dönemi Halk edebiyatında ise, o dönemde ahlak ön planda tutulduğu için kadının rolü doğal olarak namuslu kadın olarak yer alır. Divan edebiyatında geçen Delle-i Muhtale karakteri de namuslu kadın rolüne zıt bir karakterdir. Bu karakter dönemin kötü kadınlarının tasvir edilmiş halidir. Delle-i Muhtale sahtekârlıkları ile ünlüdür ve dolayısıyla da kötü kadın tipini temsil eder (Ertek Morkoç, 2011). Bu karakter dönemin gerçek karakterlerine birer örnek oluşturur.

İslamiyet Dönemi Türk edebiyatından sonra Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı ortaya çıkmıştır. Bu edebiyatın bulunduğu dönem 19. yüzyılda başlamakla beraber günümüze kadar devam etmektedir. Bu edebiyat ile geleneksel Türk kültürü ile Modern Batının kültürü bir sentez olarak işlenmiştir.

Tanzimat Fermanının ilan edilmesiyle Tanzimat Dönemi'ne girilmekte ve Batı etkisi altında ilk olarak Tanzimat edebiyatı ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde erkek egemen ataerkil bir toplum görülmektedir ancak kadın da evinde söz sahibidir. Tanzimat edebiyatında kadın, ideal eş tipinde ve anne rolünde yansımıştır (Koçak, 2020). Tanzimat Dönemi'nde Türk edebiyatının öncülerinden biri olan Ahmet Mithat Efendi eserlerinde kadınların ailedeki ve toplumdaki rollerini iki kadın tipinde vermektedir. İdeal kadın tipinde kadınlar, toplumun kurallarına uygun davranışlar sergilerken, kötü tipteki kadınlar ise toplumun ahlakına aykırı davranmaktadır (Özkan, 2019, s. 389).

Batı etkisinde gelişen Servet-i Fünun edebiyatının olduğu dönemlerde siyasi olaylar yoğundur. Bu dönemin edebiyatında genel olarak kadınlar, özne konumuna gelmiş, kendi ayakları üzerinde durabilen bir varlık olarak ele alınmaktadır (Ecevit, 2015). Recaizade Mahmut Ekrem edebiyatın olmazsa olmazlarından olarak kadını kabul etmektedir. Recaizade Mahmut Ekrem'e (2014, s. 204) göre kadın var oldukça sanat var olmaya devam edecektir. Bu nedenle de eserlerinde kadını ön planda tutmaktadır. *Araba Sevdası* adlı eserinde ise kadının rolü, dönemin ahlaki yapısının etrafında oluşmaktadır. Aynı zamanda kadın güzelliği ile ön plana çıkmaktadır (Recaizade Mahmut Ekrem, 2003). Daha sonrasında süre gelen Fecr-i Ati edebiyatında fikirler serbestçe ifade edilmiş ve kadınlar geleneksel rollerden uzaklaşmaya başlamıştır (Ayık, 2018). Dönemin edebiyatçılarından olan Cemal Süleyman Alkaynakoğlu'nun *Siyah Gözler* isimli eserinde kadınlar kötü kadın rolünde ele alınır. Kötü kadın rolünde kadınlar kıskanç ve hastalık ruhlu, kötü kalpli tiplerdir (Dere, 2022, s. 115). Milli Edebiyat Dönemi'nde ise adından da anlaşılacağı üzere milliyetçilik esas kılınmıştır. Milli Edebiyat Dönemi'nde kadın; zeki, sorumluluk sahibi, güçlü gibi rollerle ele alınır (Yıldırım, 2022, s. 45). Dönemin yazarlarından Ömer Seyfettin, eserlerinde kadınları iyi ve kötü yönleriyle ele alarak topluma sunmakta, eserlerinde kadını güçsüz, masum, fedakâr, şefkatli gibi kalıplaşmış rollerde vermektedir (Bektaş & Barut, 2021, s. 13-15).

Son olarak Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında çağdaş anlayışla birlikte geleneksel olandan uzaklaşmış, kadın karşı cinsin rollerini de yerine getirebilen bir varlık olarak benimsenmiştir. Bu durumda kadınlar kendini kanıtlamak için

abalamaya başlamışlardır (Yılmaz, 2016). Orhan Kemal eserlerinde kadınların toplumsal cinsiyet rollerini olduğu gibi yansıtır. Bedeni ile ön plana çıkan kadın, naif kadın, ekonomik özgürlüğünü eline almış kadın, zgr ve işçi kadın rollerinde, kadını kalemine almıştır (zer, 2022). Sonuç olarak, Türk toplumunda tarihsel, toplumsal ve kültürel değişimlerle birlikte kadının toplumsal cinsiyet rolleri ve kadına olan bakış açısı da değişime uğramıştır. Bu değişimler edebiyat eserlerinde görünür hale gelmiş ve edebiyat sosyolojisinin konuları alanına girmiştir.

2. VİKTORYA DÖNEMİ VE KADIN

2.1. Victoria Dönemi

2.1.1. Victoria Dönemi'nin Tarihsel Arka planı

Victoria Dönemi'nin başlangıç tarihi Kraliçe Victoria'nın tahta çıkış yılı 1837 olarak kabul edilir. Kraliçe Victoria'nın ölüm yılı olan 1901 tarihi bu dönemin bitişi olarak kabul edilir (Wheeler, 2014). İngiltere'nin bazı dönemlerinde olduğu gibi Victoria Dönemi'ne de bir kraliçenin adı verilmiştir. Kraliçe Victoria 18 yaşında iktidara gelmiş ve 64 yıl boyunca İngiltere'yi yönetmiştir. Victoria zayıf bir iktidarın başına gelmiştir ve buna rağmen kadın iktidar olarak İngiltere'ye birçok alanda yenilikler getirmiştir. Kraliçe Victoria ile Britanya en parlak dönemlerinden birine şahit olmuştur. Böylece halk tarafından büyük bir saygıyla karşılanmıştır (Daldal, 2020, s. 3). Bu dönemde tarımdan sanayiye geçiş yapılmıştır (Kalecik, 2017, s. 363). Victoria Dönemi, Sanayi Devrimi ve Kraliçe Victoria ile Britanya'nın yükselişe geçtiği dönem olarak kabul edilmektedir. İngiltere'nin yükselişe geçişiyle İngiltere, “*güneş batmayan ülke*” olarak bilinmektedir (Ordi vd., 2006, s. 516).

Kraliçe Victoria küçüklüğünden beri çalışkan bir birey olarak yaşamını sürdürmüştür. Victoria, o dönemin genç kızları gibi dil bilir, ata biner, dans eder, piyano çalar ve şarkı söyler. Çalışkanlığının getirisi olarak Fransızca, Almanca, Hintçe ve İngilizce olmak üzere dört dil bilmektedir. Bu beceri ya da nitelikler o dönemde yaşayan genç kızların eğitim ve yaşam tarzının birer göstergesidir (Cannaday- Anderson, 2019, s. 19). Aynı zamanda o dönemdeki kızların güzelliği ön planda tutulmaktadır ancak Kraliçe Victoria o dönemin genç kızlarının aksine güzelliğe önem vermek yerine eğitime önem vermektedir.

Kraliçe Victoria “*Avrupa'nın büyükannesidir*” (Homans & Munich, 1997, s. 1). Çocuklarını ve torunlarını çok sever ve her zaman onların mutluluğunu diler. Aile yapısı ise o dönemin yaşam tarzının birer örneğidir. Dokuz çocuk annesi olarak her birini Avrupa kesimlerinde evlendirmiştir. Bir kraliçe ülkesini yönetmekle görevlidir. Victoria da ülkesini yönetme görevini başarıyla bir kraliçenin yapması gerekenden çok daha fazlasını yapmış ve yerine getirmiştir.

Kraliçe Victoria aslında kraliçeden çok daha fazlasıdır (Cannaday-Anderson, 2019, s. 2-9).

Kraliçe Victoria hükmü boyunca herkesi kendine hayran bırakmıştır (Homans & Munich, 1997, s. 2). En çok da kişiliği ve davranışları ile kendini sevdirebilmiş ve ülkesinin gelişimini sağlamıştır (Bartley, 2016; Rappaport, 2003). Victoria çekingenliği ve ciddiyeti ile tanınmakta ve tarihte despot gibi sıfatlarla birlikte de anılmaktadır (Cannaday-Anderson, 2019, s. 20). Dürüst bir kişiliğe sahiptir ve bu denli de dürüstlük onun için önde gelen bir durumdur (Hardie, 1963, s. 28). İmparator Victoria çok hırslı bir kadındır ve bu sayede İngiltere'nin iyi bir lideri olmayı başarmıştır (Harmoush, 2013). Aynı zamanda yaptığı yenilikler ve öne çıkan karakterinden de anlaşılacağı üzere baskın bir güce sahiptir (Marshall, 2019, s. 426). Victoria kişiliği ile o dönemde dikkatleri üzerine çekmeği ve hem halkını hem de ülkesini etkilemeyi başarmıştır (Willis, 2016, s. 47).

Onun döneminde İngiltere ekonomik, siyasi ve kültürel anlamda gelişmiştir. Kraliçe ülkesinin borçlarını ödemiş, Lancaster ve Cornwell düklerinin banka hesaplarının gerçek yüzünü ortaya sermiştir (Kuhn, 1993). Ayrıca sadece kendi ülkesiyle kalmayıp Hindistan'ın politika ve ekonomisine de büyük bir katkısı olmuştur (Taylor, 2018). Bunlar haricinde dönemin sanat ve edebiyatına da katkı da bulunmuştur (Homans, 1998). Tiyatroyu çok sevdiği için zamanını sık sık tiyatroya harcamaya çalışmıştır (Colby & Lee, 1903, s. 39). Sanata olan bir diğer ilgisi de eğlence amaçlı ilk kez konser organizasyonunu Buckingham Sarayı'nda gerçekleştirmiştir (Colby & Lee, 1903, s. 70). Aynı zamanda kraliçe o dönemde basılı, görsel medya ve fotoğraf gibi gelişen yeni teknoloji sayesinde yeni medyanın olumlu yönden gelişimine katkı sağlamıştır (Plunkett, 2003). Onun tahtta olduğu dönemde İngiltere en görkemli ve zengin dönemine şahit olmuştur (King, 2007, s. 31). Ülkeye zenginliği ve gücü getiren güçlü bir kadın iktidardır.

Victoria Dönemi'nin ortalarında, 1832 Reform Yasası İngiltere'nin seçim sistemini etkilemiştir. Esnafa, toprak ve ev sahiplerine oy hakkı verilmiş ve hatta bu yasa ile birlikte İngiltere'de eğitim kötü iken nitelikli bir hale gelmektedir (Innes, 1912). Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikaya olan ihtiyaç gücü artmakta ve daha çok bu fabrikalarda çocuklar ve kadınlar sefil bir halde çalıştırılmaktadır.

1842 Madenler Yasası ile birlikte kadın ve kız çocuklarının çalıştırılmasına yasak getirilir, on yaşından küçük erkek çocuklarının da yeraltında çalışmasına izin verilemeyeceğine dair düzenleme getirilir (Bourdenet, 2003). 1851’de “*Büyük Sergi*” adı altında Crystal Saray’da ilk kez barışı, zenginliği temsil eden uluslararası bir kültür sergisi düzenlenir (Auerbach, 2001, s. 89). Victoria Dönemi’nin sonlarında da “Eğitim Yasası” altında her çocuk için eğitim zorunlu kılınır. İngiltere gücünü kaybetmeye başlar. 1901’de Kraliçe Victoria’nın ölmesiyle kraliçenin oğlu VII. Edward İngiltere’nin kralı olur (Wukovits, 2013).

2.1.2. Victoria Dönemi’nin Sosyal Durumu

Victoria Dönemi, İngiltere’nin parlak bir dönemidir. İngiltere bu başarısını Victoria Dönemi’nde tanıklık ettiği Sanayi Devrimi’ne borçludur. Sanayi Devrimi ile İngiltere gücünü tüm dünyaya duyurmayı başarır. İngiltere bu devrimle aynı zamanda Modernist dünyaya ilk adımını atmıştır (Wrigley, 1990, s. 13). Sanayi Devrimi, beraberinde teknolojik yenilikler getirmektedir. Buhar makinesi ve pamuk fabrikası gibi teknolojik aletler İngiltere’nin ekonomisine canlılık katar ve iş gücüne de olumlu anlamda katkılar sağlar (Allen, 2009, s. 156). Bu aletlerle yoğun üretime geçilmekte ve ekonomide önemli gelişmelere imza atılmaktadır. Sanayi Devrimi’nin ardından süre gelen teknolojik ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra İngiltere’nin toplumsal yaşamında da değişiklikler meydana gelmektedir. İngiltere’de birçok fabrikalar kurulur ve dolayısıyla bu fabrikalarda çalıştırılacak insan gücüne olan talep de artar (De Vries, 1994). İşçi sınıfından insanlar geçimlerini sağlayabilmek için fabrikalarda çalışmak üzere büyük kentlere göç eder (Güvenç, 2014, s. 113-114). Endüstrileşme göçün yanında nüfusta artışına sebep olur. Çalışan sınıf yoğun olarak fiziksel gücün gerektiği işlerde çalışırken; orta sınıf ise sanayi ile geçimini sağlamaktadır. Üst kesimlerin paraya olan düşkünlüğünden dolayı şehir kirli ve çirkin bir görünüme sahiptir. Üstelik şehrin çirkinliği insanların içlerine, giyimine ve yaşam alanlarına da yansımıştır. Çalışan kısım yoksulluk içindeyken zengin kesim de para ve kötülük doğrultusunda çirkin şehirde yaşamını sürdürmeye devam eder. Kirlilikten kaynaklı yaşamla sağlık sıkıntıları yaşanmakta ve ölüm oranlarında artış olmaktadır (Urgan, 1991, s. 192-193).

Victoria Dönemi'nde teknolojik ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra kültür, ahlaki değer ve normlar da değişime uğrar. İnsanlar yeni yaşama ayak uydurmaya çalışırken toplumsal sorunlar da meydana gelmektedir. Bu dönemde İngiltere sömürgecilikten zenginliğine değer katmıştır ancak elde ettiği zenginlikte toplumda eşitsizliğe neden olmaktadır. İşçi sınıfı ekmek parası için feda olurken üst ve orta sınıf lüks içindedir. Kadınlar ve çocuklar fabrikalarda köle gibi çalıştırılır. Bu durumda Victoria Dönemi'nde İngiltere toplumsal anlamda huzursuzluk yaşanmakta ve yaşam zor hale gelmektedir (Urgan, 1991, s. 230-231). Victoria toplumundaki çoğu bireyin saygınlık kazanabilmek uğruna ikiyüzlü davranışından kaynaklı ülkelerinde yaşanan sıkıntıların çoğu görmezden gelinmektedir (Urgan, 1991, s. 191).

Farklı dinde insanları barındırmasına rağmen Victoria toplumunun büyük çoğunluğunu Hristiyanlar oluşturmaktadır (Steinbach, 2023). Victoria Dönemi dindar bir toplum olmasına rağmen Darwin'in "*On The Origin of Species*" eseri ile bilimsel gelişmelere imza atılır ve insanlar sini inançlarını sorgulamaya başlar. Victoria Dönemi'nde aşırı dindar bir toplumun olup diğer yandan dinin sorgulanması o dönemde çelişkilerin olduğunun göstergesidir. Victoria Dönemi'nde alt kesimin çalışıp üst kesimin çalışmaması, güçlü aile ve dine olan bağlılık, bastırılmış cinsellik dönemin toplumsal özelliklerini göstermektedir.

2.1.3. Victoria Dönemi Sınıf Yapısı

Victoria Dönemi toplumu sınıf temelli bir yaşam üzerine kuruludur. Sanayi Devrimi ile işgücü ihtiyacına artan taleple büyük kentlere doğru göçler meydana gelmiştir. Bu durum da yeni toplumsal sınıfların oluşmasına sebebiyet vermekte ve beraberinde de sınıf farklılıklarını getirmektedir (Yılmaz, 2020, s. 99). Victoria Dönemi'nde üst kesimden alt kesime doğru sırasıyla üst sınıf, orta sınıf ve işçi sınıfı olmak üzere sınıflar oluşmaktadır. Üst sınıf varlıklı ve soylu ailelerden oluşur. Orta sınıf ticaretle ilgilenir. Orta sınıf daha sonralarda güç elde ederek burjuva sınıfı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sınıfın yaşam tarzı ve yaşam amacı ticarettir. Orta sınıf hırsı sayesinde daha yükseğe çıkma arzusuyla para kazanıp başarı elde eder. Orta sınıftan oluşan burjuva sınıfının ortaya çıkmasıyla üst sınıfa olan saygınlık azalır ve gittikçe önemini kaybetmeye başlar (Demir, 1998, s. 4-6). Aristokrat sınıfı orta sınıfa üstten bakmasına rağmen, orta sınıfın itibar

kazanmasını sadece izlemekle kalır. Aristokratlar buna rağmen orta sınıfın ne kadar güç elde ederlerse etsinler asla saygınlığı hak etmediklerini ileri sürmektedir. Victoria Dönemi'nde sınıflar arası çatışmalar söz konusu olmuştur (Eke & Abana, 2019). Sınıflar arası yaşanan bu denli rekabet ve çatışma yaşanmasına rağmen sınıflar arası geçiş neredeyse imkânsız bir durum haline gelir (Reader, 1974).

Victoria Dönemi toplumunun alt sınıfını da işçi sınıfı oluşturmaktadır. Bu sınıfın toplumu çalışkan, sefil ve yoksuldur. Victoria Dönemi'nde gelir düzeyi en düşük olan sınıftır. İşçi sınıfında yer alan insanlar kazandıkları para hayatta kalabilmeleri için yeterli değildir. Üst sınıf bu sınıfı kötüye kullanır. Bu sınıftakiler sağlıksız ortamda hayatlarını tehlikeye atma pahasına para kazanmak için çabalar. Alt sınıfa ait erkek kadın ve hatta çocuklar bile saatlerce çalışır çünkü ailelerine destek olmak için çalışmak zorundadırlar (Demir, 1998, s. 5). O dönemde yaşayan özellikle kadınlar ve çocuklar için durum oldukça vahimdir. Saatlerce tehlikeli iş koşullarında yeraltında madende çalıştırılırlar. Özellikle çocuklar madenlerde en dar yere ulaşabilmek için ve kömür yüklü küçük vagonları yeraltından yerüstüne taşımak için madenlerde çalıştırılır (McDowall, 1989). Bu yüzden ölüm vakaları da artmıştır. Tehlikeli çalışma şartlarından sebep bu dönemde ölüm vakalarında artış söz konusu olmuştur.

Victoria Dönemi'nde toplumun çoğunu orta sınıf ve çalışan sınıf oluşturur (Kalpaklı, 2010). Orta sınıf lüks ve rahat evlerde iken; işçi sınıfı küçük, dar ve tek odalı kötü şartlarda gecekondularda yaşar. Hatta bu evlerde bazen iki aile bile yaşam sürdürmektedir. İşçi sınıfı birçok yiyecekten bile mahrum kalmaktadır. Yetersiz beslenme Victoria Dönemi'nin çalışan sınıfın büyük bir sıkıntısı olmaktadır. Üst sınıfın açlıkla müdahale etmek yerine giyimine kuşamına önem vermekte, davetlere katılmakta ve dans edip zengin yaşam standartlarına sahip olmaktadır (Kalpaklı, 2010, s. 1). Gelir dağılımındaki eşitsizliğin Victoria Dönemi'ndeki sınıfları etkilediği ve yoksulluk ve sınıf farklılıklarının var olmasına sebep olduğu görülebilmektedir.

2.2. Victoria Dönemi İngiltere'sinde Kadın

Victoria Dönemi'nde İngiltere sanayileşme ile yenileşmeye başlar. Sanayileşme ile toplumunun yapısı etkilenmekte ve cinsiyetler üzerinde baskı kurulmaktadır. Sanayi Devrimi ile gelişen Victoria İngiltere'sinde cinsiyetler üzerinde birtakım yeni görevler düşmekte ve toplumdaki yeri ve konumu değişime uğramaktadır. Victoria toplumu her ne kadar kadın haklarını savunsa da ataerkil bir toplum yapısından vazgeçemez. Bu durum kadın erkek arasında eşitsizliğe yol açmaktadır. Victoria İngiltere'sinde cinsiyetler arasındaki eşitsizlik ise en çok dönemin kadını etkilemiştir.

19. yüzyılda, Victoria kadını dönemin erkeği ile kıyaslandığında ikinci sınıf muamelesi görmektedir. İngiliz kültüründe Victoria Dönemi'ne bakıldığında bir aile de söz sahibi erkektir. Kadın da erkeğinin sözünden çıkmaz ve kendisinden beklenileni karşılamakla yükümlüdür. Victoria erkeği evin patronu konumundayken Victoria kadını ikinci konumda tutulur. Victoria kadını beden ve ruhen tek eşli yaşam sürdürür fakat bu durum dönemin erkeği için aynı değildir. Bu dönemde yaşayan erkek, eşi dışında diğer kadınlarla istediği vakitte eğlenebilmekte ve hatta birlikte olabilmektedir. Bu durum Victoria toplumu tarafından normal karşılanmaktadır ancak eğer evli bir kadın o dönemde başka bir erkekle birlikte olursa toplum tarafından hor görülmekte ve kötü kadın olarak etiketlenilmektedir. Victoria edebiyatında bu tip kadın çokça tasvir edilmektedir. Döneme bakıldığında kadınlar erkekler için cinsel bir obje olarak görülmektedir. Eşler, kadının sahibi ve kontrolleri tamamen onlara aittir. Üstelik eşi istediği zaman kadına şiddet uygulayabilmekte ve bu da Victoria Dönemi'nin şartlarında normal karşılanmaktadır (Forman, 2000).

Victoria toplumu ahlakçı bir toplumdur. Toplum dindar olduğu için ahlak, dönemin kurallarını belirler. Bu dönemde Hristiyanlık anlayışı söz konusudur. Dönemin hâkimiyetini üstlenen Victoria da Hristiyanlık dinini özümseyen dindar bir kraliçedir ve bu yüzden de kadına karşı tutumu da bellidir. Toplumun yeni kuralları genellikle kadınlar üzerine kurulmuştur. Victoria Dönemi'nde kadın bedeni hayvanla benzeştirilerek sadece doğum yapmak için işe yaradığı görüşü hakimdir (Taşdelen & Koca, 2015). Kadın bedeni günahkâr ve baştan çıkarıcı olduğu için Victoria kadınları sıkı korseleri ve geniş etekleri tercih etmektedir. Bu

kıyafetlerle dini gereği bedenlerini gizlemektedir ancak kadının kıyafetinin içerisinde hareket kapasitesini de daraltmaktadır (Terlikli, 2013, s. 69). Kadınların kıyafetlerine bile dönemin izleri yansımıştır.

Kraliçe Victoria İncil'e göre topluma birtakım kurallar ve cinselliğe dair yasaklamalar ve kısıtlamalar getirmiştir. Böylece cinsel bastırmalar bu dönemde ön planda tutulmaktadır (Willis, 2016, s. 48-50). Victoria Dönem'i cinselliği reddeden bir toplumsal anlayışa sahiptir. Erkeklerin aksine Victoria kadınları cinselliğe dair çok fazla bilgiye sahip değildir. Cinsellik o dönemde sadece erkeğin ihtiyacını karşılama olarak kabul edilir (Steinbach, 2023). Victoria Dönemi için cinsellik aynı zamanda utanç verici bir konudur. Victoria kadınından da cinsel dürtülere ve arzulara direnir karşı gelinmesi beklenmektedir. Victoria toplumunun bireyleri cinsel dürtülerine boyun eğer ve evliliği kutsal olarak görür (Urgan, 1991, s. 949). Cinsellik veba gibi kabul edilmekte ve cinsellik tabulaştırılmaktadır (İstanbuluoğlu, 2020, s. 89-92). Hatta Victoria Dönemi romanlarında da cinselliğe yer verilmemektedir (Urgan, 2010). Toplum da o kadar dar kafalıdır ki piyanonun bacakları kadın bacaklarına benzetildiği için o dönemde kılıflarla kapatılmıştır. Dönemin insanları toplumun bu düzeninden oldukça memnundur. Evlilik onlar için verili nimetti ancak yaşamlarını sürdürebilmeleri için hayat kadını yoluyla bedenlerini satmaya devam etmektedir (Urgan, 1991, s. 191-193).

Victoria Dönemi'nde kadının kanunen hakları kısıtlıdır. Victoria kadınları, yaşadıkları dönemin son yıllarına kadar oy kullanma, herhangi bir konuda davada bulunma veya şikâyetçi olma gibi herhangi bir hakta söz sahibi değildir (Oliphant, 1899). Hatta bu dönemde boşanma toplumsal bir tabu olarak görülmektedir (Forman, 2000). Bu yüzden de boşanma oranları oldukça düşüktür. Christ ve Robson (1968) Victoria kadınlarının evlilik üzerine haklarını şu şekilde açıklamıştır:

“England had indeed done much to extend its citizens's liberties, but women did not share in these freedoms. They could not vote or hold political office. (Although petitions to Parliament advocating women's suffrage were introduced as early as the 1840s, women did not get the vote until 1918.) Until the passage of Married Women's Property Acts (1870-1908), married women could not own or handle their own property. While men could divorce their wives for adultery, wives could divorce their husbands only if adultery were combined with cruelty, bigamy, incest, or bestiality” (s. 990).

Dönemin ilerleyen zamanlarında kadınlara kanunen birtakım haklar sunulmuştur. 1839 Velayet Yasası ile kadınlara boşanma sonrası velayet üzerine haklar tanınmakta ve fırsatlar sunulmaktadır (Hutchison, 1997). Aynı zamanda boşanma sonrası kadına tanınan haklar dışında çalışma hayatında da kanunen yasalar düzenlenir. Zamanla Fabrika Yasası ile kadınların fabrikalarda çalıştırılmamasına karar verilir ve kadınların çalışma hayatı güvence altına alınır (Christ & Robson, 1968).

Victoria Dönemi'nde eğitim cinsiyetlere göre ayrılmakta ve her iki cinsiyete toplumun beklentilerine göre eğitim verilmektedir. Dönemin asıl meselesi evlilik olduğu için kadınlara ideal bir annenin nasıl olması gerektiğine dair eğitimler verilmektedir (Erdoğan & Aşkar, 2022, s. 328). Kadınlara evlenmeden önce annelik eğitimi dışında ev işleri ve günlük rutinlerine dair eğitimler de verilir (Altick, 1973, s. 54). Siyaset, ilim ve ticaret gibi konular erkeklere özgü kabul edilmektedir ve bu yüzden bu alanlar kadınlara layık görülmemekte ve eğitim verilmemektedir. Bu alanlar yerine kadınlara layık görülen daha basit işler üzerine eğitimlere odaklanılmıştır.

Victoria Dönemi'nin 1870 yıllarında kızların eğitimine verilen önem artmaya başlar. Köklü okullardan mezun olan Victoria kadınları genellikle daha sonra erkeklerle birlikte çalışabilecekleri bir işe başlar. Kadınlar eve hayatından uzaklaşıp iş hayatına atılınca, üstelik erkeklerin yapabileceği işte çalışabilmeyi başarinca evine ve eşine vakit ayıramayacağı düşüncesi ile toplum, kadınların çalışma hayatına katılmasını hoş karşılamamaktadır (Demir, 2015, s. 5).

Victoria Dönemi'nin ilerleyen zamanlarında matbaanın icadı ile İngiltere'nin okuma yazma oranında artış meydana gelmektedir. Kızların okumaya olan ilgisini arttırmak için süreli yayınlar bu dönemin popüler malzemesi olmuştur. Dönemin kadınlarının yaşantıları yayınların konusu olmuştur. Victoria kadınları da kendi yaşamlarına benzer serüvenlere şahit oldukça içlerinde daha çok okuma isteği doğar (Öz & Akıllı, 2015, s. 216). Kraliçe Elizabeth de kız çocuklarına eğitim fırsatı sunmaya odaklanır ve buna yönelik politikalar düzenler. Hatta kadınlara özel okullar kurarak kadınların yanında olduğunu ve onları desteklediğini göstermektedir.

2.2.1. Victoria Dönemi'nde Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın Roller

19. yüzyıl Victoria Dönemi İngiltere'sinde kadın ve erkeğin konumu birbirinden oldukça farklıdır. Bu durumdan dönemin kadın-erkek rolleri de etkilenmekte ve birbirinden farklı kılınmaktadır. Victoria Dönemi'nin başlangıcından sonuna kadar Sanayi Devrimi'nin getirdikleri ile birlikte cinsiyetlerin toplumsal rollerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Victoria toplumunda kadının rolleri de bu yüzden belirli aralıklarda farklılık göstermektedir. Değişen dünyaya ayak uydurma amacıyla kadının toplumsal rolleri değişime uğrarken bazı kadınlar kimliğini korumaktadır

Victoria kadını belirli öz ve haklara sahip değildir. Dönemin erkekleri ile kıyaslandığında kadınlar ikinci sınıf muamelesi görmektedir (Barrett, 2013). Victoria Dönemi'nde Victoria değerleri ön planda tutulmaktadır. Victoria Dönemi değerleri “*Ciddiyet, ahlaki sorumluluk, ev içi nezaketdir*” (Christ & Robson, 1968, s. 980). Victoria kadınının kocasına ve ahlaki sorumluluklarına karşı sorumluluklarının bilincinde olması gerekmektedir.

Victoria kadınının rolleri ahlaki değer çerçevesinde belirlenmiştir. Demir (2015, s. 55) Victoria Dönemi toplumu için “*Kadınlar Victoria Dönemi İngiltere'sinde hayatın çoğu alanında erkeklerden çok daha aşağıda görülürdü*” ifadesi ile kadının ikincil konumda olduğunu vurgulamaktadır. Victoria Dönemi'nde kadın, erkekler için zararlı bir varlık olarak görülür. Kadınları masumlaştıracak, dize getirecek tek şey ahlak kuralları olduğu düşüncesi hakimdir. Bu yüzden, Victoria kadını için ahlak ve iffet önemli bir kavram haline gelmektedir. Kadınların bedeni erkekleri baştan çıkarabilecek etkiye sahiptir. Victoria Dönemi'nde de kadınlar ancak eve kapatılarak günaha yol açabilecek eylemlerden uzaklaştırılmaktadır (Salman, 2012, s. 143). Victoria kadının toplumsal rolleri ahlaki açıdan belirlenmekte ve kısıtlandırılmaktadır. 19.yüzyılda kadınların zina yapması yasaklanmakta ve yaşamları boyunca ahlaki sorumlulukları boynunun borcu olmaktadır. Ancak ahlaki kurallar Victoria erkeği için geçerli olmamıştır, bu kurallar sadece kadınlara özgüdür (Karasulu, 2019, s. 228). Hatta Kraliçe Victoria da ülkesinde kadın bedenine yönelik kurallar getirmiştir (Mason, 2003).

Victoria toplumunun erkeği çalışıp evinin geçimini sağlamakla yükümlüdür. Victoria Dönemi erkekleri güçlü kadınları ise zayıf olarak kabul edilir. Bu dönemde kadınlar yeterli fiziksel güce sahip olamadıkları için ev ortamı kadınlara uygun görülmektedir. Evin yönetimi ve ailesine hizmet etmek Victoria kadınlarına mahsus olduğu kabul edilmektedir (Durakbaşı, 2014, s. 318).

Victoria Dönemi'nde evlilik kutsal olarak algılandığı için kadınlar evliliğe yöneltilir. 19. yüzyılda İngiliz toplumu için evlilik şarttır. Yaşam ancak bu şekilde sirkülasyonunu sayabilir. Victoria Dönemi'nde kadınlar yaşamlarını evde sürdürdüğü için toplumundan öğrettiklerini çocuğuna aktararak yetiştirir (Karasulu, 2019, s. 227). Kadınlara genç yaşlarında ev yaşamına dair eğitimler verilir (Gorham, 2012). Böylece gençliklerinden beri evlilik fikri ile büyütülmektedirler.

Victoria toplumu her ne kadar kadın haklarını savunsa da erkek egemen bir toplumdur. Victoria toplumunda da erkeklerin kadınlardan kendi ihtiyaçlarına göre beklentileri vardır. Beklentiler de kadınları belli rollere bürünmesinde etkisi vardır. Victoria kadını da erkeklerin istediği kimliğe bürünmektedir çünkü karşılığında erkekler kadınların güvenlik ihtiyacını yerine getirmektedir (Petrie, 2000).

Victoria Dönemi'nde kadının toplumsal rollerini tanımlamak oldukça zordur ancak bu dönemin temel olarak iki tip kadını ortaya çıkırmıştır: İdeal ve Düşmüş Kadın. Bu kadınlar ahlaklı ve ahlaksız olarak birbirlerinden iki zıt tip olarak ayrılır. İki farklı kadın tiplerinden de anlaşılacağı üzere Victoria Dönemi'nde zıtlıklar bir aradadır. Hatta Kraliçe Victoria da çelişkili benimsemeler ile “*çelişkili kraliçe*” olarak da tanınmaktadır (Willis, 2016, s. 52).

2.2.1.1. İdeal Kadın

Victoria Dönemi'nde kadınlar için ev, en güvenli ortam olarak görülmektedir. Aile bireyleri burada birlik içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Bu şekilde yaşamını sürdüren kadın ideal kadın olarak kabul edilmektedir. Victoria toplumunun görgü kurallarına göre ideal kadın saftır. Saflığının içinde temiz kalbi, iyiliği ve kibarlığı yatmaktadır. Erkekler daha zeki iken kadınlar sıradan bir varlık olarak görülmektedir (Urgan, 2010, s. 288-89).

Victoria Çağı'nda ideal kadın “Evdeki Melek” kavramıyla da bilinmektedir. Evdeki melek, Victoria kadının rolünü temsil etmektedir. Victoria kültüründe ideal eş rolü çok fazla övülür. Convery Patmore “*Evdeki Melek*” adlı şiiri karısına yazmıştır. Bu şiirde Victoria Dönemi'nde kadının geleneksel rolünden bahsedilmektedir ve bu şiir ideal Victoria kadınına layık görülmektedir. Şiirin dizilerinden bir kesit şu şekildedir:

*“A worthy Hymn bright-noted like a bird's,
Arousing these songsleepy times
With rhapsodies of perfect words,
Ruled by returning kiss of rhymes,
But when I look on her and hope
To tell with joy what I admire”* (Patmore, 1866, s. 13).

“Evdeki Melek” kavramı ile kadının saf, namuslu ve erdemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu kadın anaç ruhuna sahip olmakla beraber ve ailesi için huzurlu bir ortam sağlamaktadır. Bu rolü ile kadın yüceltilir (Christ & Robson, 1968). Evdeki melek uysal ve sadıktır. Evdeki melek kavramı ile kadının yeri evidir anlayışına vurgu yapılmaktadır. Evdeki kadın Tanrıça gibi görülür çünkü evdeki melek bir toplumun kadından beklediği bütün özelliklere sahiptir. Evdeki melek aslında ataerkil toplumun geleneksel kadın özelliklerine sahiptir. Melek; evinde yaşamını sürdüren, dış dünya ile bağlantısını koparan demektir. Evdeki melek de evinde eşini bekler ve eşini mutlu eder (Grigoleit, 2014).

İdeal Victoria kadının hayattaki tek gayesi annelik ve evliliğdir. Anne olma duygusu ve isteği Victoria toplumunda genç kızlara küçük yaştan itibaren aşılantmaktadır. Fakat anne olabilmenin ilk şart evliliğdir. Bu yüzden evlilik kutsal olarak görülmektedir. Victoria Çağı'nda bekâr kadınlara kötü gözle bakılır (Salman, 2012, s. 143). İdeal bir kadının tek ideali evlilik olmalıdır görüşü hakimdir. Dolayısıyla Victoria kadınının ilk rolü anne ve eş olarak kabul görülmüştür (Forward, 2000). Yani özetle ideal kadın evli mutlu ve çocuklu bir yaşam sürmektedir.

Victoria değerlerine göre ideal bir kadın evlenir, çocuk yapar ve dört duvar arasında yaşamını devam ettirir. Bu kadın tipinin yaşam düzeni ev üzerine

kuruludur (Pettersson, 1972). Karasulu'ya (2019, s. 10) göre de ideal kadın pasif ve narindir. Yeteri kadar gücü olmadığı için de ev ortamına layık görülür. Erkekler gibi kadınlar ağır işte çalışabilecek kuvvete sahip değildir. Bu nedenle de günlük ev işlerini yapmaya dayalı roller Victoria kadını için hoş görülmektedir. Kadın bütün gün evi ile meşgul olmalı ve ev içerisinde huzurlu ortam yaratmalıdır. Digby (1992) de ideal kadının ailesine bakmakla sorumlu olduğundan ve yaşamını ev ile sınırlı tutulduğundan bahseder. İdeal üst sınıf kadınlarının evlerinde yapacak meşguliyetleri yoktur. Evlerinde ev işlerini yapacak hizmetlileri, çocukları için öğretmen olarak çalıştırılan kadınlar vardır. Üst sınıf ideal kadınlarının görevleri evinde istihdam sağladıkları kadınları kontrol etmektedir (Christ & Robson, 1968, s. 1592). Orta sınıf ideal kadınına da ev ortamı uygun görülmektedir. Kadınlar baştan çıkarıcı etkiye sahip oldukları için bu tip kadınlar evde durarak eşi dışında hiçbir erkeğe görünmez ve böylece karşı cinsi baştan çıkarmaz. Bu yüzden de evdeki melek sıfatına layık görülürler. Victoria toplumunun ideal kadını da toplumun ona sunduğu ev yaşamını koşulsuz kabul eder ve kaderine razı gelir (İstanbuluoğlu, 2020). İdeal kadın tipi evcimen olarak varsayılır ancak tam anlamıyla ev yaşamına tutsak edildiği söylenebilir.

İdeal kadın evine, eşine ve çocuğuna odaklanmalıdır. Bu kadın tipi ailesi için yaşamalı görüşü ön plandadır. İdeal bir Victoria kadınının görevi ideal bir eş, ideal bir kadın ve ideal bir anne olarak kabul edilir (Linton, 1883). İdeal bir kadın eşinin destekleyicisidir. Eşini rahata kavuşturur çünkü eşi onun tek geçim kaynağıdır (Salman, 2012, s. 142). Evlilik Victoria kadını için bir nevi fedakârlık taşımaktadır. Kendinden feragat edip kendini eşine adar ve dinine bağlı olarak da bu durumu kabul etmek zorundadır. İdeal kadın tipi tam anlamıyla kadınsı özelliklere sahiptir. İlk kadınlık görevi hem annelik hem de eş görevini yerine getirmektir (Gorham, 2012). Diğer kadınlık görevi ise temizlik yapmak, yemek pişirmek ve çocuklarını yetiştirmektir (Grigoleit, 2014). Kocasının gönlünü hoş eder, ona boyun eğer ve bedenini sadece eşi için kullanır. Ancak bu şekilde iffetli bir kadın olunabilir (Yalom, 2002). Orta sınıf ideal kadının cinselliğe dair bir bilgisi yoktur. Cinsellik kendi için değil eşinin cinsel ihtiyaçlarını yerine getirmek amacıyla bilir. Bunun dışında seksin üremek amaçlı olduğunu bilirler. (Steinbach, 2023). Yani, kadın bedenine bu dönemde saygı gösterilmemiştir. Evlilikler toplumun kurallarına dayalıdır ve bu kurallar kaçınılmazdır.

Victoria Çağı'nda kadınlar ideal kadın olacak şekilde yetiştirilir. Genç yaşlarından itibaren eşlerine itaatkâr, sadık ve saf olmaları öğretilir. Bunların tümünü öğrenme amaçları eşlerine yetebilmek içindir. Orta sınıf ideal kadınları bunun dışında mürebbiye mesleğini seçerdi ancak o zamanlarda çok yaygın bir meslek değildir çünkü mürebbiyelik mesleği, kadınların evde kalmaları için toplum tarafından saygın görülmemiştir. Bu mesleği seçen kadınlar “gereksiz kadın” olarak da nitelendirilmiştir (Christ & Robson, 1968).

Victoria Dönemi Kraliçe Victoria ile özdeş bir dönemdir. Dönemin hükümdarı Kraliçe Victoria ideal kadın modelinin önemli bir örneğidir. Victoria'nın güçlü bir aile yapısı vardır. Kraliçe Victoria'nın evliliği bunun en önemli göstergesidir. Prens Albert ile yirmi yıllık süre gelen bir evliliği vardı. Kraliçe Victoria kocasının ölümünden uzun yıllar sonra da yas tutmaya devam etmesi ailesine olan bağlılığını gösterir (Ersöz, 2017, s. 324). Kraliçe Victoria dinine bağlı ideal bir eş ve ideal bir annedir. Aynı zamanda bir anne olarak ülkesini yönetmektedir. Hem krallığının hem de evinin ideal annesidir.

2.2.1.2. Düşmüş Kadın

Cinsel tabuların önemli olduğu, Victoria kadını için cinselliğin sadece evlilik ile mümkün olduğu bir çağda, kadın için iffet kavramı önem arz etmektedir. Toplumun uygun gördüğü kadınlara ideal kadın olarak bakılırken toplumun kurallarına karşı çıkan kadınlara ise düşmüş kadın ifadesi kullanılmaktadır. Düşmüş kadın, 19. yüzyılın Victoria ahlakını hiçe sayan kadın olarak kabul edilmektedir (Gilmour, 1993). Düşmüş kadın, Victoria toplumu tarafından ötekileştirilmektedir. Çünkü düşmüş kadın imgesi toplumun, kadınları erkekler için hizmet aracı olarak görülmesini kabul etmeyen ve erkeğe itaat etmekten uzaklaşan bir anlayışı ifade eder. Hayat kadını, evlilik dışı zina yapan, evli olmayıp anne olanlar, metresler, hırsız ve özgür kadınlar düşmüş kadın olarak etiketlenmiş, aşağılanmış kadınlardır. Aynı zamanda düşmüş kadınlar hem toplum hem de Tanrı tarafından terk edilmiş, lekelenmiş ve yalnızlaştırılmış kadınlardır (Braun, 2015, s. 342). Bu kadın tipine İngiltere'nin Victoria Dönemi'nde sıklıkla rastlanmaktadır.

Düşmüş kadınlar genellikle toplumun alt sınıfını oluşturur. Bu dönemde hayat kadınlığı gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır. Kadınların birçoğu hayat kadınlığından geçimini sağlamaktadır. Aralarında açlıktan ölmek için bedenlerini satmak zorunda kalan kadınlar da vardır (Urgan, 1991). Hayat kadınlığı yaygın olarak yapılan bir meslek olmasına rağmen bu roldeki kadınlar, Victoria toplumu tarafından dışlanmaktadır. Victoria ahlaklı bir toplumun çağıdır ancak bu mesleği yapan kadınlar, İngiltere sokaklarında serbestçe dolaşabildiği bir ortama sahiptir. Bir yandan kadınlar melek olarak kabul edilirken öte yandan cinsel bir obje olarak kullanılmaktadır (Linton, 1883). Bu dönemde Victoria ahlaki kısıtlamalar getirmesine rağmen hayat kadınlığı en çok tercih edilen meslekler arasına girmiştir. Erdemini kaybetmiş kadınlar için düşmüş kadın ifadesi uygun görülür. Bu tarz uç noktaların olması toplumun çelişkilerine örnek teşkil etmektedir (Maxwell, 2016, s. 1). Düşmüş kadının yaşamı sokaklardan ibarettir. Fahişeliği meslek olarak seçmelerinin asıl sebebi ekonomik sıkıntılardır (Barrett, 2013). Bu durum ekonomik sıkıntı çeken kadınlar için zorunlu meslek olarak görülmeye başlanmıştır (Koscher, 2010). Aslında fahişelik, Victoria Dönemi'nde hızlı ve kolay para kazanmak için ideal meslek olarak görülmektedir. Ağır şartlarda düşük ücret karşılığında çalışmak yerine fahişelik daha cazip hale gelmiştir. Gelir kaynağı olmayanlar için de bu durum, tercih edilen meslekler arasına girmiştir. Bazı durumlarda evin gelirini sağlayan baba öldükten sonra reislik görevi evin hanımına geçmiştir. Ancak hem ev işlerine yetişmek zorunda kaldıkları hem de geçimi sağlamakta zorlandıkları için hem kendileri hem de evin kızı ya da kızları genç yaşta ekonomik şartlar nedeni ile kötü yola düşmek zorunda kalmaktadır (Gündüz, 2013).

Victoria Dönemi'nde yoksulluk nedeniyle İngiltere sokaklarında büyük oranda suç meydana gelmektedir. Ölüm oranlarının giderek arttığı görülmektedir. Victoria Dönemi'nde düşmüş kadın rolündeki fahişe kadınların suç işlemeye daha meyilli olduğu ifade edilmiştir (Barrett, 2013). Hayat kadınları kendilerini kötü adamlardan korumak için bazen suç işlemeye mecbur bırakılmaktadır. Bu kadınlar aynı zamanda alkol tüketmeye de aşırı meyillidir. Alkol, suça meyilli duruma getiren etkenler arasındadır (Stafford, 2019). Düşmüş kadınlar, topluma uyum sağlamayı çoğunlukla başaramamakta ve bu nedenle sorun çıkarmaya daha yatkın olmaktadır. Günlük hayatlarındaki gibi İngiltere'nin güzel sokaklarını da

kirlettikleri, sokaklarla beraber toplumu da lekeledikleri belirtilmektedir. Bu nedenle Victoria toplumunda düşmüş kadınlar, yüz karası olarak değerlendirilmektedirler (Mayhew, 2005).

19. yüzyıl İngiltere'sinde Victoria toplumunun kabul gördüğü kurallar önemlidir, bu kurallara uymayanlar toplumdan biri olarak görülmez. Örneğin Victoria kadını, eşinin ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Eşin fizyolojik ihtiyaçlarından biri de cinsel ihtiyaçlardır. Kadın bu görevi ancak evlilik koşuluyla yerine getirebilir. Zina yaparak veya evlenmeden cinsel ilişkiye giren kadınlar bu kurallara karşı gelmiş olarak sayılır. Günah olduğu için de bu durum hoş karşılanmaz ve bunu yapan kadınlar düşmüş kadın olarak ifade edilir (Logan, 1998, s. 234). McBee'ye (2012) göre de kadınlar cinsel dürtülerine direnemeyip yenik düşerse Victoria toplumu tarafından ahlaksız etiketi ile damgalanır. Gissing'e (2002, s. 4-5) göre de bu tip kadınlar sadece aşkı tercih etmeyen kadınlar olarak nitelendirilmektedir. Ancak Victoria toplumunda evli olmayan, aşkı tercih etmeyen kadınlara ahlaksız gözü ile bakılmaktadır.

Victoria Dönemi'nde aşırı artan talep ile kadın ticareti yaygınlaşmaya başlamıştır (Sullivan, 2005). Aslında bir nevi bu durum Victoria kadınına yönelik yapılan cinsel bir sömürüdür fakat gönül rızasıyla ticarete dâhil olan kadınlar da yaşamaktadır. Bu tipte düşmüş kadın kendinden emin ve çekiciliğinin farkındadır. Cazibesini kullanarak her erkeği etkileyebilecek güce sahiptir. Victoria toplumu, bu tip kadınların ortaya çıkmasını bir yandan da olumlu karşılamıştır. Hayat kadınları erkekleri avına düşürmek için caddelerde dolaşır ve erkeği tuzağına düşürür. Erkekler bu kadınlarla belli bir süre vakit geçirir, zamanla yaşantısından sıkılır ve evlilik hayaliyle eş aramaya koyulurdu (Howel, 2000, s. 376). Hayat kadınlığı aşağılanırken bir yandan da destek görmüştür. Victoria Dönemi zıtlıklarına bakıldığında evdeki melek sıfatıyla kadın övülürken düşmüş kadın imgesiyle de aşağılanmıştır.

2.2.1.3. Emekçi Kadın

Victoria Dönemi'nde kadınlar ev hayatına layık görülmüştür. Evde kaldığı süre zarfında ev işlerini halleder, çocuklarının bakıcılığını yapar ve eşine hizmet eder. Ancak bazı kadınlar, ekonomik şartlardan dolayı ev yaşamı dışındaki da

çalışmaya mecbur kalmıştır. Aynı zamanda Sanayi Devrimi ile birlikte bazı kadınlar kendilerini ev dışı yaşama atmak istemiştir. Bu kadınlar işçi sınıfının emekçi kadınlarıdır (Barrett, 2013).

İşçi sınıfı kadınının konforsuz bir yaşamı vardır. Küçük, daracık evlere çocukları ile sığmaya çalışırlar. Sanayi Devrimi'nde artan fabrika sayıları hava kirliliğine sebep olmuştur. Hem fabrikalardan hem de evlerinde ısınmak amaçlı kullandıkları sobalardan dolayı orta sınıfa mensup ailelerin bacadan çıkan pislikler evlerinin temiz olmasını engellemiştir. Çevre kirliliği evlerine yansımış ve hatta sağlık problemlerine de yol açmıştır (Murray, 1982). Emekçi kadınlar hem ev işini hem de çalışma hayatını birlikte yürütmek zorunda kalmıştır. Emekçi kadınlar ilk olarak fabrikalarda, 19.yüzyılda ise kömüre olan taleple beraber maden işçisi olarak da çalıştırılmaya başlanmıştır (Christ & Robson, 1968). Artık tam anlamıyla bu kadınlar hem ev hem de para kazanmak için işle uğraşır hale gelmiştir. Endüstrileşme ile Victoria Dönemi değerleri değişmeye başlar, Victoriya kadınının iş hayatında genişleme olur ve çalışma hayatları da değişir (Linton, 1883).

Emekçi işçi sınıfı kadınlarının çalışma koşulları oldukça zorlayıcıdır. Kötü şartlar altında düşük ücretle çalıştırılırlar. Bu dönemde aynı zamanda köleliğe karşı yasak talepleri oluşmakta ancak emekçi kadınlar kötü şartlar altında çalıştırılmaya devam etmektedir. Halk yoksulluk içindedir, mecburiyetten çalışmak zorundadır. Victoria Dönemi emekçi kadınları, madende karanlıkta uzun süreli vardiyalarda çalıştırılmışlardır. Eğer uyuyakalırlarsa şefleri tarafından cinsiyete bakılmaksızın dövülerek ayıltıldıkları belirtilmiştir. Yeraltında kömür yüklü vagonları bedenlerine aldirmaksızın tüm güçleri ile çektikleri ifade edilmiştir (Urgan, 1991). Emekçi kadınlar gözünün yaşına bakılmaksızın erkek gibi çalıştırılmıştır. Bu dönemde emekçi kadınlar için bu meslekler dışında çalışılabilecek çok fazla iş imkânları yoktur.

Victoria toplumunda, kadınların ev dışında iş hayatına atılmaları destek bulmamıştır. Bu yüzden bu roldeki kadına toplum tarafından kötü muamele yapılmıştır. Her türlü haksızlıklara uğramışlardır. Hem mental hem de fiziksel anlamda sıkıntılarla baş etmeye çalışmışlardır (Neff, 1966). Ayyıldız'ın (2017, s.

146) da söz ettiği gibi 19. yüzyıl İngiltere’sinde sosyal sınıf içinde sosyal statüye göre kadının yaşamı da şekil almaktadır.

2.2.1.4. Yeni Kadın

Sanayi Devrimi’nden önce kadın ideal rolünde iken endüstrileşmeyle beraber çalışma hayatında değişimlerin meydana gelmesi, kadını emekçi rolüne yöneltmiştir. Bir de onurunu, ahlakını kaybeden kadınların sayısı o dönemin İngiltere’sinde arttıķa düşmüş kadın rolü ortaya çıkmıştır. Bütün bu rollerin dışında Victoria Dönemi’nin sonlarına doğru yaşantılarından yola çıkarak bağımsız kadın imgesi ortaya çıkmıştır. Bu kadın “yeni kadın” olarak adlandırılmaktadır. Yeni kadının, Victoria toplumunun kadınlara layık gördüğü zorunlu rollerden uzaklaştığı belirtilmektedir (Günaydın Albay, 2021, s. 1816).

Yeni kadın rolünde Victoria kadını, mecburi amaçlar doğrultusunda değil kendi iradesi ile erkekler gibi çalışma hayatına katılmak ister. Orta sınıf kadını iş hayatında bağımsızlaşmaya doğru yönelir ve kendi kaderini belirler. İlk feminist hareketler de bu dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeni kadın, Victoria Dönemi boyunca eşitlik için mücadele eder (Gainor, 1991). Orta sınıf kadını kocasına dayalı bir yaşam sürdürür. Bu sınıfa mensup kadınların statüsünü de eşleri belirler. Eşlerinin mesleği ne ise kadının mesleği de o olur. Victoria toplumu, kadına statüsüne göre muamele göstermiştir (Gorham, 2012).

Yeni kadın, kendini dönemin erkekleri ile bir tutmaktadır. Bu tip kadın, karşı cinsten pek fazla hoşnut olmaz ve bu nedenle de bir erkeğe muhtaç kalmak yerine erkeğin yapabileceği iş ve görevleri kendileri yapar. Yeni kadının merkezinde kendi yaşamı, bağımsızlığı ve eğitim hayatı yatmaktadır (Günaydın Albay, 2021, s. 1820). Aslında kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilen cesaretli kadınlardır. Görevlerinin yanında davranışları da erkekleşmeye başlamıştır. Aşırı özgüvenli bu tip erilleşmiş kadınlar erkek gibi sigara içmektedir (Christ & Robson, 1968).

3. TANZİMAT DÖNEMİ VE KADIN

3.1. Tanzimat Dönemi

3.1.1. Tanzimat Dönemi'nin Tarihsel Arkaplanı

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın 1839-1876 yıl aralıkları Tanzimat Dönemi olarak kabul edilir. 3 Kasım 1839 yılında Gülhane Bahçesi'nde Tanzimat Fermanı bir diğer adıyla Gülhane Hatt-ı Şerifi'nin okunması ile Osmanlı İmparatorluğunda Tanzimat Dönemi başlamıştır (Çadircı, 1988, s. 601). “*Tanzimat düzenleme, nizam verme anlamına gelen “tanzim” kelimesinin çoğuludur*” (Şentop, 2005, s. 647).

Osmanlı Devleti 18.yüzyılda gerileme dönemine girmiş, hukuki, siyasi, ekonomik ve eğitim alanlarında sorunlara şahit olmuştur. Osmanlı bu dönemde oldukça zayıf durumdadır. Bu nedenle de önceki yıllarda gerçekleştirdiği başarısını tekrar elde etmek için 19. yüzyılda Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz Padişahlarının önderliğinde yeni fikirler ve düzenlemeler aramaya başlanır (Demir, 2011, s. 339). Osmanlı, içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için Tanzimat Fermanı'nı yayınlamıştır. Osmanlı modernleşmeye geçmeye çalışmıştır. Tanzimat Dönemi'nde hukuki, askeri, siyasi, eğitim ve edebiyat alanlarında yenilikler olmuştur (Şentop, 2005). Her alanda ve her kesimde modernleşmeye geçilmiştir (Ortaylı, 2011, s. 439).

Tanzimat Dönemi öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda birtakım sorunların yaşanması, devletin yeni düzenlemeler yapmasını zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti'nde reform hareketlerinin başlatılmasının iç ve dış sebepleri vardır. 19. yüzyıl Avrupa'nın, özellikle de İngiltere'nin, tüm dünyada önde olduğu bir dönemdir. Osmanlı, İngiltere'nin sanayi üssü haline gelmiştir. Dolayısıyla İngiltere, Osmanlı toprakları üzerinde üstünlük kurmuştur. Bu nedenle de reform hareketinin en etkili sebebi Batı'nın Osmanlı Devleti üzerinde baskı kurması olmuştur (Uçman, 2014, s. 115). İngiltere'nin baskısı, Osmanlı'da hukuk alanında düzenlemelerin yapılmasına sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda Avrupa'nın birçok konuda gelişmesi sebebiyle eski gücünü kaybeden Osmanlı İmparatorluğu yenileşme hareketleri ile eski namına ulaşmak istemiştir (Uçman, 2014, s. 451).

Ulusoy Nalcıoğlu (2005, s. 256) Osmanlı Devleti'nde yenileşme çabalarının bir diğer sebebinin yeniçeri ordusunun dağılık olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Bunların haricinde Osmanlı'da reform hareketlerinin başlatılmasının bir diğer önemli sebebi de Osmanlı topraklarında gayrimüslimlerin sayısının fazla olmasıdır (Aslan, 2010, s. 14).

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı, ülkesinde gördüğü eksiklikleri giderebilmek için Batının temel düşünce sistemini örnek almıştır. Tanzimat Dönemi itibari ile batılılaşma hareketi başlar. Osmanlı, Batıyı temel alarak eksikliklerinin giderebilmeyi ve modernleşmeye yönelik adım atmayı hedef almıştır (Demirtaş, 2007, s. 191). Batılılaşma hareketlerinde Batıyı yakından tanıma arzusu, özellikle de kültürünü tanıma arzusu yatmaktadır. Osmanlı, Batının siyasi, ekonomik, hukuki ve eğitim alanında attığı adımları kendine model almıştır. Batının kültür ve değerleri benimsenmiş ve pek çok konu üzerine Batının idealleri göz önünde bulundurularak karar kılınmıştır (Pekman, 2002). Osmanlı'nın asıl amacı ise değişime uğrayıp yenileşmek olmuştur (Törenek, 2018, s. 26).

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı eski gücüne kavuşabilmek için yeni uygulamalar ve gelişmeler başlatmıştır. Azınlık olarak gayrimüslimlerin fazla olması sorununu çözmek için Osmanlıcılık düşüncesi benimsenmiştir. Bu düşünce tarzıyla gayrimüslimlerin Osmanlı'da birleştirilmesi amacıyla bütün gayrimüslimlere eşit davranılmasına karar verilmiştir. Ancak bütün çabalara rağmen ülkede karışıklık devam etmiş ve başarısız girişimlerle kalmıştır (Demir, 2011, s. 331). Tanzimat Dönemi'nde sanayi alanında büyük gayretler sonucunda önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Özellikle de el sanatları ve dokumacılık alanlarında ilerleme görülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayi alanına yoğunlaşmıştır. Sanayi amaçlı da bölgede birçok sayıda fabrikalar kurulmuştur (Seyitdanlıoğlu, 2009, s. 59). Sanata olan önemin artmasıyla 19. yüzyılın ortalarına doğru dönemin edebiyatında da değişimler görülmeye başlanmıştır (Uçman, 2014, s. 482).

Tanzimat Dönemi, Batılı tarzı Türk edebiyatının başlangıç tarihi olarak da kabul edilmektedir. Ayrıca bu dönemin edebiyatına da Tanzimat edebiyatı denilmektedir. Gündelik yaşamda olduğu gibi Tanzimat edebiyatında da

Batılaşmanın etkisi görülmektedir. Batılılaşmanın ilk öncülleri edebiyatçılar ve şairler olmuştur. Batılılaşma hareketi Tanzimat edebiyatında düşünce sistemini etkileyerek modernleşmeye doğru adım atmıştır.

Tanzimat edebiyatı birinci ve ikinci dönem olmak üzere ikiye ayrılır. Birinci Tanzimat Dönemi edebiyatında her ne kadar batı örnek alınsa da Divan edebiyatının izlerine de rastlanmaktadır. İkinci Tanzimat Dönemi'nde ise Tanzimat edebiyatı ile Osmanlı'da Batı kültürüne olan ilgi gündeme gelmiştir. Batının edebiyatı örnek alınmış ve yabancı dilden Türkçeye birçok eser çevrilmiştir (Üstünoğlu, 1992, s. 141).

İlk olarak Şinasi ile bu dönemin edebiyatında yeni edebi türler ortaya çıkmış ve yeniliklere imza atılmıştır. Hikâye ve roman edebiyat alanında yeni bir tür olarak ortaya çıkmıştır. Bu türlerde kurmaca ile gerçek olan anlatılmıştır (Polater, 2018, s. 130). Çelik'e (2022, s. 27) göre Tanzimat edebiyatı ile Divan edebiyatı eleştirilmiş ve Romantizm, Realizm ve Natüralizm akımı etkisinde yeni fikirler savunulmuştur. Tanzimat edebiyatının edebi türlerinde sade bir dil tercih edilmiştir. Daha çok fikir odaklı, vatan, özgürlük ve hak gibi konular üzerinde durulmuştur (Fildiş & Kaman, 2017, s. 250). Batı'daki gibi Tanzimat edebiyatında biz değil; birey ön planda tutulur. Böylece bu dönemde biyografi, otobiyografi, anı ve günlük gibi türler üzerine yayınlar yapılmıştır (Akay, 2022). Anlaşılabacağı üzere birçok alanda olduğu gibi edebiyat alanında da Batının düşünce sistemi baz alınarak Batılılaşma hareketi etkisini göstermiştir. 1876 yılında 2. Abdülhamit'in tahta çıkmasıyla eş zamanlı olarak da meşrutiyet ilan edilmiş ve Tanzimat Dönemi'ne son verilmiştir. Fakat Tanzimat Dönemi'nin bitmesine rağmen, dönemin etkisi 1922 yılına kadar devam etmiştir.

3.1.2. Tanzimat Dönemi'nde Sosyal Durum

Tanzimat Dönemi'nde Batı model alınarak Osmanlı toplumunun sosyal yaşamında değişiklikler meydana gelmiştir. Osmanlı'nın kimliği ve kültürü Batıya yönelik değişime uğramış ve yenileşme için adım atılmıştır. Tanzimat Dönemi'nin ilk sosyal değişimi giyim ve kuşama yansımıştır. Tanzimat Dönemi'nde geleneksel giyim tarzından uzaklaşıp çağdaş görünüme bürünmüştür (Turan, 2015, s. 103).

Tanzimat Dönemi'nde kılık kıyafet, bireyin hiyerarşik olarak toplumdaki sınıfını temsil eder. Toplumun üst sınıfında bulunan Sultanlar gösterişli ve pahalı kıyafetler tercih ederken alt sınıftaki kadınlar feraceye ya da çarşafa bürünerek sokaklarda gezer. Gayrimüslimler ise özgürce dilediğini giyebilmişlerdir (Aysal, 2011, s. 5). Askeri kıyafetler de batı tarzına dönmüştür. Memurlar fes ve pantolon giymeye başlamıştır. Bu dönemde şapka kanunu getirilir ve Fransız modası baz alınarak fes zorunlu hale gelir. Fes; şekil olarak yenileşme olarak görülse de aslında siyasi anlam taşır ve kişinin hür iradesini temsil eder (Aydın, 2015). Tanzimat Dönemi edebiyatında ise geleneksel görünümlü bireyler cahil; modern görünümlüler ise okumuş, bilgili veya varlıklı kesim olarak tasvir edilir (Tüzel, 2022, s. 257).

Tanzimat Dönemi'nde batılılaşma hareketinin izleri eğitim alanında da kendini gösterir. Bu dönemde bilim ve ilim yolunda yeni büyük adımlar atılmıştır. Batılı tarzda yeni okullar açılmıştır. Açılacak olan yeni okulların herhangi bir din veya siyasi gruba bağlı olmamasına dikkat edilmiştir. Eğitimde din, dil, ırk ve mezhebine bakmaksızın eşitlik esas alınır (Demir, 2010). Eşitlik anlayışı ile milli birlik ve beraberlik çerçevesinde huzurlu bir ortam yaratma fikri hedef alınmıştır.

Bu dönemde eğitimin asıl amacı toplum bilincini açık tutmak ve topluma ışık olmaktadır (Sarıçay & Cansever, 2021, s. 287). Eğitim alanında Batıyı örnek alan Osmanlı, Batının fikirlerini daha yakından görebilmek amacıyla Batıya öğrenciler gönderir. Batıya giden öğrenciler memleketlerine döndüklerinde gördüklerini eyleme geçirmeyi istemişlerdir (Burcu, 2002, s. 14). Tanzimat Dönemi'nin romanlarında, karakterlerin büyük çoğunluğu Avrupa'da eğitim gören tip olarak kaleme alınmıştır (Demir, 2010, s. 293).

Osmanlı'da tercüme odaları kurulmuş ve çok sayıda Batı yazınları Türkçeye tercüme edilmiştir. Tercüme sayısı arttıkça okuma oranı da artmıştır (Karadağ, 2015). Okuma sayısında artışın görülmesinin bir diğer sebebi de 1727 yılında İbrahim Müteferrika'nın Osmanlı'ya matbaayı getirmesidir. Matbaanın gelmesi ile kitap basımı artmış ve toplumun birçok kesimi okuma şansı elde etmiştir (Sünbül, 2018).

Tanzimat Dönemi'nde toplumsal yapının değişime uğramasıyla Osmanlı'nın eğlence tarzı ve eğlence mekânları Batı tarzındakilere benzetilmiştir. Osmanlı, opera ile tanışmıştır. Batının operası Osmanlı'nın eğlence merkezi haline gelir Osmanlı kültürü, yenilik arayışı doğrultusunda değişmiştir (Aksoy, 1985, s. 1213). Eskiye geri de bırakıp yeniye yönelmek istenmiştir.

3.2. Tanzimat Dönemi'nde Kadın

Osmanlı İmparatorluğu toplumsal yaşamında kadın önemli bir yere sahiptir. Osmanlı her döneminde kadına verdiği değer ile ön plana çıkmaktadır. Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı kadınının toplumdaki yeri ve önemi değişime uğramıştır (Tekin, 2010, s. 83). Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı'da Batının etkisi görülmüş ve bu dönemde kadınlar batıya yönelmiştir. Genel olarak Osmanlı kadını, Tanzimat Dönemi'nde topraklarına gelen Batılı kadınların yaşam tarzını ve düşünce yapısını birebir örnek almıştır (Karabulut, 2008).

Tanzimat Fermanı'nda kadına dair herhangi bir şey yazılmamasına rağmen, kadınların yaşamında birçok alanında değişiklikler görülmektedir. Bu dönemde, modernleşme hareketlerinin etkisi ile kadın haklarına dikkat çekilmektedir. Kadınlar dernek ve konferans kurmuş eğitim alanında büyük adımlar atmışlardır ve akabinde kadın hareketlerinde büyük adımlar atılmıştır.

19. yüzyılda tüm dünyada, meydana gelen savaşlar nedeniyle erkeklerin nüfusu azalmıştır. Bu nedenle de iş yerlerinde boş kalan kadrolara kadınlar da çalıştırılmak üzere görevlendirilmiştir. Maden, inşaat gibi erkek gücünü gerektiren işlerde kadınlar da çalışma hayatına dâhil edilmiştir. Böylece Tanzimat kadınının iş hayatında yenilikler meydana gelmiştir (Güzel, 1985). Bu dönemde köylerdeki kadınlar da erkeklerle beraber tarlada çalışmışlardır. Aynı zamanda tarla işleri haricinde evi, eşi ve çocukları ile uğraşmış ve dokuma işiyle meşgul olmuşlardır (Tekin, 2010, s. 86).

Tanzimat Dönemi'nde, kadınlara birçok fırsatlar sağlanmış ve kariyer yapma imkânı sunulmuştur. Ancak, toplumsal normlar ve geleneksel cinsiyet rolleri hala kadınların ilerlemesini sınırlayan etkenler arasındadır. Tanzimat Reformu ile kadınların statüsü iyileştirilmeye çalışılmaktadır fakat tam anlamıyla eşitlik sağlanılamamıştır. Tanzimat Dönemi, kadın hakları mücadelesinin

başlangıcını temsil ederken, daha sonraki dönemlerde kadınların toplumsal rollerinin daha da değişeceği bir temel oluşturmuştur.

3.2.1. Tanzimat Dönemi'nde Kadın Roller

Tanzimat Dönemi, 19. yüzyılın ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda önemli bir dönüşümü temsil eder. Bu dönemde, toplumsal ve siyasi alanlarda köklü değişiklikler yaşanmış ve bu değişikliklerin etkisiyle de kadınların toplumdaki statüsü değişmiştir. Bu dönemde kadınların rolleri de önemli ölçüde etkilenir. Geleneksel Osmanlı toplumunda, kadınlar genellikle ev içindeki görevlerle sınırlandırılmış ve yaşamlarının merkezinde aile yer almıştır. Ancak Tanzimat Dönemi, Batı etkisiyle birlikte kadınların toplumsal katılımını arttıran birtakım değişikliklere sahne olmuştur. Tanzimat Dönemi'nde kadınların toplumsal cinsiyet bağlamındaki rolleri değişime uğramıştır.

3.2.1.1. İdeal Kadın

Tanzimat Dönemi'nde kadının en yaygın rollerinden biri ideal kadındır. Tanzimat Dönemi'nde ideal kadın, dönemin toplumsal ve kültürel normlarına bağlı kalandır. İdeal kadın, ideal bir eş, ideal bir anne ve evine sadık bir kadındır (Karabulut, 2008). İdeal bir kadından itaatkâr olması beklenir. Tanzimat Dönemi kadını eşine ve toplumsal otoritelerine itaat eder. Bu dönemin kadınlarında genellikle anne rolü ön plana çıkmıştır (Karaca, 2012, s. 2). Annelik gerçekleştirilmesi gereken kutsal bir görev olarak kabul edilmiştir. Çünkü anne, çocuğun bakımı ve eğitimi konularında önemli bir rol oynar. Bu dönemde anneler aile yaşamının temel yapıtaşını oluşturur.

Tanzimat Dönemi'nde ideal kadına ev işlerinde de yer verilmiştir (Karabulut, 2013). Evin reisi geçimi sağlarken, kadın ise evin günlük işlerini yerine getirmekle yükümlüdür. Tanzimat Dönemi'nin geleneksel aile yapısında evin reisi erkektir fakat kadınlar da ailede baskın ve etkin bir role sahiptir. İdeal kadının, iyi bir eş ve anne rolü Tanzimat Dönemi'nde çok önemli bir yere sahiptir ancak bu annenin eğitilmiş olması gerekir (Kaya, 2019, s. 983).

Tanzimat Dönemi'nde ideal bir kadının eğitim alması ve kültürel olarak bilinçli olması önemlidir. Eğitilmiş kadınların sayısı arttıkça, kadınların hayata

atılması da doğrudan artar. Bu eğitim kendilerini gerçekleştirmek dışında ev hanımı ve iyi bir anne olabilmek için de gereklidir. Tanzimat Dönemi'nde iyi bir eş ve ideal bir anne olmanın en önemli şartı eğitilmiş olmaktır (Koçak, 2020, s. 494).

Tanzimat Dönemi ideal kadını, eğitimi sayesinde çocuklarını daha iyi yetiştirebilme fırsatı elde etmiştir. İdeal bir annenin görevi öğretmen rolü ile çocuklarını yetiştirmektir, bu da devletine karşı aldığı büyük bir sorumluluktur. Bu nedenle ideal bir annenin aydın bir gelecek için eğitim alması gereklidir (Van Os, 2001). Tanzimat Dönemi'nde ideal bir kadın aynı zamanda iffetli bir kadındır. Bu dönemin iffetli kadını ahlakı için ölümü bile göze almıştır. Tanzimat Dönemi'nde bir kadın hem ahlaklı hem de iffetli ise ideal bir kadın olarak kabul edilmiştir (Özdemir, 2020, s. 179).

Evlilik Tanzimat Dönemi'nde ideal bir kadın için önemli bir husus olmuştur. Bu dönemde kadına evlilik konusunda baskı yapılmıştır. Baskıcı bir toplum yüzünden bu dönemde görücü usulü evlilik yaygındır. Ancak erkekler için, eşlerinin rızaları doğrultusunda çok eşlilik de kabul edilmiştir (Burcu, 2002). Dönemin sonlarında ise evlilik aşk üzerine kurulmuştur (Karaca, 2012).

3.2.1.2. Modern Kadın

19. yüzyılda Tanzimat Dönemi'nde kadının toplumdaki yeri ve öneminin değişmiş ve modern kadın ortaya çıkmıştır. Tanzimat Dönemi'nde 2. Meşrutiyetin ilan edilmesinden sonra kadınlar, eğitim ile sosyalleşme fırsatı elde etmiş ve özgürleşme yolunda adım atmaya başlamıştır (Özkiraz & Arslanel, 2011, s. 2). Modern kadın Osmanlı toplumunun ataerkil yapısından uzaklaşmış ve çağdaş yaşama geçmiştir. Modern kadın yenileşmelere rağmen Türk kültürünü sürdürmeye devam etmiştir (Toprak, 1981).

İkinci Meşrutiyetin ilan edilmesiyle Tanzimat Dönemi'nde modern kadın toplumda daha belirgin hale gelmiştir. Özellikle de sosyal yaşamda daha etkin katılım sağlamışlardır (Toprak, 1981). İlk olarak bu dönemde kadının bilgisi artmış ve bilgi birikiminin oluşmasıyla özgürleşmeye yönelik adım atılmıştır. Modern ve özgür kadın, zekâsı ile kendini ön plana çıkarmıştır. Kadının kendi haklarını savunmasıyla kadın erkek eşitliğine doğru geçiş sağlanmıştır (Pekman,

2002). Osmanlı'da yaygın olan kölelik ve cariyelik sistemi kaldırılmış ve eşitlik anlamında büyük bir adım atılmıştır (Kurnaz, 2011). Kadınlar hür iradeleri ile haklarını aramaya ve toplumda seslerini çıkarmaya başlamıştır (Aydın, 2015).

Tanzimat Dönemi'nde modern kadının bir diğer statüye dayalı yapılandırılması ise entelektüel kadın olmuştur. Osmanlı'da birçok kadın, evinde eğitim almış ve kendisine yeni bilgi ve deneyimler kazandırmıştır. Genellikle de kadınlar evlerinde veya konaklarında özel hocalardan eğitim alır. Üst kesimden kadınlara, eğitim doğrultusunda verilen bilgiler kültür aracılığıyla aktarıldı. Konak eğitimi, Osmanlının kültürüne dâhil edilmiş ve entelektüel kadın tipi ortaya çıkmıştır (Işın, 1995, s. 188).

Tanzimat toplumunda modern kadın tipinde entelektüel kadın rolünün yanında alafranga kadın bulunur. Alafranga kadın, 19.yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmış bir tiptir ancak Osmanlı toplumuna da yansımıştır. Alafranga kadınlar, Batı yaşam tarzını benimseyen ve geleneksel Osmanlı normlarına meydan okuyan bir topluluktan oluşurdu. Alafranga kadın, zevzekliğiyle züppe bir tiptir. Alafranga kadın, batılı yaşam tarzında yeni bir tip olarak ortaya çıkar. Züppe bir tip olarak aynı zamanda Osmanlı'da dejenere kadın bulunur. Bu kadın tipi de kendi kültürüne yabancı, Batıya özentili züppe bir tip olarak ortaya çıkmıştır (Namlı, 2019, s. 210-211).

3.2.1.3. Düşmüş Kadın

Tanzimat Dönemi'nde toplumsal cinsiyet bağlamında kadın tiplerinden biri de düşmüş kadındır. Tanzimat Dönemi romanlarında ve tiyatro eserlerinde düşmüş kadın iffetsiz olarak ele alınmıştır. Ancak genellikle Avrupalı kadınlara düşmüş kadın rolü verilmiş, Osmanlı kadını ise ideal kadın rolünde övülmüştür (Altıkulaç Demirdağ, 2014). Osmanlı toplumunun Batıyı örnek almasıyla kadın rollerinde de Batılı kadın rollerinin etkileri görülmeye başlanmıştır. Batılı kadınların giyim kuşam ve eğlence tarzları Osmanlı kadınlarında da görülmüştür (Burcu, 2002).

Tanzimat Dönemi'nde düşmüş kadın iffetsiz olarak nitelendirilmiş ve kötü yaşam şartlarında yaşamak zorunda kalmıştır. Ayrıca toplumda Batı etkisinde ahlaki bozulmalar meydana gelmiştir. Toplumun ahlaki kuralları dışında davranış

sergileyen kadınlar ahlaksız kadın olarak nitelendirilmiştir (Sevim, 2021, s. 270). Bu dönemde düşmüş kadınlar eğlence düşkünüdür ve para peşinde koşmaktadır (Özkan, 2019).

Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı kadınının gayrimeşru ilişkiler yaşaması toplumda kabul görülmemiş, bu kadınlar ahlaksız olarak nitelendirilmiştir (Ahmet Mithat Efendi, 2017). Ahlaksız kadın toplumda daha çok cazibesiyle kendini ön plana çıkarmıştır (Ankay, 2011, s. 88). Düşmüş kadını temsilen ahlaksız kadın, toplum için bir tehdit unsurudur (Üner, 2008, s. 128). Tanzimat Dönemi'ndeki kadınların bu rolleri Tanzimat edebiyatına da yansımıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. 19. Yüzyıl Yazarları ve Romanları

4.1.1. Charles Dickens

Akıl Çağı'nın popüler ve gerçekçi roman yazarı Charles Dickens, 1812 yılında İngiltere'de Portsmouth'da doğmuştur. Babasının borçları nedeniyle hapishaneye girmesiyle Dickens, çok erken yaşlarda yoksullukla karşılaşmış ve eğitim hayatını bırakarak iş hayatına atılmıştır. (Dickens, 1884). Ünlü yazar Dickens, babasının ölümünden sonra Wellington House Academy'e geri dönmüştür. Babasından kalan borçların bedeli olarak hapishaneye girmek zorunda kalmıştır. Hapishane yaşamı birçok eserinin yazımında ilham kaynağı olmuştur (Hunter, 1989, s. 10-12).

Dickens eserlerini yazarken çevresinden ve birçok yazardan etkilenmiş, çoğu yazara da ilham olmuştur. Eserlerini daha çok toplum ve kişilik üzerine yazan Dickens, kurgusal karakterler üzerinden toplumsal konulara değinerek içinde bulunduğu toplumu eleştirmiştir. Sanayi Devrimi'nin kasvetli ortamını ve sıkıntılarını okuruna sunarken dönemin sorunlarına da değinmiş, yoksulların gerçeklerini açığa çıkarmış ve halkın sesi olmuştur. İngiliz yazar eserlerinde Victorya Dönemi'ni detaylıca tasvir etmiştir. Okur bu sayede döneme hâkim olmuştur (Hawes, 2007). Dünyaca tanınmış İngiliz yazar 1870 yılında da hayata gözlerini yummuştur (Hunter, 1989, s. 29).

4.1.2. *Oliver Twist* Kitap Özeti

Charles Dickens tarafından kaleme alınan *Oliver Twist*, 1838 yılında yayınlanmıştır. Dickens bu romanında, dünyaya gözlerini yetimhanede açan bir yetim ve öksüz çocuğun başından geçenleri okuruna sunmuştur. Roman ana karakter Oliver Twist üzerinden ilerlemekle birlikte ikincil karakterler de dönemin toplum yapısını yansıtmaktadır.

Roman Oliver'ın yetimhanede dünyaya gelmesi ile başlar. Oliver, yetim ve öksüz damgasını roman boyunca sırtında taşıyacak ve toplum tarafından aşağılanacaktır. Oliver 11 yaşına kadar yetim çocuklara bakan Bayan Mann

tarafından büyütülmüştür. Oliver yemekhanede daha fazla yiyecek isteği üzerine küçük yaşta bir hafta boyunca hücreye kapatılmıştır (Dickens, 2007, Bölüm 2). Yetkililere, toplumuna ve dinine karşı geldiği gerekçesiyle, “Yetimhane Piçi” sıfatıyla damgalanan Oliver, para karşılığında halka sunulmuştur (Dickens, 2007, s. 49).

Oliver, cenaze işleri ile görevli Sowerbery’nin yanına verilmiş, Bay ve Bayan Sowerberry’nin zorbalıklarına daha fazla katlanamayıp Londra’ya kaçmış ve yedi gün süren macerasının sonunda Jack Dawkins, diğer lakabıyla “Elegeçmez” ile tanışmıştır (Dickens, 2007, s.79). Dawkins, Oliver’a kapılarını açarak Fagin ve onun hırsız çetesi ile tanıştırmıştır. Yeni hayatının ilk iş gününde Elegeçmez’in meydanda altın saati çalıp gözlerden kaybolmasından sonra Oliver, yaptıkları mesleğin hırsızlık olduğunu anlamıştır. Oliver masum olmasına rağmen hırsızlık suçu ona kalmıştır. Oliver mahkeme önünde sorgulanmış ve masum olduğu ortaya çıkmıştır. Saati çalınan Bay Brownlow, Oliver’ın hayat hikâyesini ondan dinlemiş ve Oliver’a acımış, onun suçlayıcısı iken yaralarına merhem olmaya karar vermiştir. Hırsızlar çetesinin lideri Fagin, Oliver’ın onları ele vereceği fikri ile yanıp tutuşmuştur. Kendi yetiştirdiği ve hayat kadını olan arkadaşı Nancy, iyi kadın rolünü iyi oynadığından Oliver’ı bulmakla görevlendirilmiştir. Bay Brownlow, Oliver’a yüklü bir miktarda para vermiş ve istediği yere götürmesini istemiştir. Oliver sadakati ile görevini yerine getirmek üzere yola çıkmışken, Nancy onu bulmuş ve ekibin liderine teslim etmiştir. Günler içerisinde çocuğun geri gelmemesi ile Bay Brownlow, Oliver’ın parayı alıp kaçtığına ve hırsız olduğuna karar kılmıştır.

Hırsızlar çetesi tekrardan hırsızlık operasyonuna başlamıştır. Bu işte acemi olan Oliver hırsızlık yapacakları evin penceresinden içeri girmiş ve evin hizmetlisi tarafından tabanca ile vurulmuştur. Hırsızlar ise Oliver’ı orada bırakıp kaçmışlardır. Evin sahipleri evlerine giren hırsızın küçük bir çocuk olduğunu görmüşler, ona acımışlar ve onun yaralarını tedavi etmişlerdir. Tedaviye gelen Dr. Losborn, çocuğun tüm hikâyesini dinlemiş ve ona yardım etmeye karar vermiştir. Bu evde Bayan Maylie ve Rose’un anne ve abla şefkati ile Oliver’a yaklaşması tedavisini iyi yönde etkilemiştir.

Hırsızlar çetesinin ekip üyelerinden Bill, Oliver'ı tehlike olarak görmüş ve ondan derhal kurtulmaları gerektiği kanaatine varmıştır. Çocuğu kötü arkadaşlarına kendi elleri ile teslim ettiği için Nancy pişmanlık duymuş, onun hayatından endişelenmiş ve onu korumak için Bay Brownlow ile iletişime geçmiştir. Nancy, Londra köprüsünün altında Bay Brownlow ile görüşme yaparken, ekibinden biri tarafından takip edilmiş ve yakalanmıştır. Nancy'nin bu davranışı çocukluk dostları tarafından ihanet ile suçlanıp canına mal olmuştur. Polis katilin peşine düşmüştür. Katil Bill, polislerden kaçarken köpeğinin havlamasıyla elindeki ipe dolanıp kendi sonunu kendi getirmiş ve yapıktıklarının cezasını kendi kesmiştir. Hırsızlar çetesinin diğer üyeleri de romanın sonunda hak ettikleri cezayı çekmişlerdir. Hikâyenin sonunda Oliver Twist'in asil bir adamın oğlu olduğu ortaya çıkmıştır. Oliver'ın hayatı değişime uğramış, yeni ailesi ile birlikte özgür ve mutlu bir yaşama temiz bir sayfa açmıştır. Yaşadığı kötülöklere rağmen küçük savaşçı karakterinden asla ödün vermemiştir.

4.1.3. Namık Kemal

Türk edebiyatının romantik yazarlarından biri olan Namık Kemal, 1840 yılında Tekirdağ'da doğmuştur. Çocukluğunu annesi ve eşi ile birlikte geçirmiş, annesinin vefatından sonra dedesi Abdülatif Paşa ile yaşamıştır. Dedesinin işi gereği farklı şehirlerde yaşamak zorunda kalmış, bu nedenle de düzenli bir eğitim alamamıştır. Özel ders alarak kendini geliştirmiş, Arapça, Farsça ve Fransızca dillerini öğrenmiştir. İstanbul'a söndükten sonra 18 yaşında Tercüme Odası'nda kâtip olarak işe başlamıştır. Burada ünlü düşünürlerin yanında sanatçıları da tanıma fırsatı elde etmiştir (Sungu, 1941).

Tanzimat sanatçısı Namık Kemal, şiirlerini Sofya'da yazmaya başlamıştır. Şinasi ile tanışmasından sonra, onun Tasvir-i Efkâr gazetesinde yazılar yazmış, Şinasi'nin etkisiyle Batıya yönelmiştir. Hayatının bir kısmını sürgünde geçiren Namık Kemal sürgünde yaşadıkları ve edindiği tecrübeleri mektuplarında birebir anlatmıştır. Paris'te Muhbir Gazetesi'nde, Londra'da Hürriyet Gazetesi'nde yazılar yazmış, bu gazetelerde vatan, hürriyet ve millet sevgisi üzerinde bilgiler vermiştir. Namık Kemal o dönemde demokrasi fikrini açıkça sunan ilk kişi olmuş, vatan, hürriyet ve milliyet temalarını oluşturmuştur (Sarıçoban, 2019, s. 515). Kırım Muharebesi gibi savaşlara şahit olmuştur. Bu sayede kendisine

vatanseverlik duygusu aşılannmış ve daha da artmıştır. “Vatan Şairi“ ve “Hürriyet Şairi“ olarak bilinen Namık Kemal yazılarında da vatan ve millet aşkını okuruna aşılammış ve milleti de aydınlatmayı hedeflemiştir. Namık Kemal’in vatan ve millet sevgisi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Türkçe onun elinde fikir lisanı haline geldi. Hamaset şiirinin lisanımızda ilk yaratıcısı odur. Millete siyasi haklarını ilk defa telkin eden, hürriyet aşkını, zulüm ve istibdat nefretini din haline getiren odur. Memlekette vatan ve milliyet duygusuna ilk defa şuur ve inkişaf veren odur. Türkçe gazeteyi milli davaların en belîğ bir lisanla müdafaa edildiğı hitabet kürsüsü haline getiren odur. Makale, tiyatro, roman, tenkit gibi edebî nevileri dilimizde ilk inkişaf ettiren ve bunları vatan ve millet emrinde ilk çalıştıran odur- Hasılı, Türk milletini, cüm huriyet idaresini ve Türk inkilâbını uyanık bir şuur iie candan benimsemeğe hazırlıyan büyük vatandaş odur“ (Sungu, 1941, s. 29).

Namık Kemal vatan ve millet kavramlarını eserlerinde kullanarak halkı bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Roman onun hedefine ulaşabilmesi için bir araç olmuştur (Geldi, 2014, s. 8-9). Vatan Şairi, toplumu eserlerinde birebir yansıtmış yaşadığı toplumu da etkisi altına almıştır. Romanlarında okurunu eğlendirirken aynı zamanda eğitmeyi de amaçlamıştır (Uçman, 2014, s. 122).

Namık Kemal eserlerinde Tanzimat Dönemi’nde yaşanan toplumsal sorunlara çözümler sunmuş ve topluma yol göstermiştir. Osmanlı Devleti’nin çöküş dönemine denk gelen Namık Kemal, devleti bu çöküşten kurtarmanın tek yolunun modernleşmek olduğunu savunmuştur. Namık Kemal eskiyi unutup yeniye alışmak gerektiğı görüşünü savunmuştur (Polat & Soğukömeroğulları, 2023, s. 141).

Namık Kemal, modernleşmede Avrupa’nın örnek alınması gerektiğini ve bunun toplumun geleneklerine bağılı kalarak gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Batı’da gördüğü fikirleri ve edindiğı tecrübeleri Tanzimat toplumunun fikirlerine sadık kalarak Osmanlı toplumuna kazandırmayı düşünmüştür (Tanpınar, 2004). Eserlerinde de bu nedenle halkın anlayabileceğı sade ve anlaşılır bir dil kullanmıştır (Çakır, 2022, s. 70). Avrupa’yı birebir almaktansa milli değerlerine göre işlemeyi ve aşlamayı tercih etmiştir (Ulusoy Nalcıoğlu, 2013, s. 210).

Tanzimat yazarı Namık Kemal, Doğu’yu, Batı’yı, geçmişteki ve gelecekteki kuşakları etkilemiş, fikirleri ile gençliğe yol gösteren bir aydın olmuştur (Polat &

Soğukömeroğulları, 2023, s. 14). Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk de Namık Kemal'in fikirlerinden esinlenmiştir (Sarıçoban, 2019, s. 531).

Namık Kemal şiir, eleştiri, makale, tiyatro ve roman türlerinde kalemini eline almıştır. “*Vatan Yahut Silistre (1873)*”, “*Gülnehal (1875)*”, “*Akif Bey (1875)*” ve “*Zavallı Çocuk (1873)*” tiyatrolarını yazmıştır. *Vatan Yahut Silistre* adlı oyunu Avrupa’da da ilgi uyandırmış ve beş dile çevrilmiştir. Bu oyunu vatan sevgisini ve kahramanlık duygusunu gelecek nesillere aktarmada örnek teşkil etmiştir. Bu sayede Türk kültürü de sürdürülebilirliğini korumuştur. İlk romanı *İntibah (1876)*, ikinci romanı ise “*Cezmi (1880)*” olmuştur. Romantizm akımı öncülerinden olan Namık Kemal, 1888 yılında hayata gözlerini kapatmıştır.

4.1.4. *İntibah* Romanının Özeti

Namık Kemal, *İntibah* adlı eserini sürgündeyken yazmıştır. Bu eser 1876 yılında yayınlanmış ve ilk edebi roman olarak kabul edilmiştir. Namık Kemal eserinde iyi aile çocuğu olan Ali Bey’in kendine münasip olmayan ahlaksız bir kadına karşı aşkını ve bu aşkın Ali Bey üzerinde yarattığı felaketi ele almıştır. *İntibah* romanın akışı ana karakter Ali Bey üzerinden dönmekte ve romanda Tanzimat Dönemi’nin izleri görülmektedir. Ali Bey’in yanı sıra Mehpeyker, Dilaşup ve Fatma Hanım karakterleri de Tanzimat Dönemi’ndeki kadın tiplerini yansıtmaktadır.

İntibah romanının ana kahramanı Ali Bey bilgili, varlıklı ve eğitimli bir ailenin çocuğudur. Temiz bir ailede yetişmiş delikanlı yirmili yaşlarında babasını kaybetmiştir. Babasının acı ölümünden sonra istediği yönde bir yaşam sürdürür. Ali Bey bir gün Çamlıca’ya doğru gezintiye çıkmıştır. Burası Mehpeyker adında bir kadınla tanışmasına vesile olmuştur. Mehpeyker, Ali Bey’in dengine göre bir kadın değildir. Mehpeyker, geçimini dost hayatı yaşayarak geçiren, ahlaksız, hilekâr, rezil ve şehvetine düşkün kötü bir kadındır. Zamanla birbirleri ile vakit geçirmeleri ve kadının cilveli tavırlarının etkisiyle Ali Bey Mehpeyker’e kendini iyice kaptırmış ve âşık olmuştur. Ali Bey’in arkadaşları ve hatta tüm İstanbul halkı Mehpeyker’in namuslu olmadığını bilir. Arkadaşları delikanlıyı uyarmıştır ve Ali Bey hesap sormak için soluğu kadının yanında almıştır. Kadın hileli lafları ile çoktan planını kurmuş ve delikanlıyı sözlerine inandırmıştır.

Ali Bey vaktinin çoğunu Mehpeyker'e ayırır. Oğluna çok düşkün olan validesi ise oğlunun ondan uzaklaşmasına üzülür ve sitem eder. Fatma Hanım Mehpeyker'in, oğlunu ondan alıkoyduğundan ve oğlunun değiştiğinin farkındadır. Oğlu için güzel, terbiyeli, oturup kalkmasını bilen ve melek gibi bir cariye tutar fakat oğlu yine de Mehpeyker'den vazgeçemez.

Ali Bey, Mehpeyker'i görmek için ona sürpriz yapmış ve yaşadığı yalıya gitmiştir. Onu orada görememiş ve sabaha kadar onun dostundan gelmesini beklemiştir. Ali Bey artık Mehpeyker'den nefret etmeye başlamıştır. Bu olaydan sonra ilgisi annesinin yalıya götürdüğü Dilaşup'a dönmeye başlamıştır.

Dilaşup ile Ali Bey temiz bir aşk yaşamaya başlamıştır. İkilinin aşkını haber alan Mehpeyker dostu Abdullah Efendi ile birlikte Dilaşup'a tuzak kurmuştur. Dilaşup'un adını lekeleyecek sözlerle ismini karalamıştır. Ali Bey, Dilaşup için söylenenleri duymuş ve soluğu Dilaşup'un yanında almıştır. Genç kızı dinlememiş, hırpalamış ve onu esirciye satmıştır. Ali Bey çok geçmeden ızdıraptan hastalanmıştır. Mehpeyker ise esirciden genç kızı satın almış, kötü şeylere yöneltmiştir. Ancak genç kız kendinden ve karakterinden ödün vermemiş, Mehpeyker'e yenik düşmemiştir.

Ali Bey, çektiği ızdıraplar karşısında kendini sürekli eğlence mekânlarında atmış ve çok geçmeden iflas etmiştir. Oğlunun yaşadıklarına dayanamayan validesi hastalanmış ve kısa bir süre sonra hayata gözlerini yummuştur. Dilaşup Ali Bey için dua ederken, Mehpeyker ise onu öldürmek için planlar yapmış ve onu öldürtmek için bir adam tutmuştur. Konuşmalarını gizlice dinleyen Dilaşup, Mehpeyker'in şeytani planlarını Ali Bey'e anlatmıştır. Ali Bey'in paltosunu giyen Dilaşup üzüntüden yere yığılmış, kiralık katil genç kızı Ali Bey sanarak öldürmüştür. Fedakâr sevgilisini o halde gören Ali Bey çılgına dönmüş ve Mehpeyker'i öldürmüştür. Genç delikanlı yaptıklarını polise anlatmasıyla hapse girmiş ve çok geçmeden 6 ay sonra ölmüştür.

4.2. *Oliver Twist* ve *İntibah* Romanlarında İdeal Kadın

Dickens *Oliver Twist* adlı romanında toplumsal konulara değinerek dönemin toplum yapısını okuruna sunmuştur. Namık Kemal de *İntibah* romanında Dickens gibi yaşadığı dönemin toplumunu ele almıştır. *Oliver Twist* eseri 19. yüzyıl

İngiltere'sinin Londra'sında geçmektedir. Sanayi Devrimi'nin etkisi ile şehirdeki yaşam gelişmiş ve şehir nüfusu artmış, geçim kaynağının merkezi Londra olmuştur (Dickens, 2007). *İntibah* adlı eser de 19. yüzyılda İstanbul, Üsküdar Çamlıca'da geçmektedir. Tanzimat Dönemi'nde Avrupa merkezli Batı'ya yönelme söz konusu olmuş ve Batı örnek alınmıştır (Kemal, 2022). Toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler bireylerin yaşamlarını etkilediği kadar rollerini de etkilemiş ve bu değişimler her iki romana da yansımıştır.

Toplumsal cinsiyet rolleri tarih boyunca, toplumsal yapıdaki değişim ve kültürel özelliklerin etkisiyle edebi eserlere yansımıştır. Bu roller kadının fiziksel özelliklerini, karakterlerini, yeteneklerini, davranışlarını ve değerlerini etkilemiştir. Toplumda ideal kadın tipinin rolleri arasında iyi bir eş, iyi bir anne, nazik ve masum bir kadın olma gibi özellikler yer almaktadır. Dönemin kraliçesi Victoria, o dönemin ideal kadın modelinin bir simgesidir. İdeal bir eş ve anne olarak yaşamını sürdürmüştür (Arildsen, 2018, s. 18-19).

Oliver Twist ve *İntibah* romanlarının incelenmesi sonucunda ideal kadın tipine uygun karakterler Rose ve Dilaşup karakterleri olarak tespit edilmiştir. Bu iki karakterin Victoria ve Tanzimat Dönemi'nde ideal kadın temsili olarak toplumsal cinsiyet bağlamındaki rolleri Tablo 4.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1: *Oliver Twist* ve *İntibah* Romanlarında İdeal Kadın olarak Rose ve Dilaşup Karakterlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Roller

<i>Oliver Twist</i> ve <i>İntibah</i> Romanlarındaki Kadın Karakterler	Rose	Dilaşup
Victoria ve Tanzimat Dönemi'nde İdeal Kadın Temsili Olarak Rose ve Dilaşup Karakterlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Roller	Eş	Eş
	Ahlaklı	Ahlaklı
		İtaatkar
	Saf ve Masum	Saf ve Masum
	Sadık	Sadık
	Fedakar	Fedakar
	Destekleyici	Destekleyici
	Zorluklara Göğüs Gerebilen	
		Pasif
	Merhametli	Merhametli
	Koruyucu	Koruyucu
	Hassas ve Duygusal	Hassas ve Duygusal
		Korunmaya Muhtaç
		Zavallı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Dickens'in Rose Maylie karakteri Victorya Dönemi'nin ideal kadın modelini temsil etmektedir. Victorya Dönemi'nde ideal kadın, evdeki melek olarak da adlandırılmaktadır. "Evdeki Melek", Victorya Dönemi'nde ailesi için kendini, feda eden, onların isteklerini yerine getiren, namuslu, alçakgönüllü, masum, sevgi ve şefkat dolu kadındır. Evdeki melek çoğunlukla aile içerisinde olup bu kadının rolü evinin ihtiyaçlarını karşılamak ve ailesinin güvenliğini sağlamaktır (Moran, 2005). Bu roller kadınların toplum içerisindeki ve ailedeki önemini göstermektedir.

Oliver Twist romanında yer alan Rose Victorya Dönemi'nin ideal/evdeki kadın temsilidir. Rose, romanda olumlu yönleriyle ele alınan karakterlerden biridir. Dickens onu sevecen ve güzel bir genç kız olarak tanımlamıştır. Soylu bir aileden gelen Rose, ailesini genç yaşta kaybetmiş ve halası Bayan Maylie onu büyümüştür. Dickens Rose'u, okuruna bir melekmiş gibi tasvir etmiştir. Hatta Nancy karakterinin ağzından "Güzel, tatlı, melek kız!" ifadesini kullanarak onun melek gibi olduğunu vurgulamaktadır (Dickens, 2007, s. 417).

İntibah romanında ise Dilaşup karakteri Tanzimat Dönemi'nin ideal kadın tipini simgelemektedir. Dilaşup güzelliği ve cazibesiyle okurun dikkatini çeken bir cariyedir. Ali Bey'in validesi, oğlunu kötü kadından kurtarmak için onun Dilaşup'a âşık olmasını amaçlayarak kızı cariyeye olarak işe almıştır. Şeytanı yenebilmek uğruna melekten yardım istemiştir. Dilaşup, Kemal tarafından doğrudan "güzel", terbiyeli ve "melek" olarak belirtilmiştir (Kemal, 2022, s. 145). Genç kız, üç yaşındayken annesini kaybetmiş ve sıkıntılı bir yaşam sürdürmüştür (Kemal, 2022, s. 227). Rose ve Dilaşup karakterlerinin ortak yanı güzel, terbiyeli ve bir melek olarak tanıtılmasıdır.

Oliver Twist ve *İntibah* romanlarında ideal kadın olarak ele alınan Rose ve Dilaşup toplumsal cinsiyet bağlamında ideal eş rolünde ele alınmıştır. İdeal eş rolündeki kadının sorumluluğu ev içerisinde sınırlı tutulmuştur. İdeal bir eş kapalı bir ev ortamında bulunarak ev işi, yemek ve temizlik gibi sorumlulukları yerine

getirmektedir (Agacinski, 1998). Rose karakterinin 19. yüzyıl Victoria Dönemi'nin ideal bir eş adayı olduğu Dickens'in şu sözlerinden anlaşılmaktadır:

“Yaşı on yediden ileri değildi henüz. Yapısı öyle incecik, hafifçecik ve zarif, öyle tatlı ve yumuşak, öylesine saf ve güzeldi ki bu dünya onun yeri ve haşin ademoğlu onun soydaşı olmaya layık değil sanırdınız. Beri yandan o derin mavi gözlerinde ve başının soylu duruşunda okunan zekası yaşından çok daha ileri gibiydi. Ve tatlılıkla şirinlik arasında değişen tavırları, yüzünde hiçbir gölge bırakmaksızın oynayan binbir ışıık ve hele gülüşü; o şen, mutlu gülüş, tam bir yuva için, ocak başı dirliği ve mutluluğu için yaratılmış gibiydi” (Dickens, 2007, s. 290).

Rose, kendini ev işlerine adanmış bir genç kızdır. Ev işlerinin yanında tarlada çalışır, şarkı söyler ve çevresine gülücükler saçır. 19. yüzyıl Victoria Dönemi'nde ideal bir eş ev işleriyle ve günlük rutinleriyle meşguldür (Altick, 1973). Aynı zamanda Tanzimat Dönemi'nde de ideal kadın ev işlerinde yer verilir (Karabulut, 2013). Bu roldeki bir kadının yaşamı ev üzerine kuruludur. Oliver Twist'te ideal bir eşin kitap okuduğu, piyano çaldığı da görülmektedir (Dickens, 2007, s. 324).

“İki gözüm Aliciğim! Yeni aldığım cariyeyi beğendin mi?”

“Güzel”

“Yalnız güzel değil oğlum! Terbiyesi yüz güzelliğinden üstün. Oldukça okumak yazmak biliyor. Güzel sesi var, güzel piyano çalıyor. İğne işlerinin hepsinde Avrupa kızları kadar marifetli. Kadın tabiatı melek gibi”(Kemal, 2022, s. 145).

Verilen örnekten de anlaşılaacağı üzere, Tanzimat Dönemi'nde yer alan Dilaşup karakteri de ev işleriyle uğraşan, piyano çalan, şarkı söyleyen ve okuma yazma bilen ideal bir eştir.

İdeal bir eşin ev işlerini yerine getirme ve aşkına, eşine ve çocuklarına bakma sorumluluğu vardır. İdeal kadın hayatını ailesine adanmış bir kadındır. Rose, Harry Maylie'ye aşık bir genç kızdır. Romanın sonunda onunla birlikte bir kilisede evlenerek ona olan aşkını okura göstermiştir. Rose, Harry'nin hayatını korumakla kendini sorumlu tutmuştur. Sürekli âşık olduğu adamı düşünmekle ve kendisini ondan korumaktadır.

“Çocukluk aşkın olarak değil; çünkü arkadaşlığımızı unutursan yüreğimi burkarsın. Ama bana olan aşkını unutmalsın Harry. Çevrene bak, seni kazanmakla gurur duyacak kaç genç kız yüreği vardır kim bilir! Gel, bana başkasını sevdiğini öyle, açıl. Senin en sadık, en yakın, en kopmaz arkadaşın, sırdaşın olurum ben” (Dickens, 2007, s. 353).

Rose bu sözleriyle sevdiği adamın kendi gibi soylu bir kadınla evlenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Rose, evli ve çocuğu olmamasına rağmen ideal bir eş

adayı olarak Oliver’a ablalık etmiş, onu iyileştirmiş ve hayata tutunmasını sağlamıştır.

Dilaşup karakteri de kendini partnerine adanmış bir kadındır. Dilaşup, Ali Bey ile birlikte temiz, saf bir ilişki yaşamaktadır. Dilaşup, sevdiği adamın başına gelenler için üzülen bir partnerdir. Eşi Ali Bey’i korumak için yaşadıkları olumsuz durumlardan dolayı kendini sorumlu kılmıştır. Dilaşup, Mehpeyker’in Ali Bey için kurduğu planları kendi canını hiçe saymış ve Ali Bey’i kaçması için uyarmıştır (Kemal, 2022, s. 202-223). Dilaşup, validesinin ölümünden sonra Ali Bey’i korumakla sorumlu melektir ve onun için kendi canını feda etmiştir. Fatma Hanım, Dilaşup’u en değerli varisi oğlu için uygun bir eş adayı olarak seçmiştir. Çünkü hem oğluna hem de torunlarına bakabilmesi için ideal bir kadında olması gereken tüm özelliklere sahiptir. Victoria Dönemi’nde olduğu gibi Tanzimat Dönemi’nde de ideal bir eş evine, çocuklarına ve eşine bakmakla görevlidir (Digby, 1992; Karabulut, 2013). Rose ve Dilaşup karakterleri marifetli, kocasına bağlı ve onu seven ideal bir eş rolünde verilmiştir.

Tablo 4.1’e bakıldığında Rose ve Dilaşup karakterleri toplumsal cinsiyet bağlamında “ahlaklı” rolünde ele alınmıştır. Ahlaklı bir kadından evliliğe kadar bekarlıklarını korumaları beklenmektedir. Bu roldeki kadınlar mütevazı, doğru, yardımsever ve iyi yüreklidir. Aynı zamanda güzel ve erdemli olmaları da önemlidir.

Oliver Twist romanında Rose ahlaklı bir kadındır. Rose, ahlaklı bir kadın olduğu için Harry’nin ona karşı olan duyguları daha çok artmaktadır. Rose, Nancy’e başlarda güvenmemiş ve romanın ilerleyen kısımlarında onu ızdırap dolu hayatından kurtarmak için yardım etmiştir. Nancy, genç kızın kendi için söylediklerini hayatının önceki dönemlerinde duymuş olsaydı kötü yola düşmemiş olabilirdi (Dickens, 2007, s. 417). Rose ve Nancy arasındaki bu durum Rose karakterinin ne kadar iyi yürekli, yardımsever ve erdemli bir kadın olduğunu kanıtlamıştır.

Ahlaklı kadın rolüne sahip olan bir diğer karakter ise Dilaşup’tur. Kemal doğrudan Fatma Hanım’ın ağzından Dilaşup adına “terbiyeli” ve “namuslu” olduğuna dair ifadeler kullanmıştır:

“Dilaşup, Mehpeyker’de kıyaslanamayacak kadar güzel olmasının yanı sıra, namus ve sadakati, güzelliğinin değerini kat kat arttırdığı için, Ali Bey bir gün evvel, karşısında öyle güzellik ışığından yaratılmış bir melek gezinip dururken, onu görmeyecek ve hayatta olmayı borçlu olduğu annesine hakaret edecek kadar hain bir kadının esiri olduğuna hayretler ediyor ve annesini eski fikrine çevirmek için bir kelime söylemeye bile yüzü kalmadığından dolayı son derece üzüliyordu” (Kemal, 2022, s. 166).

Dilaşup ahlakıyla çevresindekileri kendine hayran bırakmıştır. Ancak Mehpeyker, genç kızın namuslu olmasına dayanamamıştır. Dilaşup’un Ali Bey’e olan aşkını kıskanan Mehpeyker onun adına leke getirecek dedikodular çıkartmış, namussuz olarak anılmasına neden olmuştur. Mehpeyker’in ahlaksız dedikodularına rağmen Dilaşup, ahlakını ve namusunu korumaya devam etmiştir. Mehpeyker genç kızı erkeklerin odasına çıkartmak için şiddete başvurursa da Dilaşup, şiddete karşı direnmiş ve kendi namusunu korumayı başaramamıştır (Kemal, 2022, s. 199-235). Tanzimat Dönemi’nde bir kadın ahlaklı ise ideal olarak kabul edilir (Özdemir, 2020, s. 179).

“Mahşallah beyefendi! Bendeniz, yaptıklarınızın karşılıksız kalacağından bütün bütün emin olarak kadar sizi saf zannetmezdim. Cariyenizi vefasızlıkla suçlamıştınız. Bu konuda olan zannınızın yanlışlığını göstermek için sevgili Dilaşup’unuz hakkında bendeniz bir yalan tertip ettim” (Kemal, 2022 s. 234).

Dilaşup, Rose Maylie gibi yardımsever, mütevazı, doğru ve iyi yürekli bir kadındır. Ali Bey’i iyileştirebilmek için ona yardımcı olmuştur. Dilaşup aynı zamanda güzel ve erdemli bir kadındır. Hatta Dilaşup güzelliğini gizlemeyi tercih eden mütevazı bir kadındır:

“Hatta hanımefendilerin düğüne geleceğini önceeden bildiği için kendi süsüne son derece özen göstermişti. Dilaşup ise namus adabınca süslenip güzelliğini bayağı gizlemeye çalışmışçasına sade davranmışken yine de giyindiğini, takındığını yakıştırmakta yalnız Mhpeker’den değil, düğün seyrine gelen güzellerin hepsinden üstündü” (Kemal, 2022, s. 175).

Oliver Twist ve *İntibah* romanlarında Rose ve Dilaşup karakterlerinin ele alındığı rollerden biri de merhametli rolüdür. Merhametli kadınlar empati yapabilen, sevgi dolu, merhametli ve koruyucu kadınlardır. Merhametli kadınlar çevresindekilere yardımcı olmakta ve onların mutlulukları için çaba göstermektedir.

Rose, Oliver’a karşı abla kardeş ilişkisinde bir şefkat ve sevgi beslemektedir. Oliver ile ilk olarak tahlisiz bir olayın sonucunda tanışmıştır. Oliver, hırsız arkadaşlarının kumpasına gelmiş ve kendisini bir anda bir

yabancının evinde hırsızlık olayının içinde bulmuştur. Arkadaşları tecrübeli olduklarından dolayı ev ahalisine hırsızlık esansında yakalanmadan ortadan tüyebilmişlerdir. Fakat Oliver hırsız bir çocuk olmadığı ve olan biteni tam olarak anlayamadığı için ev ahalilerine yakalanmış ve hırsızlık üzerine kalmıştır. Bayan Maylie ve Rose evlerine gasp eden hırsız görmeye gittiklerinde hırsızın küçük bir çocuk olduğunu gördüklerinde şok olmuşlardır. Küçük çocuğu utançla ezmek yerine ona yardımcı olmuşlar, yaralarını iyileştirmişler ve eski sağlığına tekrar kavuşmasını sağlamışlardır. Genç kız, Oliver’a “*yavrucuğum!*” diyerek anaç duygusunu ve şefkatini de kanıtlamıştır (Dickens, 2007, s. 304). Dilaşup da Rose’un Oliver’a davrandığı gibi o da sevgili Ali Bey’e şefkatli, yardımsever ve korumacı bir şekilde yaklaşmıştır. Ali Bey’in Mehpeyker’in iftiralarına inanıp ona karşı yaptıklarına rağmen kaçmasını söyleyip aşkını ölümden kurtarmıştır. Genç kız, aşkı yolunda can vermiştir, hatta bu durumda onu koruduğu için kendi ölümüne bile mutlu olmuş ve son sözlerinde bile sevdiği adam için dua etmeye devam etmiştir (Kemal, 2022, s. 231-232). Adama yardım eden, şefkatli kadın rolünü üstlenmiştir.

“*Rose Abla ne kadar genç ve iyi bir kız! Çevresine mutluluk ve teselli saçıyor. Siz de o kadar teselli iyisiniz ki!*” (Dickens, 2007, s. 328) sözleriyle Oliver, Rose’un çevresine saçtığı merhameti aktarmıştır. Oliver onun sayesinde iyi kalpli arkadaşlarıyla mutlu ve yeni bir hayata atılmış, onun için güzel dileklerde bulunmuştur. Dickens, Rose için “sevgi dolu”, “mutluluk saçan”, “ışık saçan” sözlerini kullanarak da merhametli bir kadın olduğunu bir kez daha göstermiştir (Dickens, 2007, s. 339-566). Dilaşup, Ali Bey tarafından şiddete uğramasına rağmen yine de onun için dua etmeye devam etmiş ve ne kadar merhametli bir kız olduğunu göstermiştir. Kemal, Dilaşup için de “iyi kalpli, vefalı” sıfatlarını kullanarak merhametli bir kadın olduğunu göstermiştir (Kemal, 2022, s. 168-219).

Her iki kadın karakter roman boyunca merhameti ve iyiliği sembol etmiştir. Rose, Oliver’a merhameti ile umut ışığı olmuştur. Rose gibi Dilaşup da sevdiği adama sevgi ve bağlılık beslemiş, destek olmuş, zorluklara ve tehlikelere karşı korumacı olmuştur. Her iki karakter sevdikleri erkeklerin mutluluğunu ve iyiliğini göz önünde bulundurmıştır. Sevdikleri adamlara karşı olan sevgi ve şefkatleri

roman boyunca hissedilmektedir. Anne olmamalarına karşın diğer karakterlere karşı da merhametli, iyi kalpli, yardımsever olarak onların yanında bulunmuşlardır.

Tablo 4.1’de toplumsal cinsiyet rollerine bakıldığında her iki kadının da hassas ve duygusal olarak ele alındığı görülmüştür. Bu karakterler derin duygular yaşamakta ve romanlara duygusal anlamda yoğunluk katmaktadır. Rose, hayatın Oliver’a karşı sunduğu acımasızlığa üzülmekte ve onun için ağlamaktadır. Roman boyunca Rose Maylie’nin Oliver’a olan hassasiyeti net bir şekilde anlaşılmaktadır. Nancy’e güven kazandıktan sonra aynı duyguları ona da beslemiştir. Dilaşup da Mehpeyker’in onu hapsedmesinden sonra onu kurtarmak için gelen Ali Bey’i gördüğünde ve ona olan aşkıdan çok kez ağlamıştır. Dilaşup karakterinin duygusallığı ve hassasiyeti öldükten sonra bedenine de yansımıştır:

“Hırvatı aramaya gittiler. Herifi bir hayli zaman takip edip bir sokak köşesinde ele geçirip bağda kalanları bulmak için geri dönüp odaya girdikleri zaman gördüler ki Dilaşup, ölüm ızdırabı arasında Bey’in paltosundan sıyrılmış, dağuk saçları, soluk yüzü pencereden üzerine vuran ay ışığıyla garip bir güzelliğe bürünmüş, mazlumiyet gibi hüznü bir hal ile ışıklar içinde yatıyor” (Kemal, 2022, s. 237).

Rose ve Dilaşup duygusallığının yanında narin ve kırılgan kadınlardır. Aşırı duygu yüklü anlarda gözyaşlarına hâkim olamamakta, çevresindekilerin acılarını hissetmekte ve onlar adına üzümektedirler. Rose piyano çalarken uzaklara dalıp bir anda ağlayarak sevenlerini şoka uğratmıştır. Ağlamasının sebebinin hastalığından kaynaklı olduğu sonucuna varılmıştır. Romanın ilerleyen kısmında Harry’den onun için çabalamamasını, ümit bağlamamasını ve gitmesini istemiştir. Harry gittiğinde ise sevdiği adamın gidişini izlemiş ve gözyaşlarına boğulmuştur (Dickens, 2007, s. 360). Rose’un çok hassas ve narin bir karakter olduğu görülmektedir. Harry de onun kırılganlığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Kendi ruhu sevgi ve sadakatle dolu olduğu için sıradan bir aşk doyurmaz onu; derin ve sonsuz bir aşk ister o. Bunu biliyorum ben. Sevdiği erkeğin sonradan değişmesi onu yıkar, bunu da biliyorum” (Dickens, 2007, s. 339).

Dilaşup karakteri de duygusal ve hassas bir kadındır. Mehpeyker’in çektiği ızdıraplar sonucunda baygınlık geçirmiş ve ona olan nefretinden ağlamıştır. Her iki karakter de hassas ve duygusal kadın rolünde ele alınmıştır.

Oliver Twist ve *İntibah* romanlarındaki kadın karakterleri “saf ve masum” kadın tipinde ele alınmışlardır. Saf ve masum rolündeki kadınlar iyi, naif, temiz yürekli, sessiz, içten ve samimi kadın olarak betimlenmektedir. Bu roldeki kadınlar genellikle kötü karakterlerin zorbalıklarına ve manipölasyonlarına uğramaya müsaitlerdir. Bu tipteki kadınlar hayatlarının ileriki dönemlerinde hak ettikleri mutluluğa ulaşmaktadırlar. İdeal kadınların “saf ve masum” rolünde olması her toplumda kabul görülen yaygın bir toplumsal cinsiyet rolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Rose’un, Harry’e, Dilaşup’un ise Ali Bey’e olan aşkı samimi ve içten olarak gösterilmiştir. Bu durum saf ve içten kadın rolünü yansıtmıştır.

Romanın sonunda Rose saf ve masum olmasının karşılığında ödüllendirilmiştir. Rose, Harry ile bir kilisede evlenerek huzurlu ve mutlu bir sona ermiştir (Dickens, 2007, s. 563). Fakat Dilaşup saf ve masum olmasına karşın sevdiği adamla birlikte huzura eremeden Mehpeyker’in kurbanı olmuştur. Karakterlerin her ikisi de romanlarda saflığın ve masumluğun simgesi olmalarına rağmen, Rose iyiliğinin karşılığında ödüllendirilirken Dilaşup hak ettiği iyiliğinin karşılığını alamamıştır.

Rose ve Dilaşup karakterlerinde görülen bir diğer kadın rolü sadık olmalarıdır. Rose Maylie çocukluğundan beri Harry’ye olan aşkını roman boyunca göstermiş, aşkına sahip çıkmış bir kadındır. Aynı zamanda sadık rolü ile Oliver’a olan sevgisi ve desteği ortadadır. Oliver’la tanıştığundan beri masum olduğunu ispatlamak ve gerçek ailesini bulmak için çabalamıştır. Rose aynı zamanda bu davranışıyla koruyucu rolünü de göstermiştir. Dilaşup, gördüğü şiddete rağmen Ali Bey’e ve aşklarına olan bağlılığıyla sadakatini göstermiştir. Tanzimat Dönemi’nde ideal kadın eşine ve evine sadıktır (Karabulut, 2008). Dilaşup aynı zamanda aşk ilişkisinde göstermiş olduğu fedakârlıklar ve itaatliği ile fedakâr, destekleyici ve itaatkâr rollerini temsil etmektedir.

“O kadar güzelliği, o kadar fedakarlığı ile beraber, o kadar felaket içinde telef olmuş benzersiz sevgiliyi, sonbahara denk gelmiş bir gonca gibi solmuş, dağılmış bir halde kucagında görmenin; yine kendisi uğrunda feda olmuş şefkatli bir aanneden geriye kalan bir parça gibi toprağın altında kalan adını, o biçarenin özlem duyan dilinden duymanın insana ne türlü etki edeceği göz önünde alınsın” (Kemal, 2022, s. 233).

Dickens *Oliver Twist* romanında Rose Maylie karakterini fedakâr ve destekleyici rolleri ile ele almıştır. Rose, Oliver ve Harry'nin mutlulukları ve iyilikleri için kendi mutluluğundan feragat etmeye hazır bir kadındır. Onlar için en iyisini yapmak için çabalamıştır. Dickens, Rose için itaatkâr rolüne dair herhangi bir değindiği ifadelere rastlanmamıştır.

Victorya Dönemi'nde ideal kadın tipi pasif olmasına rağmen *Oliver Twist*'te Rose, zorluklara göğüs gerebilen ideal bir kadın olarak yansıtılmıştır. Rose, zor durumlarla karşı karşıya gelen bir karakterdir ve herhangi bir korkusu olmadığı için tehlikeli durumlara karşı direnç göstermektedir. Oliver onunla tanışmadan önce yaşamının bir döneminde hırsız ve katillerle birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Rose Oliver'ı kötü niyetli karakterlerden korumak için tüm cesaretiyle hareket etmiş, Fagin ve Monks gibi gaddar karakterlerle karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştır. Onların karşılıklarına çıkmak bile Rose'un ne kadar güçlü ve cesaretli olduğunun göstergesidir. Dickens, Halası Bayan Maylie'nin ifadelerini kullanarak Rose'un zorluklara göğüs gerebilen dayanıklı, kararlı ve cesaretli bir kadın olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Sen daha nelere dayandın!” dedi. “Bütün çiçeklerine karşın da dünyanın en iyi, en uysal yarattığı olmaktan hiç geri kalmadın. Bütün tanıdıklarına mutluluk ışıltısı serptin. Bak, kuzum benim, burada senin kollarına atılmak için bekleyen zavallı bir çocuk var. Onun kim olduğunu anımsa. Haydi aç kollarını ona!” (Dickens, 2007, s. 547).

Dilaşup birçok konuda kararlı olmasına rağmen, bazı konularda pasif bir kadın olduğu görülmektedir. Genç kadın Ali Bey'e olan aşkı ve sadakatinden onun sözlerine ve aldığı kararlara boyun eğmiş, koşulsuz kabul etmiştir. Hüseyin Bey ve Mehpeyker'in kötü amelli entrikalarına karşılık Dilaşup, yeterince güçlü bir duruş sergileyememiş, yaşadığı tahlisiz olaylara karşı pasif bir şekilde boyun eğmiştir. Dilaşup diğer karakterlerin etkisi altında kalmış, hayatı başkalarının kararları ve eylemlerine göre şekillenmiş ve yaşadığı olayların gidişatına kapılmıştır. Kendi isteklerini yerine getirebilecek karakter ve yapıya sahip olamaması onun hayatının trajik yönde ilerlemesine neden olmuştur. Onun pasifliği aynı zamanda korunmaya muhtaç ve zavallı bir kadın olduğunun da göstergesidir. Kemal Dilaşup için doğrudan “zavallı” sözcüğünü kullanmış ve zavallı kadın rolünü de okura göstermiştir:

“Bir zavallı ki geçen ömrün sıcaklığı ve soğuluğu arasında mutluluğun ilkbaharı sayılan ilk gençlik zamanını, aşk gibi çok şiddetli kırılganlıkları olan bir bağımlılığın bin türlü felaketiyle geçirir.

...

O nedenle zavallı Dilaşup, Bey’in yoluna feda olmanın ruhani zevkini unutarak Hırvat’ın elinde yaralanmanın bedensel azabından başka bir şey düşünemediği halde, bu belayı dahi yaşamaya devam etme felaketinden daha zararsız görmeye başlamıştı.

...

Zavallı kız! Bu dehşetle şiddetli üşümeye, titremeye başladı.” (Kemal, 2022, s. 228).

Dilaşup’tan farklı olarak Rose Maylie, sabırlı kadın rolünü temsil etmektedir. Oliver Twist’in iyileşmesi için yaşadığı travma ve zorlukları göz önünde bulundurmuş, onun güvenini kazanabilmek için sabırla çaba göstermiştir. Rose Maylie ondan saklanan aile sırlarıyla sabırla başa çıkabilmiştir. Oliver’a ve hayata karşı gösterdiği metanet, onun sabırlı bir kadın olduğunun kanıtı şeklindedir.

Dilaşup ise Rose Maylie’den farklı olarak güzelliği ve baştan çıkarıcı etkisiyle ön plana çıkmaktadır. Bu yönü ile Dilaşup, baştan çıkarıcı kadın rolü sergilemektedir. Dilaşup’un esrarengiz ve gizemli olması onu daha da çekici kılmaktadır. Fiziksel çekiciliği ile erkekleri kendine çekebilmektedir. Ali Bey’in validesinin, oğlunu âşık edebilecek kadın olarak Dilaşup’u seçmesindeki en büyük etmen güzelliği ve cazibesi olmuştur. Kemal’in sözlerinden Dilaşup’un güzel bir kadın olduğu anlaşılmaktadır.

“Dilaşup’un saçları srıma gibi parlak sarı; alnı, kalp temizliğinin yansıdığı ayna degecek kadar duru beyaz; kaşları, saçlarına göre biraz kumrala yakın ve biraz kalın olmakla beraber biraz da kavisli; gözleri açık mavi ve büyük bir aşka düşürecek kadar mahmur; yüzü âşıkane bir soluk beyaz üzerine gül pembeye yakın bir renkle süslenmiş; yüzünün rengindeki parlaklıkla duruşundaki hoşluk, açılmasına bir gün kalmış bir zambak goncasına benziyor. Dudaklarının gerek inceliği ve gerek pembeliğinin parlaklığı, birbirine sarılmış iki gül yaprağını andırarak aralarındaki inci dişleri, çiy damlası gibi görünür; çenesi daha yaprakları açılmamış kat kat yapraklı beyaz bir gül zannedilirdi. Hele boynu şeffaflığından dolayı damarlarının dışarı yansıyan oş rengiyle o kadar göz alıcı bi şekilde parlardı ki ayın daire şeklindeki yüzeyi, şekil değiştirip uzasa ancak ona denk olabilirdi. Boyu bir kadına yakışacak derecede uzun ve her erkeği âşık edecek kadar narin; beli on iki yaşında bir çocuğun koluyla tamamen sarabileceği kadar inceydi. Bununla beraber, baştan ayağa vücudu hafif kilolu, göğsüyle omuzlarının birleşme noktasında bile kemik görünmez ve nazik parmaklarının her boğumuna büyücek bir inci tanesi sığabilirdi” (Kemal, 2022, s. 141-142).

Victoria Döneminin sonlarına doğru bağımsız, güçlü rolünde yeni kadın tipi ortaya çıkmıştır (Günaydın Albay, 2021). Nancy'nin de arkadaşlarının himayesi altından uzaklaşması, onlardan bağımsızca hareket etmesi ve kendi ayakları üzerinde durabilmesi Victoria Dönemi'nde yeni kadın tipinin doğacağına habercisi olarak kabul edilebilir.

4.3. *Oliver Twist* ve *İntibah* Romanlarında Düşmüş Kadın

Dickens'in Nancy karakteri Victoria Dönemi'nin düşmüş kadını simgeler. Namık Kemal'in Mehpeyker karakteri de Tanzimat Dönemi'nin düşmüş kadını simgelemektedir. Nancy, Fagin'nin hırsızlar çetesinin üyelerinden biridir. Roman boyunca Londra'nın pis sokaklarında yaşamış ve genellikle de pis işlerde çalışmıştır. Üst kesimden insanlar paraya oldukça düşkündür ve aç gözlülüklerinden şehrin görünümüne önem vermemişlerdir. Yoksul kesimler de kirli bir şehirde yaşamak zorunda kalmıştır (Urgan, 1991). Nancy'nin evi, yoksul olmasından kaynaklı Londra'nın en pis, dar, tehlikeli köşeleri ve kaldırımları olmuştur. Fakat buna rağmen merhametli ve iyi bir kadın olmuştur. Nancy yaşamını kendi isteği ile seçmemiştir. Kader onu bu hayata sürüklemiştir. Hırsız ve haydutların dostu, yolunu kaybetmiş, kimsesiz, zavallı bir kadındır ve küçük yaşlarda hırsızlığa başlamıştır. 12 yıldır hırsızlar çetesinin emirleri altında yaşamını sürdürmüştür (Dickens, 2007, s. 163). Bu, hırsızların ona sunduğu bir yaşam olmuştur. Nancy uzun saçlı, bakımsız, pek bir güzelliğe sahip olmayan, giyimi ise eski ve kirli olan bir kadındır (Dickens, 2007, s. 90). Dış görünümüyle bile Nancy düşmüş kadın olarak okuyucuya aktarılmıştır. Dickens eserinde de Nancy için doğrudan “düşmüş, alçalmış kadın” ifadelerini kullanmıştır.

İntibah romanında, Mehpeyker lüks yaşamalı görünen, giyimine ve süsüne özen gösteren, özgüvenli, kendinden emin, Nancy'nin aksine güzel bir kadın olarak tipleştirilmiştir. Hatta güzelliğinin farkında olup bunu kendi lehine çevirebilen, yalanlar içinde yaşamış, parayla işini gören düşmüş bir kadındır. Namık Kemal de Mehpeyker için doğrudan “alçak, kötü, fesat” kelimesini kullanarak onun düşmüş kadın olduğunu göstermiştir (Dickens, 2007, s. 412).

Tablo 4.2: *Oliver Twist* ve *İntibah* Romanlarında Düşmüş Kadın Temsili Olarak Nancy ve Mehpeyker Karakterlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Roller

Oliver Twist ve İntibah Romanlarındaki Kadın Karakterler	Nancy	Mehpeyker
Victoria ve Tanzimat Dönemi'nde Düşmüş Kadın Temsili Olarak Nancy ve Mehpeyker Karakterlerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Roller	Hayat Kadını	Hayat Kadını
	İffetsiz	İffetsiz
	Hilekar	Hilekar
	Merhametli	Gaddar
		Hinzır
	İtaatkar	İtaatkar
	Cesur	Cesur
	Hırslı	Hırslı
	Erdemli	
		Nazlı ve Cilveli
	Eğlence Düşkünü	Eğlence Düşkünü
	Güvenilmez	Güvenilmez
	Pasif	Pasif
		Etkileyici
		Kıskanç, Rezil ve İntikamcı
	Gururlu	
	Ümitsiz	
		Onursuz
	İnançlı	
		Süslü

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Oliver Twist romanında ise Nancy hayat kadını rolündedir. Victoria Dönemi'nde cinsellik veba olarak görülür ancak Nancy gibi kadınlar yaşamlarına devam edebilmeleri için sokaklarda cirit atmaktadır (Gilmour, 1993). Aynı zamanda o dönemde evlilik dışı cinsel birlikteliği yaşayan kadınlar düşmüş kadın olarak kabul edilmektedir (Logan, 1998). Nancy, Fagin tarafından küçük yaşta masumiyetini kaybetmiş ve yaşamına hayat kadını olarak devam etmiştir. Nancy bir sokak kadınıdır. Küçüklüğünden beri sokaklarda ve kaldırımlarda büyümüş, haydutlarla yaşamış ve yolunu kaybetmiş kimsesiz bir kadındır:

“Bu kızın hayatı Londra kentinin kaldırımlarında ve en bayağı, en pis köşelerinde harcanıp boşa gitmişti ama ruhunda kadınlık hasletinin hiç bozulmadan kalabilmiş bir parçası hala vardı” (Dickens, 2007 s. 411).

Victoria Dönemi’nde bu tip kadınlar hem Londra’yı hem de İngiliz toplumunu lekelemektedir (Mayhew, 2005). Nancy de kaderinden ve yaşam tarzından ötürü toplum tarafından dışlanmıştır. Dickens, Nancy için *“kaltak, kahpe ve sokak şırfıntısı”* sıfatlarını kullanmıştır. O dönem İngiltere’de kadınlar yaşamın zorluklarından, geçimini sağlayabilmek için hayat kadını olmayı seçerlerdi (Mitchell, 2009).

Nancy gibi Mehpeyker de hayat kadını rolündedir. Mehpeyker alçak bir aile de yetiştirilmiştir. Bu nedenle de kendisi de alçakça bir yaşam sürmeye devam etmiştir. Her iki karakter de kimsesizdir ve toplum tarafından dışlanmıştır. Kemal de Mehpeyker için *“ahlaksız, namussuz, iffetsiz, kötü ahlaklı, zina yapan kadın, fahişe, facire”* sıfatlarını kullanmış ve hayat kadını olduğunu doğrudan okuruna göstermiştir (Kemal, 2022, s. 76-77).

Nancy hem erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamakla hem de hırsızlar çetesinin pis işlerini yapmakla yükümlü bir karakterdir. Sevgilisi Sikes ile uzun süreli birlikteliğine rağmen evlenmemişlerdir. Çünkü Nancy evlenilecek bir kadın değildir. Bekâretini evlenmeden önce kaybetmiş ve sevgilisi ile birlikte yaşadığı için de hayat kadını, iffetsiz kadın olarak kabul edilmektedir. Victoria Dönemi’nde kadınların evcimen rolü ideal kadın olarak kabul edilmekte ve ev içerisindeki görevini yerine getirmesi nedeniyle iffetli kadın olarak adlandırılmaktadır (Mete, 2022). Bu tip kadınlar toplum tarafından saygınlık görmez, bunun yerine kötü itibar sahibi olur.

“Şimdi senin yerine bir din adamı olsa bana mutlaka tepeden bakar ve katran kazanlarından, sıra köprülerinden dem vurup vaaz verirdi. Ah, güzel küçük hanım! Tanrı’nın hizmetinde olduklarını söyleyenler, acaba neden senin gibi sevecen, merhametli davranmazlar bizim gibi zavallılara karşı!” (Dickens, 2007, s 475).

Mehpeyker herhangi bir çeteye üye olmasa da o da tıpkı Nancy karakteri gibi erkeklerin cinsel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü bir hayat kadınıdır. Yaşlı ve zengin olan Abdullah Efendi ile başka kadınlarla ilişkisine rağmen, birlikteliği vardır. Onunla yılda sadece iki kez görüşen metres kadın rolündedir. Ayrıca Abdullah Efendi ile birlikteliği olmasına rağmen aynı zamanda Ali Bey’le de bir

ilişki içerisinde. Nancy gibi Mehpeyker de eğlenecek kadındır. Mehpeyker de Tanzimat Dönemi'nin iffetsiz kadını simgeler.

Tanzimat Dönemi'nde kötü kadınlar toplumun beklentisi dışında hareketler sergiler (Özkan, 2019). Ali Bey'i ilk gördüğünde yakışıklı olmasından dolayı arabasının içerisinde ona doğru el hareketi yapar. Bu hareketi yaptığında Ali Bey arkadaşları ile birlikte. Mehpeyker'in, bu hareketi erkeklere karşı yapması onun için pek de namuslu bir kadına uygun bir davranış olmadığını gösterir. Mehpeyker İstanbul'da tanınmış bir hayat kadınıdır. Erkekler onu eğlence olarak kullanır. Kerhaneye gider, çevresindeki insanlar da onun gibi bu mekanlarda takılır. Utanılacak bir yaşam tarzı vardır. Kemal şu sözleri ile onun hayat kadını olduğunu okuruna göstermiştir:

“O kadının ismine Mehpeyker derler, değil mi? Hani şu ufak körfezin kenarındaki pembe yalıda oturur. İstanbul eğlencelerine alışık olanlardan kimi tanırsanız sorunuz. İşte, Atıf burada duruyor, güveniniz varsa, size halini o da tarif edebilir. Mehpeyker o derece meşhur bir fahişedir ki memleketin içinde kendisiyle beraber olmamış belki sizden başka bir delikanlı yoktur” (Kemal, 2022, s. 103).

Mehpeyker, Nancy'nin aksine nazlı, işveli cilveli bir kadındır. Baş başa kaldıklarında cilvesi ile Ali Bey'i baştan çıkarmış, sözleri ve sergilediği tavırlarla öpüşmeyi başlatan ilk taraf olmuştur (Kemal, 2022, s. 127).

İffetsiz hayat kadınları toplumun normlarına uymadıkları için hayat seçimlerine, haklarına saygı gösterilmemektedir. Hayat kadını olarak damgalanır ve aşağılanırlar. Nancy ve Mehpeyker, erkekler tarafından dışlanmasının yanı sıra diğer iffetli kadınlar tarafından da hayat kadınlığından damgalanmakta, hor görülmekte ve hakarete uğramaktadırlar. Herkes bu kadın tipinden tiksiniyor. Toplum tarafından onlara yapılan bu davranışlar cinsiyetçi bir tutum ve ayrımcılığın göstergesi sayılabilir. Her iki karakter de namusundan ötürü dışlanmış, toplum tarafından ayrımcı etiketlemelerle kısıtlanmışlardır.

Oliver Twist ve *İntibah* romanlarında düşmüş kadınlar hilekâr olarak betimlenmiş ve anlatılmıştır. Hilekâr kadın tipi, genellikle zeki, kurnaz, yalancı, manipülatif, hırslı ve kararlı olabilmektedir. Hilekâr kadın entrikalarla dolu dünyasında kendi yolunu bulmak için zekâsını kullanarak planlarını ustalıkla kurar. Attığı her adım onun için bir stratejidir. Kendini aklayabilmek için yalana

başvurur. İnsanları kolayca okur ve sözleri ile onları manipüle eder. Aynı zamanda hırslı ve kararlı bir yapıya da sahip olabilirler.

Nancy ve Mehpeyker karakterleri Victoria ve Tanzimat Dönem'lerinin hilekâr kadın tipleri olarak karşımıza çıkar. Hilekâr kadınlar akıllıdır. *Oliver Twist* romanında Fagin, Oliver çeteden uzaklaştığında, onun izini bulması için Nancy'i görevlendirmiştir. Çünkü Nancy, akıllı ve ona verilen görevi en iyi şekilde yerine getiren biridir. Onun yapacağı tek şey zekâsı ile plan yapıp Oliver'ın yerini öğrenmektir (Dickens, 2007). Nancy'nin hedefine ulaşmak için gösterdiği çabalar ve kurduğu planlar, onun zeki olduğunun göstergesidir. Bu hareketleri sergilemek ve planlamak zekâ gerektiren bir iştir. Sikes, “*Kör olayım, bu kıza öyle derin bir saygım var ki... Tanrı vergisi cevherlerinden ötürü*” (Dickens, 2007, s. 147) sözü ile kadınlığının yanında onun zekâsını vurgulamaktadır. Aynı zamanda Sikes, Nancy için “*Kadınlığın şeref madalyası!*” (Dickens, 2007, s. 126) cümlesini de kullanmıştır. Bu gibi cümleler kalıpyağı olarak kabul edilebilir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Nancy'nin merhametliliği ağır basmış ve Oliver'ı koruma güdüsü harekete geçmiştir. Çocuğa olan korumacı tavrı arkadaşlarının da dikkatini çekmiştir. Çocuk hakkındaki gelişmeleri ve diğer mühim konuları kızın yanında konuşmak istemeyen Sikes ve Fagin, içki doldurma bahanesiyle kadını yanlarından uzaklaştırır. Nancy zeki bir kadın olduğu için bu durumun farkındadır.

Nancy kurnazlığı ve yalancılığıyla da hilekâr rolünü ortaya çıkarmıştır. Kıvrak zekâsı ile Oliver'ı bulmuştur ancak çevresindekileri çocuğun kardeşi olduğuna inandırması gerekir. Kardeşini kaybeden bir kız kardeşin, tıpkı onu bulduğunda sergileyebileceği davranışı önceden planlamıştır. Kardeşini bulduğu için ağlamış ve çevresindekiler küçük çocuk kadının kız kardeşi olmadığını söylese de kadına inanmıştır. Bu kurnazlığı ve yalancılığı sayesinde çocuğa bir adım daha yaklaşmıştır. Bu özellikleri sayesinde Fagin ve Sikes tarafından bir numaralı suç ortağı olarak görülmüştür. Oliver'ı bulmak için aldığı yol ve daha sonrasında onu bu bataklıktan kurtarmak için gösterdiği çaba, aynı zamanda onun kararlılığının ve hırslının göstergesi olarak kabul edilebilir. Dickens (2007, s. 458), Nancy için doğrudan “kurnaz, yalancı ve aldatıcı” kelimelerini kullanarak onun hilekârlığını vurgulamaktadır.

İntibah romanında Mehpeyker, akıllı bir kadındır. Mehpeyker, hilekâr bir karakterdir. Romanın başından itibaren Namık Kemal, Ali Bey'i kendine beğendirmek ve âşık etmek için namuslu bir kadınmış gibi davranan Mehpeyker karakterinin kurnazlığı ve yalancılığı ile birlikte hilekârlığını öne çıkarmıştır. Romanda Mehpeyker, ilk tanıştıklarında kendini ağırdan satmış, sonrasında adamın yanlış bir hareketinde adının lekeleneyeceğinden söz etmiştir. Hâlbuki Mehpeyker adı lekelenmiştir, İstanbul'da tanınmış bir hayat kadınıdır. Hatta Ali Beyi tavlamaaya çalışırken masumiyetini öne sererek baştan çıkarıcı hareketleriyle etkilemeye çalışmıştır. Ali Bey ise bu durumun, onun namusundan kaynaklı bir davranış olduğunu düşünmüştür (Kemal, 2022).

Mehpeyker entrikalarla dolu dünyasında kendi yolunu bulmak için zekâsını kullanarak planlarını ustalıkla yapmıştır. Ali Bey, Mehpeyker hakkında arkadaşları tarafından uyarıldıktan sonra soluğu kadının yanında almıştır. Ancak Mehpeyker olmaları öngördüğü için Ali Bey'e söyleyeceği her kelimeyi önceden hazırlamıştır. Aldığı tedbirlerden biri süslenmek olmuştur. Bu sayede Ali Bey'i etkisi altına alacak o da Mehpeyker'e inanacaktı. Ali Bey'e kendini açıklamak zorunda kaldığında ise onun hakkında söylenenleri kabul etmiş, onu gördükten sonra değiştiğini söylemiş ve ikna edebilmek için yalana başvurmuştur. Hatta Ali Bey onu terk ettiğinde, geri dönmesi için yalandan intihar içerikli mektup yazarak adamı kandırmıştır. Mehpeyker sadece Ali Bey'e yalan söylememiş, Dilaşup masum, namuslu bir kadın olmasına rağmen, onun adını da lekelemiştir. Mehpeyker yalancı olmasına rağmen sadece bir kez dürüst olmuş Dilaşup'a olanların hepsinden kendisinin sorumlu olduğunu itiraf etmiştir (Kemal, 2022, s. 234).

Her iki karakter de zekâları, kurnazlıkları, yalanları, hırsları ve karallılıklarıyla hilekâr rolünde gösterilmiştir. Ancak Mehpeyker ve Nancy'nin hilekârlıkları arasında bir fark vardır. Mehpeyker'in hilekâr olduğu kadar manipülatif bir kadındır. Manipülatif rolüyle Ali Bey'i etkisi altına almış ve kendine âşık etmeyi başarmıştır. Aynı zamanda erkeğinin ona geri dönmesi için her türlü sahtekârlığa başvurmuş ve kendini küçük düşürmüştür.

19. yüzyılda İngiltere ve Osmanlı'da Nancy ve Mehpeyker karakterleri düşmüş kadın temsilcilerinin yanında itaatkâr kadın rolünde de verilmiştir.

İtaatkâr kadın, karşısındaki kişiye (genellikle de karşı cinsine) boyun eğ, gücünü kabullenir ve ona teslim olur. Tüm kadınlar uysal olmalı, erkeği tarafından gelebilecek haksızlıklara katlanmalı ve itaat etmelidir. Bunu kendi iyiliği için yapmalıdır. Çünkü kadın, erkeğin otoritesi altında yaşamını sürdürme mecburiyetindedir (Pakdemirli, 2015). Erkekler kadınlardan onlar üzerinde kurdukları otoriteye itaat etmelerini beklemektedir (Mill, 1971). Bir nevi erkekler, kendilerine ait bir köle sahibi olmayı istemektedir.

Her iki romanda da kadın karakterlerin karşı cinse boyun eğdiği, sözünden çıkmadığı görülmektedir. İtaatkâr kadın rolünde Nancy, sevgilisi Bill Sikes’a kız arkadaşlık görevi olarak itaat etmektedir. Romanın sonlarına kadar Nancy karakteri Sikes’ın sözünden hiç çıkmamıştır. Sikes tarafından şiddete uğradığında surat asmasını istemediğini, genel tavrını takınmasını emrettiğinde sözünü dinleyip dediklerini yerine getirmiştir. Nancy ölümle tehdit edilmesine rağmen hala haydutun yanında kalıp ona itaat etmeye devam etmektedir. Nancy, Oliver’ın durumuna üzölmüş ve ona yardım edebilmek için tüm yollara başvurmuştur. Kafasını dinleyebilmek ve temiz hava alabilmek için dışarıya çıkmak istediğinde bile Sikes ona izin vermemiş, kapıyı kilitlemiştir. Nancy gittiği yerin hesabını sevgilisine vermekte ve onun sözlerine itaat etmektedir. Ancak Nancy karakteri içsel çatışmalar yaşamış ve romanın son bölümlerinde değişime uğrayarak erkeğin sözünden çıkmaya, ona itaatlığından vazgeçmeye başlamıştır. Bu durum Sikes’ın, kadının hayatında başka bir erkek olabilme ihtimalini düşünmesine sebep olmuştur.

Mehpeyker *“Kadınlar sahibini, hâkimini bilir. Biz hiçbir vakit efendilerimizle eğlenmeye cesaret edemeyiz, işimiz yalnızca onlara eğlence olmaktır”* (Kemal, 2022, s. 80) sözleriyle kadınların erkeklere karşı olan itaatkârlık rolüne değinmiştir. Nancy’nin Sikes’a olan itaati gibi Mehpeyker de, Abdullah Efendinin aşağılık biri olmasına rağmen ona itaat etmiştir. Nancy için aralarındaki tek fark biri sevgisi için yaparken bir diğeri kendi çıkarı için itaatkâr olmayı seçmiştir.

Mehpeyker de Nancy gibi erkeğinin sözünü dinlemektedir. Abdullah Efendi, Mehpeyker’in Ali Bey’le olan ilişkisini öğrendikten sonra altı ay kadar daha birlikte olabileceğini sorasında ise ondan vazgeçeceğini söylemiş,

Mehpeyker de erkeğinin sözünü dinleyerek bunu kabul etmiştir (Kemal, 2022, s. 157). Mehpeyker yaşadıkları olaylara rağmen erkeğine itaat etmekten vazgeçmemiştir.

Nancy erkek arkadaşının içkisini tazeler, sofrasını hazırlar ve hatta onu zamanında uyandırabilmek için saatlerce uykusundan feragat edip ateşin başında nöbet tutar (Dickens, 2007, s. 206). Nancy, Sikes’a boğun eğmekte, onun yaşam şekline göre hareket etmekte ve her konuda destek olmaktadır. Buna rağmen ondan şiddet görmeye de devam etmektedir. Metinden verilen örneklerle bakıldığında Nancy karakterinin aynı zamanda hizmetkâr rolünü de temsil ettiği söylenebilir. Ancak Mehpeyker karakteri için hizmetkâr rolünü temsil ettiği söylenemez.

19. yüzyılda İngiltere’de ve Osmanlı’da düşmüş kadın tipinin toplumsal cinsiyet rollerinden bir diğeri de “güçlü kadın”dır. Güçlü kadınlar, kültürlerinin belirlediği toplumsal cinsiyet rollerinin sınırlarını zorlayan, korkusuz, kendi bildikleri doğrultusunda hareket eden, bağımsız ve güçlü bireylerdir. Toplumun kadınlardan beklediği, onlara layık gördüğü rollerden biri güçlü ve cesur olmalarıdır (Aydın & Aydın Aslaner, 2015, s. 29). Genellikle kadınların cesur olması, iyi kadın rolündeki kadınlardan beklenen roller olarak kabul edilir. Ancak kötü kadınlar da cesur rolünü üstlenmektedir. Nancy ve Mehpeyker karakterleri güçlü kadın rollerini temsil etmektedir. Her iki karakter de korkusuz, gözü pek, yürekli ve asi tipler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nancy’nin güçlü kadın olduğunun en parlak örneği Sikes ile arasında geçen diyalogtur:

“...Tam o sırada Nancy bir sıçrayışta kapıyı tutup kapadı ve önüne geçerek, “Bill! Salma köpeği! diye haykırdı. “Tut köpeği, yoksa çocuğu paramparça edecek!”

Sikes kızın ellerinden kurtulmaya çalışarak, “Parçalasın, parçalarsa!” dedi. “Savul kız, yoksa duvara çarptığıkm gibi kafatasını ikiye bölerim senin!”

Kız adamla boğuşarak, “Vız gelir Bill, vız gelir!” diye çılgık çılgıla bağırdı. “Önce beni öldürmedikçe salamazsın köpeği çocuğun üstüne!” (Dickens, 2007, s. 160).

Nancy, Sikes’ın vahşi köpeğini küçük çocuğun üzerine saldırma emrini vermemesi için kendi canını tehlikeye atarak siper olmuştur. Köpeğin kadını yere

sermesine rağmen gücünü bırakmayıp korkusuzca adama karşılık vermeye devam etmiş, cesur yürekliliği ile güçlü bir mücadele vermiştir. Nancy yılmadan dik başlılığıyla adamlara karşı direnmiş, Oliver'ı koruyarak haydutlar çetesinin tümünü karşısına almıştır. Tehlikeli işler peşinde korkusuzca mücadele etmesi, onun güçlü bir kadın olduğunu göstermektedir (Dickens, 2007, s. 160-164). Mehpeyker de bütün varını yoğunu ortaya koymuş ve Ali Bey'den intikam almanın peşine düşmüştür. Adamın ona söylediği hakaretlerden sonra peşinden koştuğu adam, artık onun için sadece bir düşman haline gelmiştir. Bütün gücünü intikam almak ve masum bir karakter olan Dilaşup'un iffetini kaybetmesi için harcamıştır (Kemal, 2022, s. 212).

Nancy ve Mehpeyker kendi doğruları doğrultusunda hareket eden, ne istediğini bilen kadın tipinde gösterilmiştir. Her iki karakter de bir mücadele doğrultusunda hareket eden güçlü kadın rolündedir. Bu rol onları erkeklere karşı meydan okumalarında teşvik etmiş, roman boyunca güçlü bir mücadele vermişlerdir.

İki karakterin de güçlü olması, hedefleri doğrultusunda pes etmeden mücadele etmeleri hırslı kadın olmalarını temsil etmektedir. Nancy'nin hedefi, haydut arkadaşlarının elinden Oliver'ı kurtarmak, Mehpeyker'in hedefi de Dilaşup'un hayatını lanetlemek ve Ali Bey'den yaptıklarının hırsını alabilmektir.

19. yüzyıl Victoria ve Tanzimat Dönemi edebiyatında alçak kadınların güvenilmez kadın rolünü de temsil ettiği söylenebilir. Güvenilmez kadın, sadakatsiz, güven olmayan ve ihanet eden bir tiptir. Nancy karakterinin 19. yüzyılın güvenilmez kadın tipini temsil ettiği aşikârdır. Nancy, Oliver'ı almak için yanına gitmiştir. Çocuğa her ne kadar zarar vermeyeceğini açıklasa da Oliver, onun güvenilmez alçak bir kadın olduğunun farkındadır. Kadın onun için arkadaşlarından şiddet görmüş olsa da Oliver'ın güvenini kazanamamıştır (Dickens, 2007, s. 202-204). Üstelik çocukluğundan beri tanıdığı, birlikte yaşadığı dostları bile kadına güvenmemektedir. Mühim bir konu olduğunda Nancy'den uzaklaşıp kendi aralarında konuşmayı tercih etmektedirler (Dickens, 2007, s. 399-404). Nancy o kadar güven vermeyen bir kadındır ki, gece sokağa çıktığında dostları onu takip etmekte, ne yaptığı konusunda bilgi sahibi olmaya çalışmaktadırlar. Nancy'nin güvenilmez olduğunun bir diğer kanıtı da Sikes'in

uyuması için içkisine uyuşturucu atmasıdır. Böylece onu savunmasız bırakmayı ve Oliver’a yardım etmeyi planlamaktadır (Dickens, 2007, s. 407).

Mehpeyker, romanın başlarında iffetli bir kadın tipine bürünerek güvenilir bir karakter olduğunu belli etmemiştir. Mehpeyker iblisle kıyaslanabilecek bir karakterdir. Namık Kemal onun için “şeytan” kelimesini kullanmıştır (Kemal, 2022, s. 236). Fakir bir aileden gelen, geçimini iğrenç bir adamdan sağlayan bir kadındır. Şatafatlı bir yaşamı vardır ancak bu yaşamı yalanlar üzerine kurulmuştur. Ali Bey’e de ailesinin varlıklı olduğunu söylemiştir. Bu durum onun melek görünümlü bir şeytan olduğunun kanıtıdır. Mehpeyker aynı zamanda Dilaşup’un namusunu kışkandığı için ona entrikalar çeviren bir kadındır. Yalanlar üzerine adını lekeleyerek Dilaşup’un hayatını alt üst etmiştir. Üstelik Dilaşup’a tehditler yağdırmıştır (Kemal, 2022, s. 199-219). Mehpeyker güvenilir bir kadındır ve güvenilir kadınlar aynı zamanda ihanet eden bir tiptir. Mehpeyker Ali Bey’e, Nancy de Sikes ve arkadaşlarına ihanet etmiştir. Verilen örnekler Nancy ve Mehpeyker’in güvenilir bir kadın olduğunun göstergesidir.

19. yüzyıl Victoria ve Tanzimat Dönemi’nde düşmüş kadınların “eğlence düşkünü” olması onlara layık görülen roller arasındadır. Eğlence düşkünü kadınlar zevklerinin peşinde koşan, yeni deneyimler edinmeyi seven ve zevkleri doğrultusunda yaşamlarını sürdüren kadınlardır. Kendi tutkuları ve ilgileri onlar için daima ön plandadır.

Nancy ve Mehpeyker eğlence düşkünü kadınlardır. Her ikisi de alkol tüketir, eğlenir ve gezer. Dolayısıyla da yaşam tarzları birbirlerine benzemektedir. Nancy aynı zamanda uyuşturucu da taşımaktadır. Erkek arkadaşı Sikes’ı uyutmak için içkisine uyuşturucu atmıştır. Mehpeyker ise alkol tüketen, şehvetine düşkün zevk sahibi bir kadındır. Namık Kemal onun için “*Uzun uzadıya düşündükten sonra, aşırı şehvet düşkünlüğünün üstesinden bir türlü gelemeyerek baştan ayağa sitemle dolu bir mektupla, feleğin kendisi için hatırladığı geleceğin başlangıcını hızlandırmaya kalkıştı. Lakin mektubuna bir cevap bile alamadı*” (Kemal, 2022, s. 171-172) ifadesini kullanarak şehvet düşkünü bir kadın olduğunu vurgulamıştır. Mehpeyker, Ali Bey’i etkilemek için ondan önceki yaşamında hayatının gezmekten ve eğlenmekten ibaret olduğunu söyleyerek eğlence düşkünü bir kadın

olduğunu göstermiştir. Her ne kadar ondan önceki hayatının bu denli olduğunu iddia etse de bu yaşam tarzında yaşamaya devam etmiştir. Gazinolarda eğlenmesi de zevkine düşkün bir kadın olduğunu kanıtlar niteliktedir. “*Gülmekteni eğlenmekten başka bir şey düşünmeyen Mehpeyker*” (Kemal, 2022, s. 177) ifadesiyle Namık Kemal bir kez daha onun eğlence düşkünü bir kadın olduğunu göstermiştir.

Her iki kadın karakter de aynı zamanda pasif kadın rolündedir. Victoria Dönemi’nde pasif ve narin kadınlar ideal kadın olarak kabul edilmekte ve ev işleri onlara uygun görülmektedir (Karasulu, 2019). Ancak Victoria Dönemi’nin düşmüş kadın tipini yansıtan Nancy karakteri, pasif/değersiz davranışlara dayalı roller sergilemektedir. O dönem İngiltere’inde kadının kontrolü erkeklerdedir. İsterlerse kadına şiddet uygulayabilir ve bu durum da normal olarak kabul edilir (Forman, 2000). Aynı şekilde Mehpeyker karakteri de pasif bir role sahiptir. Her iki karakter de güçlü kadındır ancak zıt bir biçimde pasif rolde değersiz da olarak okura sunulmuştur.

Nancy, kimse tarafından değer görmemiş bir kadındır. Bir gün bitkin ve yorgun düştüğü için baygınlık geçirmiş Sikes’in ise kadını ayıltmak için ilk başvurduğu yöntem küfretmek, daha sonrasında yardım istemek olmuştur (Dickens 2007, s. 394). Bu ve benzeri durumlar, değersiz bir kadın olduğunun göstergesidir. Sikes’in haydut bir adam olmasına rağmen onunla birlikteliğini devam ettirmesi, onu öpmesi, kötü yürekli adama olan aşkı onun kendisine değer vermediğinin göstergesidir. Nancy’nin şiddete ve küfürlere maruz kalması onun pasif bir rolde olduğunu göstermektedir.

İntibah romanındaki Mehpeyker karakteri de Nancy gibi pasif bir rolde sunulmuştur. Ailesi ve toplum tarafından değer görmeyen Mehpeyker, Ali Bey tarafından da hakaretlere şiddete uğramış bir kadındır. Ali Bey’in bu tavırlarına karşılık kendisi ise yalvarmakla yetinerek kendine olan değersizliğini de göstermiştir. Gelenekçi toplumlarda kadınlar erkeklere nazaran daha zayıf ve değersiz görülerek ikinci planda tutulmaktadır (Lorber, 2001). Her iki karakter de ikinci planda tutulmuştur.

Mehpeyker de, Nancy de sevdikleri adam tarafından öldürülerek hayatlarına son verilmiştir. Her ne kadar güçlü bir kadın olsalar da pasif rolde olmaları onların şiddete uğramalarına sebep olmuştur. Her ikisi de aşağılanmış, değeri düşürülmüş ve saygıyı hak etmeyen kadınlar olarak gösterilmiştir. Bu durum aynı zamanda o dönemin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yansıtmaktadır. Kadına şiddet, cinsiyet eşitsizliği olarak değerlendirilmektedir (Gökkaya, 2009).

Oliver Twist romanında Nancy'nin, düşmüş kadın tipi olarak toplumsal cinsiyet rollerinden bir diğeri de merhametli kadın rolüdür. Toplumun belirlediği ve bireylerden sergilemek istediği tutum ve davranışlar vardır. Toplumun kadından beklediği tutumlardan biri özellikle de merhametli olmasıdır. Ancak aksi bir durum yaşandığında kadın, toplum tarafından aşağılanmakta ve ötekileştirilmektedir (Bilgiç, 2021, s. 313). Nancy de düşmüş bir kadın olduğu için toplum tarafından duygusuz, merhametsiz gibi kötü önyargılara maruz kalmış ve dışlanmış bir kadındır. Fakat Nancy, kötü bir hayat sürdürmek zorunda kalmasına rağmen merhametli bir kadın olarak hayatına devam etmiş ve merhamet duygusunu son nefesine kadar kaybetmemiştir.

Nancy, özellikle de Oliver'a karşı korumacı, kurtarıcı ve vefalı tavrıyla kendi rolünü ortaya koymuş bir karakterdir. Oliver'ın küçük yaşına rağmen hayatın ona sunduklarına, insanlar tarafından maruz kaldığı acımasızlığa göz yummamış ve kendini defalarca onun için öne atmıştır. Fagin ve çetesi küçük çocuğa şiddet uygulayacakları vakitte gözü kara bir halde kendini onun için siper etmiştir.

"Seni geçen sefer hırpalamaktan kurtardım; bir şey olursa gene kurtarırım!" diye sözünü sürdürdü. "Zaten şimdi de senin hatrın için geldim. Çünkü seni almaya benim yerime başkaları geleydi herhalde iyice tartaklardı. Senin sessiz sedasız, uslu uslu geleceğine söz verdim. Böyle yapmazsan ancak zararlı çıkarsın. Bana da kötülük etmiş olursun. Canıma bile mal olabilir bu. Bak şunlara! Tanrı tanışım olsun ki senin için katlandım bunlara! ..." (Dickens, 2007, s. 203).

Nancy bu sözleri ile Oliver'ı olabilecek tehlikelere karşı uyarılmış ve öğütler vermiştir. Korumacı ve kurtarıcı tavrıyla merhametli olduğunu göstermiştir. Nancy, Oliver'a baktığında onun için üzümekte ve hatta ona bakmaya bile kıyamamaktadır. Ona her baktığında hem kendinin hem de arkadaşlarının yaptıklarını hatırlayıp düşman kesilmektedir. Çocuğu, kötülerin elinden kurtarmak için gösterdiği korumacı ve vefalı çabanın sonucuna ulaşmış ve en yakınları

tarafından öldürülmüştür (Dickens, 2007, s. 491-492). Bu davranışı aynı zamanda erdemli olduğunu da göstermektedir. Dickens, Sikes karakterinin ağzından “*Dünya’da bundan daha vefalı bir kız olmaz!*” (Dickens, 2007, s. 407) sözlerini kullanarak vefalı olduğunu doğrudan okura sunmuştur.

Mehpeyker ise Tablo 4.2’de de verildiği gibi “hınzır” rolünü temsil etmektedir. Roman boyunca okura neredeyse bütün hareketleri, düşünceleri ve sözleri ile kötü niyetli olduğunu kanıtlamıştır. Romanın başlarında Ali Bey’i yakışıklı olduğu için tavlama niyetinde bulunmuştur. Romanın sonlarına doğru ise Ali Bey’den intikam almak için hain planlara başvurmuştur. Dostu Abdullah Efendi’yi öptüğünde bile isteklerini yerine getirebilmesi düşüncesiyle kötü niyetliliğini belirtmiştir. Aynı zamanda 22. bölümde (Kemal, 2022) Ali Bey’in koynuna girebilmek için çeşitli çareler aramış ve para karşılığı adam tutarak peşinde koştuğu Ali Bey’in, dara düştüğünde kendisine para istemesi için planlarına devam etmiştir. Mehpeyker, Ali Bey’in son reddetmesini kendisine yedirememiş ve onu öldürme niyeti ile yanıp tutuşmuştur. Namık Kemal onun için “hınzır”, “melune”, “habise” ve “fesat” sıfatlarını kullanarak kötü niyetli olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur.

Mehpeyker, Ali Bey’i cilveli tavırlarıyla baştan çıkarmayı hedeflemiş ve bunu başarak kötü niyetinin yanında “etkileyici” olduğunu da göstermiştir. Aynı zamanda Dilaşup’un adını lekeleyecek kadar kötü davranışlarda bulunması “kıskanç”, “rezil” ve “intikamcı” olduğunu da ortaya koymuştur.

Nancy’e atfedilen toplumsal cinsiyet rollerinden biri de “gururlu” kadındır. Gururlu bir kadın hayatın zorluklarıyla başa çıkabilen, kendi değerlerini ön planda tutan, onurlu bir kişidir.

“Genç kadın, “Saat yediyi az geçti Bill.” Diye yanıtladı “Nasılsın bu akşam?”

Mr.Sikes, “Hoşaf gibi,” diyerek kendi gözleriyle kol ve bacaklarına lanet okudu.Sonra “Gel, yardım et de şu kahrolası yataktan kalkayım!”dedi.

Hastalık Mr.Sikes’in huyunu düzeltmiş değildi. Çünkü onun kalkıp bir sandalyeye oturmasına yardım eden kıza, beceriksizliğindne ötürü sövüp saymakla kalmayıp bir de tokat attı.

“Sızlanıyorsun, öyle mi?” dedi. “Hadi be, burnunu çekip durma orada. Kes şu mızızlanmayı; duydun mu?”

Kız başını iki yana salladı ve gülmek için kendini zorlayarak, “Duydum,” dedi. “Söyle bakalım; ne koydun gene kafana?” (Dickens, 2007, s. 412)

Burada Nancy’nin kendisine karşı yapılan şiddet ve insandışı davranışlara karşı baş edebilmesinden gurur duyduğu anlaşılmaktadır. Mr. Sikes’ı desteklemesine karşın yine şiddete maruz kalmış ve kendini gülmeye mecbur kılmıştır. Onun için gururlu olmak, zayıflık göstergesidir.

“Ama bu temiz duygularla çarpışan gururu vardı: Gurur denilen günah en yüksek ve saygın kişiler kadar en bayağı ve kirli kişilerin de malıdır! Hırsız ve haydutların dostu, kötülük yuvalarının sürgünü, zindan ve hapis kalıntılarının suç ortağı olan ve darağacının gölgesinde yaşayan bu yoksul yaratığın, bu düşmüş, alçalmış kadının bile gururu, içindeki o narin kadınlık ışıltısını dışarı vurmaktan onu alıkoyuyordu. Çünkü Nancy bu duyguyu zayıflık sayıyordu. Oysa düştüğü kirli hayatın, daha çocukken izlerini sildiği insanlıkla arasındaki tek bağ, bu duyguydu.” (Dickens, 2007, s. 412).

Dickens’in bu sözlerinden Nancy’nin bir kez daha gururlu olduğu sonucuna varılmaktadır. Aynı zamanda Rose, Nancy’e para teklifinde bulunarak biraz daha yardımcı olabilmeyi istemiş, Nancy onurlu bir kadın olduğu için teklifi kabul etmemiştir. Üstelik yaşama sevincinin olmadığını belirterek “umutsuz” olduğunu da göstermiştir. Kendi için kurtuluşun olmadığı, eski hayatına mahsur kaldığını düşünerek umutsuzluğuna değinmiştir.

Mehpeyker ise Nancy’nin tersine “onursuz” bir kadındır. Namuslu gibi görünmesi ve davranışlarıyla Ali Bey’i kandırmaya utanmamıştır. Abdullah Efendi altın karşılığıyla kötü kadınlarla birlikte olan alçak bir adamdır. Bu durum onun aşağılık olmasını kanıtlamasına rağmen, böyle bir adamı gelir kaynağı olarak kullanmaya devam etmektedir. Böylece yaptığı numaralardan hiçbir şekilde ne kendisine ne de onuruna bir saygısı olmadığını kanıtlamıştır.

“...Artık usanç geldi, al ücretini de biraz da var yeni peyda ettiğin dostlarını eğlendir!” dedi ve hızla koynundan çıkardığı dört beş yüz altınlık kâğıt parayı başına atarak aceleyle kapıya doğru koştu.

Şehvi heveslerinin esiri olan Hanımefendi ise bu dayanılmaz haakreti hazmetmekten de çekinmeyerek ve üzüntüsünün aşırı olmasından dolayı kapının önüne yığılarak, “Allah aşkına, beş dakika beni dinlede suçum varsa öldür!” sözleriyle ayağına sarılmak istediye de Ali Bey ayağıyla göğsünden kakarak kapıda açabildiği daracık aralıktan bahçeye atıldı” (Kemal, 2022, s. 159).

Diyalogdan anlaşıldığı üzere Ali Bey, Mehpeyker’in onuruna dokunacak cümleler sarf etmiştir. Fakat Mehpeyker bu ifadeleri umursamamış onursuzca

hareketlerine devam etmiştir. Bu durum kendine saygısı olmadığını göstermektedir.

Nancy'nin temsil ettiği toplumsal cinsiyet rollerinden bir diğeri ise “inançlı” kadın rolüdür. Oliver'ı daha önceden tanımamasına rağmen, onun iyiliği için hep dua etmiştir. Ölmeden önce son kez dua etmesi de inançlı olduğunu göstermektedir. Mehpeyker ise “gaddar” rolündedir. Ali Bey'in ölmesini isteyerek gaddarlığını okura göstermektedir. Sergilediği fesat davranışlar da bu durumu desteklemektedir.

“Olmaz... Olmaz... Biraz daha dur. O canı sıkıldıkça içmeye dalar, yarım saate kadar sızar. Uyku halinde ahirete göndermek daha kolaydır. O vakit tehlikenin olmadığından emin oluruz. Ama bıçak ta kalbine vurulacak. Ta şu elimle gösterdiğim yere... Benim zati derdim onun yüreğinden. Kendisinden evvel yüreğinin kanı toprağa düşmeli!” (Kemal, 2022, s. 225).

Mehpeyker bu sözleriyle tanrı korkusu olmadığını, inançsız bir karakter olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda Ali Bey için beddua edip, masum Dilaşup'u bıçakla öldürmekle de bir kez daha canı olduğunu kanıtlar. Kemal, Mehpeyker için “lanetli kadın” ifadesini kullanarak onu inançsız bir rolde temsil etmektedir.

Mehpeyker'in Nancy'den toplumsal cinsiyet bağlamında farklı olarak verilen rollerinden biri süslenmektir. Süslenmek onun için yaşamın bir parçasıdır. Ferace islam kültüründe vücudu ve hatları gizleyen, kolları kapatan Müslüman kadınların giydiği bir elbisedir (Oral, 1962, s. 17). Ferace dini bir kıyafet olarak kabul edilir ancak Mehpeyker onu süslenmek için kullanır (Kemal, 2022, s. 73). İnançsız bir kadın olduğu için de feraceyi dini yönüyle kullanması beklenmemektedir. Nancy ise yoksul bir kadın olduğun için süsüne ayıracak maddi güce sahip değildir.

Seçilen karakterlerden biri hırsız iken diğeri katildir. Fakat hırsızlık ve katillik toplumun cinsiyetlerden beklentisi olmadığı, bireylerin kendi tercihi sonucu olduğun için toplumsal cinsiyet rolü olarak kabul edilmez. Ancak yoksulluğun toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde önemli bir faktör olduğu seçilen karakterler üzerinden anlaşılmaktadır. Ekonomik şartlar ve cinsiyetlere karşı beklentiler arasında güçlü bir ilişki vardır. Romanın sonunda da Nancy, Oliver'a yardım edip erdem kazanarak hayata gözlerini yummuştur.

Mehpeyker ise planlarının sonucunda tehlikeli bir sonla alçakça bir ölümü hak eder şekilde Namık Kemal tarafından roman bitirilmiştir.

Her iki romanda da ideal kadın ve düşmüş kadın tipleri zıtlıklar üzerinden kurulmuştur. İdeal kadını niteleyen özellikler Batı ve Türk Edebiyatı'nda Sanayi Devrimi'nin etkisiyle toplumların kültürel etkileşimlerini gösterir bir şekilde temsil edilmiştir. Düşmüş kadın tipini niteleyen özellikler başta evrensel ahlak anlayışı olmak üzere Victoria ve Tanzimat Dönemi'nin toplumsal ve ahlaki normlarını yansıtmaktadır.

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet rolleri kültür ve değerler etrafında şekillenir. Bu roller kültürün bir parçasını oluşturur ve nesiller boyu kültür aracılığıyla aktarılır. Toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyetlere belirli roller verir ve bireylerden bu rollere uygun davranışları yerine getirmesi beklenir. Günümüzde giderek önemi artan toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler sosyolojinin temel konularından biri haline gelmiş olmakla birlikte toplumun aynası olan edebiyatın da ilgi alanına girmiştir. Bu anlamda edebiyat sosyolojisi alanında yapılan birçok araştırma ve inceleme literatürü oluşmuştur. Bir edebiyat türü veya edebi eser incelenerek temsil ettiği toplumun duygu ve düşünce yapısını anlayabilmek mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda, kadına dayalı toplumsal cinsiyet rollerini ve kadının toplumdaki yerini anlamak için edebiyat eserlerini incelemek önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Batı ve Türk edebiyatında kadının konumu ve kadına verilen değer toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında ele alınmıştır. İki farklı kültür arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları, toplumlararası ilişkiler ve kültürel etkileşimi ortaya koymak için yakın tarih aralıklarındaki Victoria ve Tanzimat Dönemi kadınlarının toplumsal cinsiyet rolleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu dönemlerin toplumsal durumlarına bakıldığında her iki dönemde de kadınlar ideal ve düşmüş kadın olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerini ortaya koymak ve değerlendirmek amacıyla örneklem olarak *Oliver Twist* ve *İntibah* romanları ele alınmıştır. Bu kitapların seçilme nedeni, hemen hemen aynı zaman aralıklarında yazılmış olmaları ve toplumsal cinsiyet bağlamında kadın rollerinin açık bir şekilde anlaşılır olmasıdır. Bu eserlerde ideal kadın olarak Dickens'ın Rose karakteri, Kemal'in ise Dilaşup karakterleri incelenmiştir. Düşmüş kadın temsilleri olarak da Dickens'ın Nancy, Kemal'in ise Mehpeyker karakteri incelenmiştir.

19. yüzyıl Batı ve Türk kültürünü yansıtan her iki romanda da kadın karakterlerinde toplumsal cinsiyet rolleri bakımından benzerlikler olduğu görülmüştür. Benzerlikleri tespit edilen iki eserde de ideal kadın olarak Rose ve Dilaşup karakteri ideal eş, ahlaklı, merhametli, hassas ve duygusal, saf ve masum,

sadık, koruyucu, fedakâr ve destekleyici olarak yansıtılmıştır. Her iki dönemin eserlerinde ideal eş olarak kadın tipi; kapalı bir ev ortamında, temizlik ve yemek gibi ev işleri görevlerini yapmakla sorumlu ev hanımı olarak tipleştirilmiştir. Partnerine karşı sorumlulukları bakımından ise aşkına ve ona bakmakla yükümlü tutulmuşlardır. Aynı zamanda piyano çalan ve şarkı söyleyendirler. İdeal bir eş olarak kadın tipi, marifetli, ailesine bakan ve hayatını eşine adayan bir kadın olarak yansıtılmıştır. Her iki kültürde de kadının toplumsal cinsiyet rollerinden biri ahlaklı olması olarak gösterilmiştir. Bu dönemde ahlaklı kadın tipi mütevazı, doğru, yardımsever, iyi yürekli, terbiyeli, namuslu ve erdemli kadın olarak temsil edilmiştir. Rose ve Dilaşup aracılığıyla merhametli kadın tipi ise empati yapabilen, sevgi dolu, korumacı, mutluluk saçan, umut veren, yardımsever vefalı kadın olarak ele alınmıştır. İki karakterin de üzüntülü olaylar karşısında gözyaşlarına hâkim olamamaları ve yasadıkları ızdıraplara karşı olan kalp kırıklıkları, hassas ve duygusal olduklarının göstergesi olmuştur. İyi, naif, sessiz, içten ve samimi bir kadın olarak betimlenmeleri de 19. yüzyılda toplumsal cinsiyet bağlamında ideal kadın tipinin saf ve masum olduğunu göstermektedir. Sevdikleri adama karşı olan sonsuz aşkları ve diğer karakterlere olan sevgi ve bağlılıkları ise sadık olduklarını göstermektedir. Her iki karakter üzerinden aynı zamanda sevdiklerine karşı yardımcı olmaları, desteklemeleri, karşılaşılabilecekleri tehlikelere karşı tedbirli olmaları ve onların mutlulukları ve iyilikleri için en iyisi için çabalamaları, Victoria ve Tanzimat Dönemi ideal kadın tiplerinin koruyucu, fedakâr ve destekleyici rolünde olduğunu göstermektedir. 19. yüzyıl Victoria Dönemi ideal kadın tipi, zorluklara göğüs gerebilen kadın olarak yansıtılmışken, Tanzimat Dönemi ideal kadın tipi, korunmaya muhtaç, pasif, itaatkâr, zavallı ve baştan çıkarıcı kadın olarak betimlenmiştir.

Victoria Dönemi'nde de olduğu gibi Tanzimat Dönemi için de ideal kadının evdeki melek olarak adlandırılması mümkündür. Çünkü Victoria Dönemi'nde “evdeki melek” olarak kadın tipi, ailesi için kendini feda eden, fedakâr, namuslu, alçakgönüllü ve masum olarak yansıtılır. Tanzimat Dönemi'nde de ideal kadın tipi, bu rolleri benimsediği için “evdeki melek” olarak adlandırılabilir.

Çalışmada ele alınan dönemlerde, düşmüş kadın tipinin toplumsal cinsiyet bağlamında benzer rollerle verildikleri anlaşılmaktadır. Victoria ve Tanzimat

Dönem'lerinde yazılmış olan bu eserlerde, Nancy ve Mehpeyker karakterleri, hayat kadını, iffetsiz, hilekâr, itaatkar, cesur, hırslı, güvenilmez, eğlence düşkün ve pasif rolleri ile dönemlerinin düşmüş kadın anlayışını ve tipini yansıtmaktadırlar. Seçilen iki kadın karakter de düşmüş kadın tipi olarak hayat kadını rolünde sunulmuş, yaşam tarzları nedeniyle toplumdan dışlanmışlardır. Toplumun beklediği roller dışında hareket ettiklerinden ve bireysel tercihlerinden dolayı iffetsiz kadın olarak gösterilmişlerdir. Zeki, kurnaz, yalancı, manipülatif, hırslı ve kararlı olmaları ile hilekâr kadın tipi şeklinde yansıtılmışlardır. Her iki kadın karakterin karşı cinse boyun eğerek, sözünden çıkmayarak isteklerini yerine getirmeleri, itaatkâr rolü temsil ettiklerini göstermektedir. Nancy ve Mehpeyker karakterlerinde korkusuz, bağımsız ve güçlü olmaları bakımından 19.yüzyıl Victoria ve Tanzimat Dönemi kadının cesur kadın imgesi canlandırılmıştır. Hırsları doğrultusunda mücadele etmeleri hırslı olduklarının, diğer karakterlere karşı güven vermemeleri ise güvenilmez olduklarının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda her iki karakterin de zevkleri doğrultusunda hareket etmesi eğlence düşkün olduklarının, narin olması ve şiddete maruz kalmaları ise pasif olduklarının göstergesidir.

Nancy Victoria Dönemi'nde ideal kadın tipinde evdeki melek olarak kabul edilmektedir. Tanzimat Dönemi ideal kadını temsil eden Dilaşup karakteri de onunla birlikte ideal kadının benzer niteliklerini taşımaktadır. Dilaşup karakteri de Tanzimat Dönemi'nin evdeki meleği olarak kabul edilebilir.

19. yüzyıl Victoria ve Tanzimat Dönemi'nde düşmüş kadın olarak temsil edilen Nancy ve Mehpeyker karakterleri incelendiğinde toplumsal cinsiyet rolleri bakımından farklılıkların da olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Victoria Dönemi'nde düşmüş kadın tipi olarak Nancy, merhametli, gururlu, ümitsiz, inançlı ve erdemli olmasıyla Tanzimat Dönemi düşmüş kadın tipinden farklı olarak yansıtılmıştır. Victoria Dönemi'nden farklı olarak Tanzimat Dönemi kadını temsil eden Mehpeyker kadını ise hınzır, etkileyici, kıskanç, rezil ve intikamcı, onursuz, gaddar, süslü, nazlı ve cilveli rolünde yansıtılmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda Victoria ve Tanzimat Dönemi romanlarındaki ideal ve düşmüş kadınların toplumsal cinsiyet rolleri bakımından benzer ve farklı rolleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Her iki dönemde de ideal kadın övülürken,

düşmüş kadın aşağılanmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri cinsiyetler arasında beklentileri doğrultusunda baskı kurmaktadır. Toplumların ataerkil yapıya sahip olmasından kaynaklı da cinsiyetler arasını eşitsizliklerin meydana geldiği sonucuna varılabilir. Toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı meydana gelen eşitsizlik özellikle de kadınların yaşamını olumsuz etkilemekte ve kadınlar üzerinde baskı kurmaktadır. Her iki eserde de düşmüş kadınların gündelik hayatta olduğu gibi edebiyatta da şiddete uğradıkları sonucuna varılmıştır. Her iki eserde de düşmüş kadın şiddete maruz kalmıştır ancak sadece Tanzimat Dönemi ideal kadın temsili olarak Dilaşup karakteri şiddete maruz kaldığı sonucuna varılmıştır. Mehpeyker karakterinden bahsedilirken bedeni ve cazibesi ile ön plana çıktığı için güzelliğin metalaşmasına sebep olmuştur.

Nancy karakteri romanın sonlarına doğru dönemin düşmüş kadınından beklenen davranışlardan farklı davranmaya başlamıştır. Nancy'nin de arkadaşlarının himayesi altından uzaklaşması, onlardan bağımsızca hareket etmesi, kendi ayakları üzerinde durabilmesi ve merhametli bir kadın olması Victoria Dönemi'nde yeni kadın tipinin doğacağını habercisi olarak kabul edilebilir.

Araştırmamızın konusu olan *Oliver Twist* ve *İntibah* romanları konusu bakımından benzerlik göstermese de bu iki romandaki kadın kahramanlarının dönemlerinin toplumsal rolleri bakımından değerlendirildiğinde toplumlararası ilişkileri, edebiyat akımlarının birbirleri ile ilişkisini ve kültürel etkileşimi olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlar üzerinde kalıpyargılar oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyetlere ilişkin kalıpyargılar kadınların toplumdaki önemine doğrudan etki ettiği görülmüştür. Bu durumda edebiyatta da kadına karşı bu kalıpyargıların teşvik edildiği veya güçlendirildiği sonucuna varılmıştır. Edebiyat eşitsizliğin meşrulaştırma araçlarından biri olarak da değerlendirilebilir. Elde edilen bulgular ile 19. yüzyıl Victoria ve Tanzimat Dönemi kadınlarının değer görmedikleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu ve aşağılandığını göstermektedir.

Bu çalışma edebiyatın ele aldığı dönemin toplumsal gerçekliğini okura yansıtan bir aracı olduğunu, Batı ve Türk edebiyatı arasında toplumsal etkileşim ve ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Batı tarzı toplumsal yaşamın ve dünya anlayışının Türk edebiyatına, toplumuna ve kültürüne etkisinin edebi eserler üzerinden de anlaşılabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların içinde bulundukları kültür ve topluma göre dönemlerinde olduğu gibi edebiyat alanında da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Edebi eserlerin değiştirilmesi ancak yazarların yetkisinde olan bir durumdur. Tarihi edebi eserlerin değiştirilmesi elbette mümkün değildir. Dönemlerindeki toplumun anlaşılması açısından önemli olan bu çalışmaların belki eklerinde mevcut düzen ve günümüz toplum anlayışı hakkında kısa bir bilgi verilmesi toplumsal cinsiyet farkındalığı oluşturmaya açısından yararlı olabilir.

KAYNAKÇA

- Agacinski, S. (1998). *Cinsiyetler Siyaseti*. (İ. Yergüz, Çev.) Ankara: Dost Kitapevi.
- Akay, B. Ö. (2022). Tanzimat Edebiyatında “Ben”i İfade Etme Arayışları: Muallim Naci’nin Hatıraları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 6(1), 190-206.
- Aksoy, B., (1985). *Tanzimattan Cumhuriyet’e Musiki ve Batılılaşma, Tanzimattan Cumhuriyet’e Musiki ve Batılılaşma Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayın.
- Albrecht, M. C. (1954). The Relationship of Literature and Society. *American Journal of Sociology*, 59(5), 425-436.
- Alesina, A., Giuliano, P., & Nunn, N. (2013). On the origins of gender roles: Women and the Plough. *The Quarterly Journal of Economics*, 128(2), 469-530.
- Allen, R. C. (2009). *The British Industrial Revolution in Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Altıkulaç Demirdağ, R. (2014). Tanzimat Tiyatrosunda Avrupalı Kadınlar ve “İffet” Meselesi. *Erdem*, (66), 19-28.
- Altick, R. D. (1973). *Victorian People and Ideas*. New York: WW Norton & Company.
- Ankay, N. (2011). Tanzimat Romanında Kötücül ve Kurban Kadın: Berna Moran’ın Yaklaşımı. *XI. Uluslararası Dil-Yazın-Deyişbilim Sempozyumu (Gönüllük ve Hoşgörü) 13-14 EKİM 2011*, 88.
- Aslan, T. (2010). Osmanlı Devleti’nin Siyasi ve İdari Tarihinde Adalet ve Müsavat Meselesi. *Akademik Başarı Dergisi*, 21, 1-20.
- Arıkan, S. (2009). Göstergebilimsel Bir Çözümleme: Samuel Richardson’ın Pamela’sı. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 147-160.
- Arildsen, E. (2018). Challenging or Conforming to the Norms of Victorian Society: Queen Victoria’s Stance on Women’s Social Status. *Leviathan: Interdisciplinary Journal in English*, (3), 18-29.
- Atasoy, E. (2021). Geoffrey Chaucer’ın Canterbury Hikâyeleri Eserinde Toplumsal Cinsiyetin Sorunlu Temsili. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), 236-243.
- Auerbach, J. (2001). The Great Exhibition and Historical Memory. *Journal of Victorian Culture*, 6(1), 89-112.

- Aydın, G., & Aslaner, D. A. (2015). Stereotip Kadın Rollerinin Televizyon Reklamlarında Sunumu. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 6(11), 53-74.
- Aydın, H. (2015). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Kadın. *Current Research in Social Sciences*, 1(3), 84-96.
- Ayık, A. (2018) *Fecr-i Ati Romanında ve Hikâyesinde Kadın*. Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aysal, N. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Giyim ve Kuşamda Çağdaşlaşma Hareketleri. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 10(22), 3-32.
- Aytemiz, U. B. (2016). Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet. F. Saygılıgil (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları içinde* (51-66). Ankara: Dipnot.
- Ayyıldız, N. E. (2017). From the Bottom to the Top: Class and Gender Struggle in Bronte's Jane Eyre. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 37, 146-153.
- Barrett, K. L. (2013). Victorian Women and Their Working Roles. *English Thesis*, 9.
- Bartley, P. (2016). *Queen Victoria*. London: Routledge.
- Bektaş, M., & Barut, Y. (2021). Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Aile ve Toplumsal Cinsiyet. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (25), 232-247.
- Bilgiç, P. (2021). Sabahattin Ali'nin Öykülerinde Kadının Ev ve Evlilikte Toplumsal Cinsiyet Rolü. *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 309-326.
- Bilecan, E. (2017). *İslamiyet Öncesi Türk Destanlarında Kadın Tipi*. Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bourdenet, N. (2003). The Mines Act, 1842. *Université Paris Nanterre*.
- Braun, G. (2015). Untarnished Purity: Ethics, Agency, and the Victorian Fallen Woman. *Women's Studies*, 44(3), 342-367.
- Bumke, J. (1991). *Courtly Culture: Literature and Society in The High Middle Ages*. California: University of California Press.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası Feminist Kimliğin Altüst Edilmesi*, (B. Ertür, Çev.) İstanbul: Metis Yayınevi.
- Burcu, E. (2002). Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Ezerine Bir Değerlendirme. *Kadın/Woman 2000*, 3(2), 47-71.

- Burcu, E. (2002). *Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bükecik, E., & Özkan, B. (2018). Kadına Yönelik Şiddet: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Kadın Sağlığına Etkisi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 33-37.
- Bülbül, M., Türkoğlu, S., & Küzeci, D. (2015). Edebiyat ve Toplumsal İşlevi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 1-11.
- Cannaday-Anderson, M. (2019). *Queen Victoria, Grandmother of Europe: Balancing Diplomacy and Royal Life*. Master Thesis. Kearney: University of Nebraska.
- Christ, C.T., & Robson, C. (1968). The Victorian Age. M.H. Abrams (Ed.) *The Norton Anthology of English Literature* (979-1826). New York: W. W. Norton.
- Colby, C.W. & Lee, S. (1903). Queen Victoria-a Biography. *The American Historical Review*, 8(4), 792-792.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corbett, G. G. (1991). *Gender*. London: Cambridge University Press.
- Çadircı, M. (1988). Tanzimat Döneminde Türkiye'de Yönetim (1839-1856). *Belleten*, 52(203), 601-626.
- Çakır, E. A. (2022). Namık Kemal'in Hürriyet Kavramına Bakışı. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 65-73.
- Çelik, N. N. (2022). Divan Edebiyatı Eleştirilerinin Tanzimat Edebiyatında Edebî Akımların Gelişimine Etkisi. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 10(28), 27-45.
- Çetinkaya, Ü. (2008). Divan Edebiyatında Kadına Genel Bakış. *Electronic Turkish Studies*, 3(4), 279-334.
- Daldal, İ. (2020). *Kraliçe Victoria Dönemi Giysilerinin Günümüz Kadın Modasına Etkisi* (Master Tezi). Şili: Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, A.A. (1998). *Bir Victoria Dönemi Romanı: The Warden*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, Ş. (2010). Tanzimat Dönemi Eğitim Politikalarında Osmanlılık Düşüncesinin Etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 284-294.

- Demir, Ş. (2011). Tanzimat Döneminde Bir Devlet Politikası Olarak Osmanlıcılık. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 331-348.
- Demir, Ç. (2015). The Role of Women in Education in Victorian England. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 5(2), 08-55.
- Demirtaş, B. (2007). Jön Türkler Bağlamında Osmanlı'da Batılılaşma Hareketleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(13), 389-408.
- Dere, M. (2022). Cemil Süleyman Alyanakoğlu'nun Siyah Gözler Romanında Kötücül Kadın Tipi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (28), 114-124.
- De Vries, J. (1994). The Industrial Revolution And The Industrious Revolution. *The Journal of Economic History*, 54(2), 249-270.
- Dickens, C. (1884). *The Speeches of Charles Dickens*. London: Chatto and Windus.
- Dickens, C. (2007). *Oliver Twist*. (N. Yeğinobalı, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Digby, A. (1992). Victorian Values and Women in Public and Private. *Proceedings of the British Academy*, 78, 195-215.
- Dillman, C. M. (1998). *Southern Women*. New York and London: Routledge Taylor and Francis Group.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Araştırmalar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dökmen, Z. Y. (1999). Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kadınsılık ve Erkeksilik Ölçekleri Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri. *Kriz Dergisi*, 7(1), 27-40.
- Durakbaşı, A. (2014). Kadın Tarihinde İlişkiler ve Kişiler: Feminist Tarihçi Leonore Davidoff'dan Kardeş İlişkileri Üzerine Ustaca Bir Yapıt. *Moment Dergi*, 1(2), 312-325.
- Durukoğlu, S., & Erol, İ. H. (2018). Kadının Kurmaca Edebiyatta İkincil Statüde Kalması Üzerine Bir Deneme (Virginia Woolf-Kendine Ait Bir Oda Eseri Örneği). *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(15), 135-144.
- Eagly, A. H., & Steffen, V. J. (1984). Gender Stereotypes Stem from the Distribution of Women and Men into Social Roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(4), 735-754.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-88.

- Ecevit, H. (2015). Selâhattin Enis'in Neriman Romanında Kadın. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(28), 31-41.
- Eke, O., & Abana, I. (2019). *The Reality of Social Class and the Victorian Period in the Sights of David Copperfield and Oliver Twist*.
- Eleanor, E. (Ed.). (1966). *A Cognitive-Developmental Analysis of Children's Sex Role Concepts and Attitudes*. Stanford: Stanford University Press.
- Ellemers, N. (2018). Gender Stereotypes. *Annual Review of Psychology*, 69, 275-298.
- Ercan, M. (2021). Feminizmin Kadının Varlığına ve Edebiyata Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of English Language and Literature Club*, 3(1), 10-12.
- Erdoğan, S., & Aşkar, B. D. Ç. (2022). Sosyolojinin Şafağında “Kurucu Anne” Yi Aramak: Martineau Sosyolojisinde Irk, Toplumsal Cinsiyet ve Emek. *Sosyoloji Dergisi*, (44), 293-338.
- Ersöz, N. (2017). Samuel Butler'in the Way of All Flesh Adlı Romanında Victoria Dönemi Toplum Eleştirisi. *Batı Kültür ve Edebiyatlarında Yüzyıl Dönümü*, 325-334.
- Ertek Morkoç, Y. (2011). Klasik Türk Edebiyatında Kadın Şairlere Bakış. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 223-235.
- Gökçek, F., & Çağın, S. (Eds.). (2017). *Letaif-i Rivayat*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Fildiş, B., & Kaman, S. (2017). Batılılaşma ve Batılılaşmanın Edebiyata Yansımaları: Bir Ara Nesil Edebiyatçısı Mustafa Reşid'in 'Gözyaşları', *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume*, 12(13), 245-280.
- Forman, C. L. (2000). The Politics of Illegitimacy in an Age of Reform: Women, Reproduction, and Political Economy in England's New Poor Law of 1834, *Women's History*, 11(4), 131-156.
- Forward, S. (2000). A Study in Yellow: Mona Caird's 'The Yellow Drawing-Room'. *Women's Writing*. 7(2), 295-307.
- Fulk, R. D., & Cain, C. M. (Eds.). (2013). *A history of Old English literature*. John Wiley & Sons.
- Gainor, J. E. (1991). *Shaw's Daughters; Dramatic and Narrative Constructions of Gender*, Ann Arbor, Michigan: The University of Michigan Press.
- Geldi, S. (2014). *Alexander Dumas Fillsin Kamelyalı Kadın Romanı ile Namık Kemal'in İntibah Romanının Tematik Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gilmour, R. (1993). *The Victorian Period: The Intellectual and Cultural Context, 1830-1890*. New York: Longman.
- Gorham, D. (2012). *The Victorian Girl and the Feminine Ideal*. London: Routledge.
- Gökalp, Z. (1990). *Türkçülüğün Esasları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Gökkaya V. (2009). Türkiye’de Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(2), 167-179.
- Grigoleit, M. C. (2014). *Women in the Victorian Era. Oscar Wilde’s Comedies" Lady Windermere’s Fan", " A Woman of No Importance" and" an Ideal Husband"*. GRIN Verlag.
- Günaydın Albay, N. (2021). The Dominant Ideologies in the Nineteenth Century British Social and Political Life. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 10(2), 1812-1821.
- Gündüz, A. (2013). Bayan Warren’ın Mesleği (1894) Adlı Oyunda Fahişelik Olgusu ve Bernard Shaw’un Estetik, Felsefi ve Politik Kaynakları. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(01), 17-28
- Gündüz, M. (2013). İkinci Meşrutiyet İdeolojilerinde Sosyoloji ve Geleceğin Toplum Tasavvuru, *Doğu Batı*. 45, 149-170.
- Güvenç, O. (2014). William Blake and William Wordsworth’s Reactions to the Industrial Revolution. *Cankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 11(1), 113-123.
- Güzel, Ş. (1985). Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Toplumsal Değişim ve Kadın. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, 3(4), 858-874.
- Godden, M., & Lapidge, M. (Eds.). (2013). *The Cambridge Companion to Old English Literature*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hamzaoglu, M. (2018). Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet Dönemine Türk Sosyopolitik Yaşamında Öne Çıkan Kadınlar. *Lectio Socialis*, 2(1), 74-92.
- Hardie, F. (1963). *The Political Influence of Queen Victoria, 1861-1901*. Engand: Psychology Press.
- Hawes, D. (2007). Charles Dickens. London: Continuum.
- Hay, F. (2017). 19. yy. Sonu İngiliz Edebiyatında Ortaçağa Dönüş: William Morris *The Sundering Flood*. Arvasi, B (Eds.), *Batı Kültür Ve Edebiyatlarında Yüzyıl Dönümü* içinde (353-362). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Heaney, S. (2020). *Beowulf*. (N. Ağıl, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Homans, M. (1998). *Royal Representations: Queen Victoria and British Culture, 1837-1876*. Chicago: University of Chicago Press.
- Homans, M., & Munich, A. (1997). (Eds.). (1997). *Remaking Queen Victoria*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Howell, P. (2000). A Private Contagious Diseases Act: Prostitution and Public Space in Victorian Cambridge. *Journal of Historical Geography*, 26(3), 376-402.
- Hunter, N. (1989) *Charles Dickens*. Bookwright Press.
- Hutchison, E. B. (1997). Improving Custody Law in Virginia Without Creating a Rebuttable Presumption of Joint Custody. *Wm. & Mary J. Women & L.*, 4, 523.
- Innes, A. D. (1912). *A History of The British Nation: From The Earliest Times to The Present Day*. London: TC & EC Jack.
- Iskandarovna, K.G. & Kenjabayevna, D. G. (2020). The Means of Image “Woman” in the Literary World of Charlotte Bronte. *Journal of Critical Reviews*, 7(12), 136-139.
- Işın E. (1995). *İstanbul’da Gündelik Hayat*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İstanbulluoğlu, D. (2020). 19. Yüzyıl İngiltere’sinde Shalott Lady’si Betimleri. *Sanat Tarihi Yıllığı*, (29), 89-106.
- Kalecik, S. (2017). Victoria Dönemi Sonu İngiliz Dedektif Yazınında Korkutun Temsili: Baskerville’lerin Köpeği. *Batı Kültür ve Edebiyatlarında Yüzyıl Dönümü* (1) içinde (363-378), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kalpakkı, F. (2010). Gaskell’s Questioning of the Victorian Class System in North and South. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 1-16.
- Karabulut, M. (2008). *Batılılaşma Açısından Tanzimat Dönemi Türk Romanı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karabulut, M. (2013). Tanzimat Dönemi Türk Romanında Kadın Üzerine Tematik Bir İnceleme. *Erdem*, (64), 49-69.
- Karaca, Ş. (2012). İlk Dönem Türk Romanlarında Anne Kimliği, *Akademik Barış Dergisi*, 23, 1-17.
- Karadağ, A. B. (2015). The Contribution of the Novels Translated into Ottoman Turkish between the Ottoman Tanzimat Period and the Alphabet Reform to the Ottoman/Turkish Cultural Heritage: An Overview of the Prefaces with a Focus on National Morals and Customs. *Rumelide Dil e Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (2), 113-128.

- Karasulu, S. (2019). *19. Yüzyılda Avrupa Ve Ortadoğu'da Kadın Kimliği Analizi: Gertrude Bell Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kashyap, A. (2023). Women in Romantic Period and Post Modern Period. *International Journal of Novel Research and Development (IJNRD)*, 8 (8), 425-426.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*, Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, M. (2019). İdeal, Asri, Züppe Kadın: Erken Cumhuriyet Dönemi Dergilerinde Kadın Algısı. *History Studies (13094688)*, 11(3), 983-1008.
- Demircioğlu, T. G. (Ed.). (2022). *Oliver Twist*. İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Khandan, A. (2022). Based on Teaching Materials Woman Figure in the Turkish Poetry. *Revista EntreLinguas*. 1(8), doi. 10.29051/el.v8iesp.1.16912.
- King, G. (2007). *Twilight Of Splendor: The Court of Queen Victoria During Her Diamond Jubilee Year*. John Wiley & Sons.
- Koçak, Ü. (2020). Tanzimat Dönemi Kadın Hareketlerinin Eğitime Etkisi. *Ekev Akademi Dergisi*, (82), 487-500.
- Korukçu, M. M. (2015). XIX. Yüzyıl Avrupa'sında Romantizmin Tiyatro Yaşamındaki Etkileri. *İstanbul Aydın Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 1(1), 127-136.
- Koscher, A. C. (2010). *The New Woman Novelist and the Redefinition of the Female: Marriage, Sexuality and Motherhood*. Universal-Publishers.
- Kuhn, W. M. (1993). Queen Victoria's Civil List: What Did She Do With It?. *The Historical Journal*, 36(3), 645-665.
- Kurnaz, Ş. (2011). *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Küçüksayacıgil, A., & Küçükşen, K. (2021). Tanzimattan Günümüze Türk Edebiyatında Toplumsal Cinsiyet Yansımaları ve Kadının Konumu. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 5(2), 371-386.
- Linton, E. L. (1883). *The Girl of the Period: and Other Social Essays*. London: Saturday Review.
- Logan, D. A. (1998). *Fallenness in Victorian Women's Writing: Marry, Stitch, Die, or Do Worse*. Columbia and London: University of Missouri Press.
- Lorber, J. (2001). *Gender Inequality*. Los Angeles, CA: Roxbury.
- Marshall, G. (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Mason, M. (2003). *1850 ve 1950 Tarihleri Arasında Batı Toplumlarında Sanat, Toplumsal Yapı ve Moda Etkileşimi*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Maxwell, C. (2016). Exhibition Review: The Fallen Woman. *Miranda*, 12, 1-3.
- Mayhew, H. (2005). *The London Underworld in the Victorian Period: Authentic first-person Accounts by Beggars, Thieves and Prostitutes*. Courier Corporation.
- McBee, C. R. (2012). *Revoking Victorian Silences: Redemption of Fallen Women through Speech in Elizabeth Gaskell's Fiction*. Master Degree Thesis. Ames: Iowa State University.
- McDowall, D., (1989). *An Illustrated History of Britain*. England: Longman Groupwod Press.
- Mete, Z. (2022). *Feminist Sanat Tarihi Bağlamında Avrupa Resminde Kadın*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mevlana Celaleddin Rumi (2004) *Mesnevi*, (V. İzbulak, Çev.) İstanbul: Konya Büyük Şehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Mill, J. S. (1971). *On Liberty, Representative Government, the Subjection of Women*. London: Oxford University Press.
- Mitchell, S. (2009). *Daily Life in Victorian England*, Westport: Greenwood Press.
- Moran, B. (2005). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Munich, A. (1996). *Queen Victoria's Secrets*. Columbia: Columbia University Press.
- Murray, J. H. (1982). *Strong-Minded Women and Other Lost Voices from Nineteenth-Century England*. New York: Pantheon Books. ISBN 0-394-71044-4.
- Namlı, T. (2019). Tanzimat Romanında Alafranga Züppe Eleştirisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 188-239.
- Nalcioğlu, B. U. (2013). *Osmanlı'da Muhalif Basının Doğuşu*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Neff, W. F. (1966). *Victorian Working Women: An Historical and Literary Study of Women in British Industries*. New York: AMS Press.
- Oakley, A. (1972). *Sex, Gender, and Society*. New York: Harper and Row.
- Olca, T. (2010). 19. YY. Rus Edebiyatında Romantizm Üzerine. *Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 367-381.

- Oliphant, J. (1899). *Victorian Novelist*. London: Elibron Classics.
- Oral, M. Z. (1962). Selçukîlerde Giyim Eşyası. *Türk Etnografya Dergisi*, (56), 14-20.
- Ordi, J., vd. (2006). The Severe Gout of Holy Roman Emperor Charles V. *The New England Journal of Medicine*, 355(5), 516.
- Ortaylı, İ. (2011). Tanzimat Adamı ve Tanzimat Toplumu. H. İnalcık & M. Seyitdanlıoğlu (Eds.), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu içinde* (421-462). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, B. (2020). *Ahvâli Şahsiyye Literatürünün Tahlili*. Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öz, S., & Akıllı, S. (2015). Relevance Through Ambivalence in The Girl's Own Paper: "Robina Crusoe" as a Popular Girl's Robinsonade. *Journal of Faculty of Letters/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32(2).
- Özer, E. A. (2022). Orhan Kemal'in Romanlarında Kadınların Beden Yapıları, Bedensel Davranışları ve Kişilikleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme, Cemile, Bereketli Topraklar Üzerinde, Bir Filiz Vardı, Kötü Yol. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(38), 544-561.
- Özkan, T. (2019). Ahmet Midhat Efendi'nin Kurmaca Eserlerinde Kadın Temsilleri. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 385-395.
- Özkiraz, A., & Arslanel, M. N. (2011). İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Pakdemirli M. N. (2015). *Kadın Sömürüsünün Temelleri: Gelenek, Din ve Eğitim Bağlamında Bir Değerlendirme içinde Kadın Bedeni ve İstismarı*. F.Z. Fidan & D. Alptekin (Eds.). İstanbul: Kolektif Opsiyon Yayınları.
- Patmore, C. (1866). *The Angel in the House*. London: Macmillan.
- Pekman, Y. (2002). Tanzimat Dönemi Oyun Yazarlığında Batılılaşma Olgusu The Notion of Westernization in the Tanzimat Period Playwriting. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 14(14).
- Peterborough, A.Y. (Ed.). (2002). *The Odd Women*. ON: Broadview Press.
- Petterson, J. (1972). Status Incongruence in Family and Society. M. Vicinus (Ed.), *Suffer and Be Still: Women in the Victorian Age içinde* (3-7). Bloomington and London: Indiana University Press.
- Petrie, C. (2000). Victorya Dönemi Kadınlarının Aylak ve Cahil Olmaları Bekleniyor. C. Swisher (Ed.), *Victorya Dönemi İngilteresi*. 178-187. San Diego: Greenhaven Press.
- Plunkett, J. (2003). *Queen Victoria: First Media Monarch*. Oxford: Oxford University Press on Demand.

- Polat, A., & Soğukömeroğulları, M. (2023). Namık Kemal'in Şiirlerinin Bağlamsal Dizini ve Tahlili. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 140-161.
- Polat, M. E. (2017). Nazlı Eray'ın Kadın Tohumu Öyküsünün Feminist Edebiyat Eleştirisiyle İncelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 6(3), 1507-1519.
- Polater, D. (2018). Tanzimat'tan Milli Edebiyat'a Hikâye ve Roman Türlerinde Adlandırmalar. *Türkoloji Dergisi*, 22(1), 130-154.
- Rappaport, H. (2003). *Queen Victoria: a Biographical Companion*. Santa Barbara: ABC.
- Reader, W.J. (1974). *Victorian England*. London: William Clowes & Sons Ltd.
- Recaizade Mahmut Ekrem, (2003), *Araba Sevdası*. İstanbul: Karınca Kitabevi.
- Recaizade Mahmut Ekrem. (2014). Recaizade Mahmut Ekrem'in Bütün Eserleri-2 Takdir-i Elhân, Kudemadan Birkaç Şair, Pejmürde, Takrizat, Umuttepe Yayınları,
- Ringer, D. (2019). Neoclassical Literature, G. K. Pranger. *ORU History & Humanities Modern World-Reader I 1600-1850*, 67-71.
- Rubin, G. (1975). The Traffic in Women: Notes on the "Political Economy" of Sex. *Feminist Contentions: A Philosophical Exchange*, 13-30.
- Salman, D. (2012). Oscar Wilde'ın Salome Karakteri; Keminist mi Femenin mi?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 140-158.
- Sarıçay, A. E., & Cansever, B. A. (2021). Tanzimat Döneminde Toplumsal Değişme ve Eğitim Üzerine. *Sosyoloji Dergisi*, (41-42), 285-300.
- Sarıçoban, G. (2019). Namık Kemal ve Hürriyet Fikri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 515-535.
- Sekmen, M. (2017). Masallar ve "Anlat İstanbul" Filminin Toplumsal Cinsiyet Eleştirisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 827-845.
- Sevim, G. (2021). Tanzimat Dönemi Tiyatro Eserlerinde Ahlaki Normlar Çerçevesinde Ötekileştirilen/Ayrılaştırılan Kadın. *The Journal of Academic Social Science*, (104), 270-292.
- Seyitdanlioğlu, M. (2009). Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayii (1839-1876). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 28(46), 53-69.
- Shepherd, R. H. (Ed.). (1884). *The Speeches of Charles Dickens*. London: Chatto and Windus.

- Sivri, M., & Demir, B. (2021). Doris Lessing'in Altın Defter'i ile Leyla Erbil'in Tuhaf Bir Kadın Adlı Eserlerinde 'İdeoloji ve Kadın'. *KARE*, 227-241.
- Stafford, C. N. (2019). *The Worst of Drunkards: Female Drunkenness in Mid-Victorian Lancashire*. United Kingdom: The University of Liverpool.
- Steinbach, S. (2023). *Victorian Era*. Encyclopedia Britannica.
- Sullivan, M. (2005). *What Happens When Prostitution Becomes Work? An Update on Legalisation of Prostitution in Australia*, Australia: Coalition against Trafficking in Women.
- Sungu, İ. (1941). *Namık Kemal*. Ankara: Ankara Halkevi Yayınları.
- Sünbül, T. (2018) "Çözüm/Müzakere" Sürecinin İstanbul'daki Kürt Yayınevleri ve Yayıncılığına Etkisi
- Şahin, M. (2019). Kültür Aktarımında Toplumsal Cinsiyetin Rolü. *Akademik Hassasiyetler*, 6(11), 233-249.
- Şengül, M. B. (2016). Kadın Edebiyatı: Bir Varoluş Mücadelesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (44), 203-211.
- Şentop, M. (2005). Tanzimat Dönemi Kanunlaştırma Faaliyetleri Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (5), 647-672.
- Tangün, M. (2010). Shakespeare, Oyunlarındaki Kadın Karakterlerini Yüceltiyor mu? Yeriye mu?. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, (17), 18-47.
- Tanpınar, A. H. (2004). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Taşdelen, P., & Koca, C. (2015). Victoria Dönemi İngiltere'sinde Kadın Bedeni Politikaları ve Kadınların Spora Katılımı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 32(1), 205-214.
- Taylor, M. (2018). *Empress: Queen Victoria and India*. United Kingdom: Yale University Press.
- Tekin, S. (2010). Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29(47), 83-102.
- Terlikli, S. (2013). *1850 ve 1950 Tarihleri Arasında Batı Toplumlarında Sanat, Toplumsal Yapı ve Moda Etkileşimi*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tombul, N. (2019). *Tanzimat Dönemi Hikâyesi'nde Kadın*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Toprak, B. S. (1981). Religion and Turkish Women. *Women in Turkish society* içinde (281-292). Holland: Brill.
- Törenek, M. (2018). Batılılaşma ve Türk Edebiyatı Dolayısıyla Batılılaşma Sorunu. *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(22), 25-32.
- Tuğrul, Y. G. (2019). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadınların Annelik Deneyimleri Üzerine Bir Saha Çalışması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3), 71-90.
- Turan, N. (2015). Modernleşmeyi Semboller Üzerinden Okumak: Son Dönem Osmanlı Kadın Kıyafetinde Değişim ve Toplumsal Tartışmalar. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (12), 103-138.
- Tüzel, B. (2022). “Modernliğin” Tanzim Ettiği Gardıroplar: Tanzimat Dönemi Romanlarında Giyim-Kuşam. *Gazi Türkiyat*, (30), 257-274.
- Uçman, A. (2014). Tanzimat’tan Sonra Edebiyat ve Siyaset: Nâmık Kemal Ve Ziya Paşa Örneği. *Journal of Turkology*, 24(1), 113-128.
- Uçman, A. (2014). Tanzimat’tan Sonra Türk Şiirinde Değişme ve Yenileşmeler Üzerine Bir Deneme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (19), 477-488.
- Ulusoy Nalcıoğlu, B. (2005). Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basınının İlkeleri. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(14), 253-267.
- Urgan, M. (1991). *İngiliz Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Urgan, M. (2010). *İngiliz Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Üner, A. M. Ahmet Midhat Efendi’nin Eserlerinde Düşmüş Kadına Uzanan El: Mihnetkeşan ve Henüz On Yedi Yaşında. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 127-137.
- Üstünova, M. (1992). Divan Edebiyatının Tanzimat Birinci Dönem Sanatçıları Üzerindeki Etkileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Dergisi*, 7(2), 141-149.
- Van Os, N. (2001), Osmanlı Müslümanlarında Feminizm, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, 1, 335-347.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Veyis, F., & Kayar, A. (2019). 1992-2018 Yılları Arasında Uygulanan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programlarında Divan Edebiyatının Yeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 553-576.

- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing Gender. *Gender & society*, 1(2), 125-151.
- Wheeler, M. (2014). *English Fiction of the Victorian Period*. London: Routledge.
- Willis, R. (2016). The Historiography of Queen Victoria: On the Threshold of Private Psychoanalysis and Public Feminism. *The Forum*, 8(10), 47-60.
- Wollstonecraft, M. (2012). *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*. (D. Hakyemez, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Wrigley, E. A. (1990). *Continuity, Chance and Change: The Character of the Industrial Revolution in England*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wukovits, J. F. (2013). *The Victorian Era*. United Kindom: Greenhaven Publishing LLC.
- Yalom, M. (2002). *A History of the Wife*. New York: Perennial.
- Yıldırım, F. (2022). Türk Milliyetçiliğinin Kadın Algısı: Milli Edebiyat Dönemi. *Turkish Academic Studies-TURAS*, 3(1), 30-52.
- Yıldız, N. (2022). Sürgündeki Anglo-Sakson Kadını ve Kimliği: Kadının Ağıtı ve Wulf ve Eadwacer. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 12(23), 35-52.
- Yılmaz, T. (2016). 1923-1940 Arası Cumhuriyet Dönemi Kadın Romanlarında İdeal Kadın Tipi Olarak Erkekleşen Kadın. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (7), 35-51.
- Yılmaz, C. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Algısının Kadınların Çalışma Yaşamı Üzerindeki Etkileri: Artvin Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, F. (2019). Namık Kemal'in Eski Türk Edebiyatına Eleştirileri. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6(2), 720-731.
- Yılmaz, T. (2020). Dehumanization of The Working Class and The Silent Scream of A Victorian Woman against The Industrialising England: The Factory Lad By John Walker. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (65), 99-110.
- Yusuf Has Hacıp (2003). *Kutadgu Bilig*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Yükneki, E.A. (2019). *Atabetü'l-Hakayık*. (S. Çakmak, Haz.). İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Ecem SOYDAŞ

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce, Rusça ve Almanca

Aldığı Sertifikalar : Certificate of Completion (Haziran 2017)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Himayelerinde Katılım Sertifikası (Mart 2019)

Genç Müsaid Trabzon Başarı Sertifikası (Mart 2019)

Assessmnet and Evaluation in Foreign Language and Teaching (Nisan 2021)

Pedagojik Formasyon Sertifikası (Haziran 2022)

Dokuz Eylül Üniversitesi I. Sosyal Bilimler Kongresi Katılım Belgesi (Haziran 2022)

Afad/ Afet Farkındalık Eğitimi Katılım Belgesi (Ekim 2023)

Uzmanlık Alanı :

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	İngiliz Dili ve Edebiyatı	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2021
Y. Lisans	Disiplinlerarası Kültürel Çalışmalar	Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	2024

Görevler :

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl

Eserler :

A. Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

A1. Soydaş, E., & Dirimeşe, E. (2023). Simmel'in Para Felsefesini Squid Game Dizisi İle Örneklendirmek. *Journal of Sustainable Education Studies*, 4(1), 1-12.

A2. Soydaş, E., & Dirimeşe, E. (2024). The Position of Women in Rap Music in the Context of Gender. *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, 17(46), 853-876.

B. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

B1. Soydaş, E., & Dirimeşe, E. (2022). Netflix Squid Game Dizisinin George Simmel'in Para Felsefesi ile İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi I. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* içinde (s. 294-297). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

C. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler:

C1. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar:

C1.1.

C2. Yazılan ulusal/uluslararası kitaplardaki bölümler:

C2.1.

D. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

D1.

E. Ulusal bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:

E1.

F. Sanat ve tasarım etkinlikleri:

F1.

G. Diğer yayınlar: *(Yukarıdaki maddelerde yer alan başlıklardaki kategorilere girmeyen ve belirtilmek istenen tüm eserler bu maddenin altında belirtilecektir.)*

G1. Zonguldak Madencilerinin Afet Müdahale Tecrübelerinin Toplumsal ve Kriz Müdahale Önerileri Açısından Değerlendirilmesi.

Proje Türü: TÜBİTAK 1002

Projedeki Görevi: Bursiyer

Proje Durumu: Tamamlandı

Başlangıç Tarihi: 01.05.2023

Bitiş Tarihi: 01.09.2023